

Diakoni i kontekst

Forvandling

Forsoning

Myndiggjøring

Et bidrag fra Det lutherske verdensforbund til forståelsen av diakoni og diakonal praksis

THE LUTHERAN WORLD FEDERATION
— A COMMUNION OF CHURCHES
DEPARTMENT FOR MISSION AND DEVELOPMENT

Diakoni i kontekst: Forvandling, forsoning, myndiggjøring

*Et bidrag fra Det lutherske verdensforbund til
forståelsen av diakoni og diakonal praksis*

Redigert av

Dr.theol. Kjell Nordstokke
på vegne av Det lutherske verdensforbund

Redaksjonell assistanse

LVF, Avdeling for misjon og utvikling

Design and layout

LVF, Kontoret for kommunikasjonstjenester

Omslag

LVF, Kontoret for kommunikasjonstjenester
Foto: Karita Laisi/The Finnish Evangelical Lutheran
Mission (FELM)

Foto

Finnish Evangelical Lutheran Mission (FELM)
Evangelical Lutheran Church in America (ELCA)
Hauptarchiv der v. Bodelschwingschen Anstalten Bethel
Dieter Lorenz
Gustavo Driau
Eva Grollova
Jaap Schep
Eva-Sibylle Vogel-Mfato
Sally Lim
Jan Silar
Faith Longakit
K. Miller-Holland
Laury Rinker

Utgitt av

Det lutherske verdensforbund
150 route de Ferney
P.O. Box 2100
CH-1211 Genève 2
Sveits
E-post: info@lutheranworld.org
Web: www.lutheranworld.org
© 2009 The Lutheran World Federation

– A Communion of Churches

All rights reserved

Duplication in whole or part, in any form, is prohibited
without written permission from the LWF

Norsk utgave, 2010

Utgitt med tillatelse fra LVF

Oversettelse til norsk

Knut Grønvik

Benyttet bibeloversettelse:

Det Norske Bibelselskap, NT 2005 og GT 1985

ISBN : 978-82-7545-097-3

Opplag: 2000

Heftet er utgitt med støtte fra:

- Bistandsnemnda
- Den Evangelisk Lutherske Frikirke
- Den norske kirkes nord/sør-informasjon (KUI) – via
informasjonsbevilging fra Norad
- Det norske Diakonforbund
- Diakonhjemmet
- Diakonissehuset Lovisenberg
- Kirkens Bymisjon
- Kirkens Nødhjelp
- Kirkerådet og Mellomkirkelig råd for Den norske
kirke
- Misjonsalliansen
- Stavanger bispedømmeråd

Redaksjonelt ansvar:

Estrid Hessellund, KUI

Trykk: Grøset Trykk AS

Innhold

Forord	5
Takk	6
Innledning	8
Del I: Diakoniens kontekst	11
1. Hvorfor er det nødvendig å lese konteksten?	12
2. Globale trender påvirker den lokale konteksten	13
3. Endrede kontekster for diakonal handling.....	17
4. Spiraler av håpløshet og av håp	19
5. Eksistensielle utfordringer i alle kontekster	21
Spørsmål til videre refleksjon.....	22
Del II: Diakoniens identitet	23
1. Troen på den treenige Gud	24
2. Diakoni som en integrert del av å være kirke	27
3. Bordets diakoni	31
4. Gode gjerninger	34
5. Diakonal spiritualitet	37
Spørsmål til videre refleksjon.....	38
Del III: Diakoniens praksis	39
1. Hensikten med diakoni	40
1.1 Et svar på behov hos enkeltmennesker og grupper.....	41
1.2 Kortsiktige og langsiktige tiltak.....	41
2. Det som angir retningen i diakonalt arbeid	43
2.1 Forvandling.....	43
2.2 Forsoning	44
2.3 Myndiggjøring.....	45
3. De ulike formene for diakonal praksis	46
3.1 Individuell diakoni – alle troendes diakonat	47
3.2 Organisert diakoni – menighetens felles innsats.....	48
3.3 Institusjonalisert diakoni – når det trengs en mer strukturert tilnærming	50
3.4 Internasjonal diakoni – svar på menneskelig nød sammen med og på vegne av den verdensvide kirke	53
4. Diakonal metode	59
4.1 Hvorfor metoden er viktig.....	59
4.2 Se – bedømme – handle	59

4.3 Bygge medborgerskap	61
4.4 Bygge lokalsamfunn	62
4.5 Bygge nettverk.....	64
4.6 Gjensidig ansvarlighet og tillit	65
5. Diakonale aktører.....	66
5.1 Frivillige	68
5.2 Profesjonelle	69
5.3 Diakoni som kirkelig tjeneste.....	72
6. Opplæring og utdanning i diakoni	75
7. Diakoni og utviklingsarbeid	76
8. Profetisk diakoni	81
9. Diakoni og forkynnelse.....	84
10. Diakoni og diapraksis	88
11. Retningslinjer for diakonal atferd	91
Spørsmål til videre refleksjon.....	94

Forord

Teologi- og misjonsstudenter har tilbrakt utallige timer med å diskutere og i de fleste tilfeller produsere mengder av dokumenter om emnet «*diakoni*». Et forord til et dokument som dette er ikke stedet for å repetere eller evaluere de forskjellige standpunktene ulike skoleretninger inntar i denne saken. Ikke desto mindre er det forfriskende å lese *Diakoni i kontekst* og bli minnet om at diakonien faktisk utgjør selve DNA-et, altså selve kjernen i hva det vil si å være kirke, og i hver eneste menighets selvforståelse. Diakonien forener kirken, og kan følgelig ikke bare settes bort til spesialiserte organisasjoner eller grupper av fagfolk. Det er ingen tvil om at kirken trenger fagfolk med ekspertise og ferdigheter. Likevel må man kunne si at det ligger tendenser i profesjonalismen som lett kan føre til en «*e-NGO-fication*»¹ av kirkens selvforståelse.

Derfor tilbys *Diakoni i kontekst* til kirkene som et luthersk bidrag til den pågående økumeniske samtalen om hvordan man skal forstå diakoni og dens tilhørende strukturer. Fra denne synsvinkelen framstår diakoni som legemliggjøring av Guds kjærlighet til verden – gjennom men-

neskers handlinger. Diakoni er kjærlighet, gitt i nåde til det Gud har skapt, og det grunnleggende fundamentet som gjør tverreligiøs dialog og diapraksis mulig. Slik dialog er det et presserende behov for i en kontekst preget av kompleks debatt om klimaendringer og hva de fører til, og når den kristne kirke reviderer sin rolle i en verden der omsorg for andre i økende grad blir kommersialisert.

Jeg anbefaler derfor *Diakoni i kontekst* til bruk blant prester, studenter og i økumeniske bibelstudiegrupper. Teksten utfordrer enhver leser til stadig å stille spørsmål ved hvor relevante kirkenes og menighetenes diakonale strukturer og virksomhet er.

Rev. Dr. Ishmael Noko
generalsekretær

¹ NGO: *Non-governmental organization*
(ikke-statlig organisasjon)

Takk

Som det står i innledningen til dette dokumentet, er det mange som har deltatt i prosessen med å få det fram, og som fortjener takk og anerkjennelse for sine bidrag:

- De som deltok i de regionale og den globale konsultasjonen om diakoni (Addis Abeba, oktober 2009).
- Medlemmene i kjernegruppen som trofast fulgte skriveprosessen og bidro med viktige innspill.
- Medlemskirker og enkeltpersoner som ga respons da dokumentet var ute på høring før den endelige versjonen ble ført i pennen.
- Staben ved LVFs Avdeling for misjon og utvikling (DMD), og andre kolleger ved det økonomiske senteret i Genève.
- En spesiell takk til Stefan Niederberger som assisterte DMD-direktøren gjennom hele prosessen, og førte produktet gjennom dets mange stadier.

Økonomisk støtte fra noen av DMDs samarbeidsorganisasjoner gjorde det mulig å finansiere den felles refleksjonsprosessen i det lutherske kirkefellesskapet, samt produksjonen av dette dokumentet, inkludert oversettelse til alle arbeidsspråkene innen LVF. Spesielle bevilgninger fra Diakonhjemmets Stiftelse i Oslo, Svenska kyrkan og Den forente evangelisk-lutherske kirken i Tyskland (VELKD) sikret prosessen i tider med økonomiske problemer. En oppriktig takk og anerkjennelse til alle våre samarbeidspartnere!

Vi er svært takknemlige for fotografiene våre samarbeidsorganisasjoner og fotografer har delt med oss uten vederlag. Uten disse rause gavene

og tilskuddene fra organisasjoner vi samarbeider med, ville ikke prosjektet vært mulig.

Geneve, juli 2009

Kjell Nordstokke

Den norske utgaven

Allerede høsten 2009 ble tanken sådd om å oversette dokumentet til norsk. Takk til prosjektkomiteen for KUI – Den norske kirkes nord/sør-informasjon – som tok tak i prosjektet, og til Knut Grønvik som velvillig ga seg i kast med oversettelsen.

En stor felles innsats har pågått for å finansiere den norske utgaven, og vi retter en hjertelig takk til medutgiver-fellesskapet:

- Bistandsnemnda.
- Den Evangelisk Lutherske Frikirke.
- Den norske kirkes nord/sør-informasjon (KUI) – via informasjonsstøtte fra Norad.
- Det norske Diakonforbund.
- Diakonhjemmet.
- Diakonissehuset Lovisenberg.
- Kirkens Bymisjon.
- Kirkens Nødhjelp.
- Kirkerådet og Mellomkirkelig råd for Den norske kirke.
- Misjonsalliansen.
- Stavanger bispedømmeråd.

Vi håper at mange innenfor kirker, kirkesamfunn, organisasjoner og utdanningsinstitusjoner vil benytte heftet som hjelp til fornyet forståelse av diakoni og diakonal praksis.

Oslo, mars 2010
Estrid Hessellund

INNLEDNING

© LWF/D. Lorenz

Innledning

Av dr.theol. Kjell Nordstokke

Dette dokumentet, *Diakoni i kontekst*, er resultatet av en prosess der erfaringer med hvordan diakoni blir praktisert og forstått i det lutherske kirkefellesskapet, er ført sammen. Hensikten med prosessen er å skape en felles plattform for måten diakoni gjenspeiles på i lutherske kirkers identitet og praksis. Kirkene lever i svært ulike kontekster, og det diakonale arbeidet preges av forskjellige tradisjoner. Håpet er at en slik plattform kan lette kommunikasjonen mellom oss og styrke vårt samspill som medarbeidere i Guds misjon. Tanken er at dette dokumentet skal gi noen grunnleggende ret-

ningslinjer for en samtale som forhåpentligvis vil gå videre i de ulike regionene og bidra til en fortsatt læringsprosess vi alle kan ha utbytte av.

Etttersom vi alle befinner oss i en slik læringsprosess, blir det ikke gitt noen streng definisjon av diakoni i dette dokumentet. Likevel bygger det på noen grunnleggende forutsetninger. Én er at diakoni er et teologisk begrep som viser til kjernen i kirkens identitet og oppdrag. En annen er begrepets praktiske implikasjoner i den forstand at diakoni er et kall til handling som svar på menneskelig lidelse og urettferdighet, og som omsorg for skaperverket. Denne temmelig åpne forståelsen av diakoni skyldes også det faktum at heller ikke begrepet selv lar seg definere presist, ikke engang slik det brukes i det greske nytestamentet. Ordet, slik det brukes i dag, er i høy grad blitt formet av hvordan kristne, gjennom kirkens historie, har forsøkt å være trofaste mot det bibelske kallet til å være en neste.

Dette er også tilfellet innen den økumeniske bevegelsen, der ordet diakoni de siste tiårene har fått økt betydning. Mange føler at det uttrykker en viktig dimensjon ved kirkenes kall til å svare på utfordringene i dagens verden. Slik ordet blir forstått her, ser man på diakonien som en integrert del av misjon – med modige handlinger rettet inn mot roten til menneskelig lidelse og urettferdighet. *Diakoni i kontekst* reflekterer denne prosessen og ønsker å bidra til den fra et luthersk perspektiv og i lys av måten den lutherske kirkefamilien driver diakoni på.

I sine bestrebelser på dette følger dokumentet linjen fra LVF-dokumentet *Misjon i kontekst*². Der presenteres et holistisk syn på misjon som omfatter forkynnelse, tjeneste (diakoni) og offentlig påvirkningsarbeid på vegne av fattige og marginaliserte (advocacy). Misjonsdokumentet, som ble publisert i 2004, manglet en nærmere presentasjon av måten diakoni blir praktisert og forstått på, og det ble besluttet å arbeide fram en ny publikasjon med fokus på dette.

Diakoni i kontekst er ment som et svar på dette behovet. Dokumentet begynner med en kortfattet analyse av konteksten og peker på noen av de globale trendene og utfordringene diakonien møter i vår tid. Del to gir en teologisk introduksjon til forståelsen av diakoni. Del tre viser hvordan diakoni blir utført i dens mange uttrykksformer, fra individuelt engasjement til velorganiserte aktiviteter, lokalt og internasjonalt.

Det holistiske synet på misjon slik det ble utviklet i *Misjon i kontekst*, blir opprettholdt. Ifølge dette synet er diakoni en integrert del av misjon.

Diskusjonen om hvordan dette kan gjøres, går likevel videre. En grunn til dette er forskjellene i kontekst, de ulike kulturelle, religiøse og politiske omgivelsene kirken lever i. Det finnes ikke én felles modell for holistisk misjon som kan anvendes i enhver kontekst, og dette får konsekvenser for hvordan de ulike sidene ved misjonen relateres til hverandre. Det har også å gjøre med det faktum at noen bruker ordet «misjon» på en måte som setter forkynnelsen i fokus som det primære. Andre forstår misjon mer omfattende, på linje med misjonsdokumentet, slik at både forkynnelse og tjeneste regnes med. For mange av dem som er engasjert i diakonalt arbeid, er det spesielt viktig at tiltakene tilpasses konteksten og virksomhetens egenart. Disse ulike betoningene bør ikke føre til at misjon og diakoni holdes atskilt, slik det noen ganger har vært tilfellet. I stedet skulle de anspore oss alle til å fortsette å reflektere over hvordan de forskjellige dimensjonene ved misjon er knyttet sammen og gjensidig støtter hverandre.

Misjonsdokumentet fra 2004 løfter fram tre begreper som tolkningsnøkler til å forstå misjon i dag: forvandling, forsoning og myndiggjøring. Disse tre begrepene er også nyttige for diakonien: De peker ut retningen for diakonalt arbeid. De skal ikke forstås slik at det ene kommer først og fører til det andre, men bør oppfattes som parallelle og interaktive prosesser som alle har sitt utspring i Guds nådige omsorg for skaperverket, og i Guds frelseshandling i Jesus Kristus. De tre begrepene er heller ikke ment å utelukke andre, men må sees i relasjon til andre viktige begreper som helbredelse, veiledning og støtte.

Diakoni i kontekst retter seg i første rekke til kirkelige ledere og diakonalt ansatte i ulike stillinger – med tanke på å styrke deres engasjement for diakoni og utruste dem i deres daglige tjeneste. Regionale diakonisamråd har vist at opplæring i diakoni er en betydelig utfordring for kirkene, og at det er behov for materiell til dette. Det er også å håpe at *Diakoni i kontekst* kan bli til hjelp for

² *Mission in Context: Transformation, Reconciliation, Empowerment. An LWF Contribution to the Understanding and Practice of Mission.* LWF, Geneva, 2004. Dokumentet er ennå ikke oversatt til norsk.

© FELM

teologiske institusjoner som vurderer å inkludere diakoni i studietilbudet.

Dokumentet er blitt skrevet i samspill med og veiledet av en prosess med regionale og globale konsultasjoner – fra Johannesburg i 2002 med dens fokus på profetisk diakoni, til Addis Abeba i 2008 der man sammenfattet hovedelementene av den felles læringsprosessen så langt.³ Vi takker og verdsetter alle som har deltatt ved disse anledningene for deres bidrag og innsikt. Det har ikke vært mulig å gi et bilde av hele den store bredden av erfaringer i de ulike kirkene; det løftes bare fram noen få eksempler som representerer den mangeartede utfoldelsen av dyp forpliktelse til diakonal tjeneste. Håpet er at prosessen som oppstår når dokumentet blir mottatt og lest, vil yte større rettferdighet til hele erfaringsmangfoldet og bekrefte vårt verdensvide fellesskaps polysentriske egenart. Vi håper også at denne prosessen vil styrke gjensidige bånd mellom oss, og hjelpe oss å bygge et enda bedre nettverk som medarbeidere i Guds misjon.

En kjernegruppe på seks personer fra ulike regioner ble oppnevnt for å følge utviklingen av Diakoni i kontekst: Gustavo Driau fra Argentina, Eva Grollová fra Den tsjekkiske republikk, Rebecca Larson fra USA, Dieter Lorenz fra Tyskland, Selma Shejavali fra Namibia og Jongkers Tampubolon fra Indonesia. Til slutt en takk til dem for deres støtte og skjønn – som har bidratt sterkt til resultatet av prosessen.

Genève, juli 2009

Kjell Nordstokke

Direktør for LVFs Avdeling for misjon og utvikling

³ *Rapporten fra konsultasjonen i Addis Abeba er utgitt med tittelen *Serving the Whole Person. The Practice and Understanding of Diakonia Within the Lutheran Communion* 54/2009. LWF, Geneva. Den inneholder også regionale rapporter, samt innstillinger og anbefalinger fra regionale samråd.*

DEL I: DIAKONIENS KONTEKST

© LWF/J. Schep

Del I: Diakoniens kontekst

1. Hvorfor er det nødvendig å lese konteksten?

Alle mennesker lever og handler i en bestemt historisk kontekst. Bibelen beretter om Guds handlinger i verden innenfor spesifikke historiske sammenhenger der det også svært ofte forekommer menneskelig lidelse. Exodus-fortellingen i Det gamle testamentet, der Gud griper inn og setter folket fri, relaterer dette til konkrete un-

dertrykkelseserfaringer: «Jeg har sett hvor vondt mitt folk har det i Egypt, og hørt hvordan de klager over fogdene. Jeg vet hva de må lide» (2 Mos 3,7). Tilsvarende fant også Guds inkarnasjon i Jesus Kristus sted i en bestemt sosial, økonomisk, politisk, religiøs og kulturell kontekst. Denne formet Jesu tjeneste.

Diakonal handling, forstått som en integrert del av kirkens misjon i dagens verden, er også betinget og utfordret av konkrete kontekster. Skal diakonien være relevant, er det nødvendig at vi «i bønn tyder tidens tegn og trofast leser konteksten»⁴.

Alle kontekster er mangefasettete og krever tverrfaglig tilnærming. Å lese konteksten er derfor en kompleks operasjon. Til illustrasjon: hiv og aids-pandemien stiller oss overfor utfordringer

⁴ *Mission in Context*, s. 10.

som ikke bare kan møtes fra et medisinsk perspektiv; den har sosiale, økonomiske, kulturelle og religiøse implikasjoner som også krever oppmerksomhet om vi skal kunne forstå den fullt ut. Lidelse relaterer til alle dimensjonene, og det samme gjør omsorg og forvandling.

Analysen av konteksten må være kritisk, stille spørsmål og avdekke underliggende forstillinger og forutsetninger. Den må særlig inkludere stemmer som ellers ofte blir neglisjert, både i kirken og i samfunnet. Det er spesielt viktig å lytte til historiene fra marginaliserte og utstøtte mennesker, deres versjoner av hvorfor ting er som de er, og hvor de ser håp og muligheter til forandring. I prosessen med å bli kjent med, analysere og kategorisere konteksten er det spesielt viktig å gi plass for kvinners og unge menneskers perspektiv.

Diakonien kan bare leve opp til sitt kall og spille en aktiv rolle i forvandlingsprosesser som kan forme en bedre framtid, når den respekterer hvert enkelt menneskes unike gaver, menneskelige verdighet og daglige erfaring. Alle mennesker bør få mulighet til ikke bare å fortelle sin historie, men også til å bli hørt og verdsatt av andre. Bare da kan alle spille en aktiv rolle i å skape en bedre framtid og forvandlingsprosesser komme i gang.

Diakoni er basert på tro og knytter det vi leser i konteksten, til det vi leser i Den hellige skrift. Fortellinger om lidelse og undertrykkelse i dagens virkelighet kan bli belyst og tydeliggjort av lignende historier i Bibelen. Og enda mer kan de bibelske vitnesbyrdene minne oss om Guds ubetingede kjærlighet og omsorg for de lidende og marginaliserte – og om Guds løfter om framtid og håp.

For diakonien er tyding av konteksten aldri noe mål i seg selv. Hensikten er å mobilisere til diakonal handling og forsikre seg om at tiltakene er veloverveide med tanke på mennesker i nød. Å lese konteksten er en hjelp til å prioritere og formulere mål for felles innsats, og til å

velge effektive arbeidsmåter basert på diakonale verdier. Kontekststudier øker bevisstheten omkring tilgjengelige ressurser, gjør oss våkne for muligheter og begrensninger, og for mulige alliansepartnere.

2. Globale trender påvirker den lokale konteksten

Vi lever i en tid der den lokale konteksten ikke kan forme sitt liv i isolasjon. Alle lokale situasjoner er påvirket av bredere økonomiske, religiøse, sosiale, kulturelle og politiske utviklingstrekk. I tillegg er globaliseringen en realitet som i stor grad bestemmer økologisk, økonomisk, sosialt, kulturelt og til og med religiøst liv over hele kloden.

LVF-dokumentet *Misjon i kontekst setter «de sammensatte virkningene av globaliseringen» øverst på listen over «globale endringer som påvirker både globale og lokale kontekster»*. Det peker på hvor flertydig globaliseringen er. En full analyse av globaliseringens kompleksitet, med dens utfordringer og muligheter, ville sprengte rammene for dette dokumentet.

På den ene siden har globaliseringen brakt med seg en rekke goder på livsområder som kommunikasjonsteknologi og vitenskap. Den har også ført til økt oppmerksomhet rundt sosiale spørsmål og menneskelig lidelse rundt om i verden, og styrket vår evne til å reagere og aksjonere når det oppstår kriser. Noe av det man har oppnådd, har faktisk gjort livet lettere for millioner av mennesker. For eksempel har flere barn fått mulighet til utdanning og flere mennesker fått tilgang til rent vann enn noen gang. Initiativer for å bekjempe alvorlige sykdommer som tuberkulose og malaria viser oppmuntrende resultater. Mye av dette er blitt mulig som følge

© LUCSA

med viljen til å bruke nesten ethvert middel for å oppnå høyere profitt.»⁵

Den økonomiske globaliseringen har en rekke effekter. En av de mest negative er at den har ført til et økende gap mellom de rikeste og de fattigste i verden. I tillegg er økonomiske globaliseringskrefter som for eksempel multinasjonale selskaper, unndratt politisk kontroll og demokratiske beslutningsprosesser.

av globale anstrengelser, jamfør tusenårsmålene FN lanserte i 2001.

På den annen side er det også negative virkninger av globaliseringen, mange av dem alvorlige. Dette gjelder spesielt når søkelyset rettes mot økonomisk globalisering slik den er blitt formet av institusjoner og praksis innen internasjonal finans- og forretningsvirksomhet. *«Økonomisk globalisering forutsetter at bare vi lar markedets 'usynlige hånd' få styre relativt fritt og hver enkelt søker sin personlige økonomiske vinning, vil det sikre det optimalt gode for alle. Mennesker betraktes for det meste som individer med umettelige ønsker og lengsler, konkurrenter i jakten på å «ha» mer – i stedet for å «være» i fellesskap med andre. De dominerende målene er ubegrenset økonomisk vekst, det som teller er produktivitet, eierskap og kontroll, sammen*

Like fullt har de makt til å avgjøre fremtiden for hele nasjoner, særlig når de opptrer i allianse med store nasjoner der politiske og økonomiske interesser går hånd i hånd, på linje med tidligere imperier.

Forbrukerkultur, forurensning og truede, sårbare økosystemer er andre negative virkninger av økonomisk globalisering. Utviklingen de siste årene har også rettet oppmerksomheten mot to andre forhold som har skapt ny bekymring og frykt: skjørheten i finanssystemene – og de dramatiske konsekvensene av klimaendringer, spesielt for de fattigste og mest sårbare landene i verden.

Disse utviklingstrekkene løfter fram fattigdom som en presserende utfordring. I land der inntektsforskjellene øker, lever ifølge tall fra FN minst 80 prosent av befolkningen på under 10 amerikanske dollar om dagen. UNICEF rapporterer at hver dag dør opp mot 30 000 barn på grunn av fattigdom.

I mange samfunn kan man også se at fattigdommen feminiseres: Den griper dypere

⁵ Karen L. Bloomquist (red.): *Communion, Responsibility, Accountability. Responding as a Lutheran Communion to Neoliberal Globalization. Documentation No 50*, LWF Geneve 2004, s 25-26

i husholdninger ledet av kvinner, og særskilt blant eldre kvinner. Dessuten har kvinner som regel færre økonomiske og politiske muligheter til å forbedre sin egen og familiens livssituasjon. Fattigdom holder kvinner fanget i mange lag av diskriminering og svekker deres evne til å kreve sin rett.

I september 2006 ble det holdt en LVF-kon-sultasjon i Afrika om fattigdom og kirkens oppdrag. Deltakerne lyttet til rapporter om umenneskelige forhold påtvunget av fattigdom, og uttalte: *«I tider som disse må de syndige kreftene som opprettholder fattigdommen, fordømmes. Slike krefter fortsetter å utbytte våre land og frarøve millioner av mennesker deres gudgitte rett til daglig brød og et verdig liv. Disse kreftene omfatter urettferdige økonomiske systemer, opptrapping av konflikter og vold, og presser mennesker til å flykte fra land de har bodd i gjennom generasjoner. Spredningen av hiv og aids forverres av fattigdom. Mennesker er tvunget til å leve under bruer og presses til å lete i søppeldynger etter sitt daglige brød. Menn, kvinner og barn har ikke flere tårer og er frarøvet sine rettigheter, gaver og muligheter. Tallet på unge mennesker som mangler arbeid og håp, øker fortsatt faretruende. I nesten alle fattigdomssituasjoner bærer kvinner som støtter under et konstant slit, overveldende byrder. Slike knusende levekår er utålelige og skammelige.»*⁶

Migrasjon er ett av de sterkeste utslagene av denne virkeligheten. Tallet på flyktninger og fordrevne er større enn noen gang. I 2007 var det på verdensbasis registrert nærmere 32 millioner flyktninger i over 70 land. Av disse var nesten 14 millioner fordrevet innenfor sitt eget land. I tillegg har millioner av mennesker forlatt sine hjemland på jakt etter en bedre fremtid for seg selv og familiene sine, et forsøk på å slippe fri fra fattigdom eller en utrygg livssituasjon. Som

⁶ «So the poor have hope, and injustice shuts its mouth». *Poverty and the Mission of the Church in Africa*. Genève, LWF Studies, 01/2007, s. 16

fremmedarbeidere nyter de ikke alltid samme rettigheter og har ikke alltid samme muligheter som personer med fast opphold. De utsettes for misbruk og rammes ofte av diskriminering og fremmedfrykt.

Menneskehandel er en annen, og kanskje den mest smertefulle erfaringen av denne typen menneskelig lidelse. Menneskehandel antas å være den raskest voksende kriminelle virksomheten i verden, og tvinger hundretusener, for det meste kvinner, inn i prostitusjon og ulike former for moderne slaveri.

«Social fluidity» («sosial flyt») er internasjonalt blitt et viktig begrep for å beskrive tendensen i de fleste samfunn til å bevege seg fra fastlagte strukturer, ofte bestemt av klasse, etnisk sammensetning og kulturelle ulikheter, og over i pluralistiske måter å leve sammen på. Migrasjon og urbanisering er to viktige faktorer i denne utviklingen. «Sosial flyt» kan bryte ned tradisjonelle etniske og kulturelle barrierer, men kan også forårsake erosjon i kollektiv identitet og ansvarfølelse, og fremme former for individualisme der hver enkelt blir stående alene i kampen for tilværelsen.

En annen konsekvens av denne «flyten» er at etiske spørsmål relativiseres, slik at det blir opp til individet å ta beslutninger på områder som abort, barmhjertighetsdrap og tukling med ge-

© ECCB/Jan Silar

ner. Moderne teknologi og avansert vitenskap har gjort spørsmålene rundt menneskers liv og død langt mer komplekse enn for bare en generasjon siden. Kan slike spørsmål håndteres helt individuelt? Er det ikke i stedet nødvendig å forankre dem i verdisystemer som kan føre dem ut over det øyeblikkelige behovet for handling?

«Social cohesion» («sosialt lim», det vil si at fellesskapet teller mer enn summen av individene i det) er blitt løftet fram som en nødvendig forutsetning for å forme et samfunn. Hvordan bygges en slik sosial samhørighet? Det ser ut til at det sosiale limet består av en rekke ulike komponenter: politiske ideer, etiske verdier, grunnleggende overbevisninger og forestillinger om hva som er godt og verdt å kjempe for. Tro relaterer til alle disse elementene, og troende mennesker kan spille en viktig rolle i arbeidet med å skape «sosialt lim». Dette er noe av potensialet i den postmoderne åpenheten for religiøs og kulturelt mangfold. Den såkalte «religionens gjenkomst» har denne løfterike dimensjonen ved seg, men man må også betrakte religion i relasjon til den skremmende dimensjon: at den også kan fostre reaksjonær og voldelig fundamentalisme. For diakonien åpner denne utviklingen muligheter til å holde sammen tro og handling, til å fremme

håp, kjærlighet og rettferdighet midt i vår menneskelige virkelighet.

Alle disse spørsmålene utfordrer kirker og menigheter til å prege sin diakoni med modig handling til fordel for lidende og marginaliserte mennesker, og forplikte seg til arbeidet med å løfte fram rettferdighet, fred og skaperverkets integritet. Disse sakene må påvirke valget av prioriterte områder for diakonal handling og prege beslutningene som gjør at visse aktiviteter får mer oppmerksomhet enn andre. De får også metodologiske konsekvenser for måten diakonien drives på. I det hele tatt må diakonien – i praksis og i teori – gjenspeile at den står i en ufravikelig relasjon til sine omgivelser i alle dens dimensjoner: sosiale, politiske, religiøse, økonomiske og kulturelle.

Våkenhet for den globale situasjonen bør ikke ta oppmerksomheten bort fra betydningen av lokale forhold. Det er kun fra et lokalt perspektiv man kan forstå globale utviklingstrekk på riktig måte – ved å tolke og evaluere effekten de har på hverdagslivet blant vanlige mennesker. Det globale bildet hjelper oss å forstå det lokale, men dette gjelder også omvendt. Ordet «*global*» er blitt formet for å få fram hvor nært det globale og det lokale henger sammen, både i analyse og i handling. Likevel: Når man leser sin lokale kontekst, kan man ikke nøye seg med generelle bilder. Lesningen må knyttes omhyggelig sammen med lokale omstendigheter og utfordringer. Bare da kan man forstå det bredere bildet som setter diakonale aktører i stand til å foreta en kritisk vurdering av sitt eget arbeid: Svarer tiltakene til de utfordringene man har identifisert, eller er det nødvendig å fornye dem, reformulere mål og strategier, og etablere nye allianser?

Av samme grunn bør man heller ikke undervurdere den lokale kontekstens mulighet og evne til å motstå og kanskje også by på alternativer til den globale utviklingen. Et oppmuntrende eksempel på dette er initiativer for rettferdig

© LWF/S. Lim

handel som knytter lokale produsenter til lokale forbrukere i en annen del av verden. Historien rommer utrolige beretninger om hvordan uventet fornyelse og forandring har kommet fra det man betraktet som periferien. Natanaels kyniske bemerkning i Joh 1,46: «Kan det komme noe godt fra Nasaret?» viste seg å være feil. Den er en konstant påminnelse når folk uttrykker manglende respekt for den lokale virkeligheten og forvandlingspotensialet som ligger der.

3. Endrede kontekster for diakonal handling

Diakonien har forandret seg fra den ene generasjonen til den neste, som følge av kontekstuelle betingelser. Dette skyldes dels utfordringer som de vi har vist til ovenfor, dels ideologiske forhold og måten diakonalt engasjement i samfunnet er blitt tolket på.

I de fleste regioner har globale utviklings-trekk markante konsekvenser for diakonalt arbeid. Utviklingen skaper nye utfordringer og endrer vilkårene for diakonal innsats. Noe av dette er nevnt ovenfor.

Men det er også lokale eller regionale realiteter som påvirker det diakonale arbeidet. I mange land i det globale Sør har den økende generelle fattigdommen konsekvenser for kirken. I de fleste kontekster er det blitt vanskelig å opprettholde diakonale institusjoner som for eksempel sykehus. Den økonomiske støtten fra partnere i Nord avtar. Noen kirker kan derfor komme til den konklusjonen at de ikke lenger er i stand til å fortsette arbeidet og kan komme til å gi sykehusene fra seg til myndighetene eller privat sektor. Man kan hevde at disse institusjonene er en arv fra tiden da utenlandske misjonærer brakte med seg tilstrekkelige ressurser utenfra. Diakonalt arbeid i dag bør være mindre avhen-

© LWF/D. Lorenz

Hauptarchiv der v. Bodelschwingischen Anstalten Bethel

gig av kostnadskrevende strukturer, mer mobilt og rettet mot lokalsamfunnene. På den annen side er det smertefullt når kirker må gi opp sitt helsearbeid, spesielt i en tid med enorme utfordringer, som for eksempel aids-pandemien.

Lokalt har fattigdom sine særpregede former og spesifikke røtter. Svake regjeringer, korrupsjon, etniske konflikter og borgerkrig er noen av de faktorene som legger lidelse til lidelse for mennesker som allerede lever i fattigdom. Samtidig er dette faktorer som legger press på kirkene til å fornye sitt diakonale engasjement, vise omsorg for og samarbeide med de fattige og undertrykte, løfte fram deres verdighet og forsvare deres rettigheter.

Øst-Europa er en region som har opplevd dramatiske endringer de siste tiårene. Før i tiden var kirkene der involvert i ulike former for diakonalt arbeid, inkludert mange institusjoner.

Da kommunistene tok makten, ble alt dette arbeidet stanset og mange bygninger konfiskert av regjeringen. Da kommunismen kollapset, følte kirkene seg kalt til å revitalisere sitt diakonale engasjement. Spesielt i den første fasen kunne de glede seg over sterk støtte fra diakonale samarbeidspartnere i Vest, noe som gjorde det mulig for dem å starte opp diakonale aktiviteter. Men de oppdaget snart at de ikke kunne gjøre seg avhengig av eksterne ressurser, og heller ikke gå tilbake til situasjonen slik den var før kommunismen og den posisjonen kirkene da hadde. Det var et tydelig behov for å reorientere den diakonale innsatsen i møte med nye utfordringer og nye politiske betingelser.

Også i Vest-Europa har det skjedd markante forandringer de siste tiårene. Som en følge av at velferdsstaten ble etablert i 1950- og 1960-årene, ble diakonale institusjoner integrert

i systemet. Dette ble opplevd ulikt i de ulike land. Det grunnleggende prinsippet var uansett at tilgangen til helsetjenester og sosiale tjenester ble basert på solidaritet og rettferdighet, ikke velledighet. En annen viktig forutsetning var at disse tjenestene skulle utføres av fagutdannede personer etter en offentlig standard.

Moderne velferdsarbeid kunne ikke lenger bygge på religiøs motivasjon og religiøse verdier, men ble i stedet basert på politiske ideer og sosiale behov. Dette har hatt en sterk virkning på diakonal praksis, særlig når den er blitt finansiert av offentlige midler eller på andre måter er en integrert del av det offentlige helse- og sosialtilbudet. I en slik situasjon kan det kanskje hevdes at sekulariseringen av samfunnet har ført til en viss sekularisering av diakonale institusjoner og diakonalt arbeid.

Dette er en stadig utfordring. Samtidig har man de siste tiårene fått enda en. I noen vestlige land er velferdsordningene kommet under press. Kritikere hevder at de ikke er effektive, og altfor kostbare. Privatisering og andre markedsorienterte løsninger blir introdusert. Hvor skal diakonale institusjoner plassere seg i denne debatten? Som allmennnyttige organisasjoner er de verken offentlige eller private. De er ikke-kommersielle, og motsetter seg ofte kravet om kostnadseffektivitet, spesielt når dette skjer på bekostning av grunnleggende verdier eller kvaliteten på omsorgen.

Hvordan skal diakonien med sin særegne ideologiske identitet svare på disse ulike utfordringene? Kan diakonalt arbeid bidra med tilleggsverdier og spesiell kompetanse? Er det fare for at politisk og økonomisk press kan frata diakonal praksis dens identitet?

Relasjonen mellom diakoni og offentlige myndigheter gjenspeiler ofte relasjonen mellom kirke og stat i landet. Noen steder betyr dette et nært samarbeid med en klar forståelse av at det diakonale arbeidet utføres på vegne av myndighe-

tene og er fullt finansiert av offentlige midler. Andre steder hindrer en gjensidige mistenksomhet slike relasjoner. Spørsmålet er om et samarbeid mellom statlige myndigheter og diakonien forutsetter den tradisjonelle «stat–kirke»-alliansen for å kunne fungere, eller om det kan etableres andre former for relasjoner, for eksempel innen rammen av det sivile samfunn?

4. Spiraler av håpløshet og av håp

Bildet av den globaliserte verden slik det presenteres her, kan oppfattes som en spiral av håpløshet. Vanskeligheter og lidelser man erfarer på det individuelle plan, er knyttet sammen med erfaringer på andre plan: sosiale, politiske, ideologiske. Følelsen av maktesløshet og frykt blir i denne prosessen ikke bare bekreftet, men styrket.

På det politiske plan ser folk i noen land at det kuttes i subsidiene til basale matvarer, ofte etter press fra internasjonale handelsmyndigheter. I andre land blir offentlige velferdsordninger

© LWFD, Lorenz

skåret ned eller fjernet. I begge tilfeller går det hardest ut over de fattige. På det ideologiske plan blir dette forklart med markedsorientert nyliberalisme; andre hevder at offentlig velferd er

altfor kostnadskreven og med tiden vil undergrave den nasjonale økonomien.

I mange land har den private velstanden vokst samtidig med at offentlige institusjoner er blitt svekket. Dette gjenspeiler antakelig individualiseringen i den postmoderne kulturen.

Individualisme er den livsstilen der autonome mennesker søker individuelle muligheter, og der den enkelte kun er ansvarlig for sin egen fremtid. Men ulykkeligvis er ikke alle i stand til å skape et godt liv på disse betingelsene. Det kan være personlige, økonomiske eller kulturelle grunner, eller en kombinasjon av disse, som hindrer folk i å få sin del av det som betraktes som felles goder og rettigheter. I stedet blir de marginalisert, uten tilgang til slike goder og rettigheter. Håpløshetsspiralen, som knytter det ene planet til det neste, legger ikke bare enda en negativ erfaring oppå den forrige. Den har også en slags sentrifugal virkning, i den forstand at den sender de som er fanget i dette systemet, stadig lenger ut mot ytterkantene av samfunnet.

Marginalisering må følgelig betraktes som en flerdimensjonal erfaring. Den har en personlig dimensjon, ved å frata folk selvfølelsen. På et sosialt plan etableres det utestengelsesmekanismer som forsvares ideologisk.

Å beskrive virkeligheten på denne måten er selvfølgelig svært ensidig. Heldigvis opplever de fleste mennesker et mer rikholdig liv enn det vi presenterer i denne spiralen av håpløshet. Folk erfarer kjærlighet og godhet og relasjoner som gir grunn til håp og tro på en fremtid. Erfaringen viser også at det er mulig å bryte spiralen. Man kan begynne på hvilket som helst av de ulike nivåene: det individuelle, det sosiale, det politiske eller det ideologiske. Kampen mot apartheid er et viktig eksempel der ulike aktører fant ulike inngangsporter for sitt engasjement.

Som mennesker lever hver enkelt av oss sine liv både som individ og som del av et fellesskap, som familiemedlem, nabo, kollega, venn og

borger. Det velkjente afrikanske begrepet *ubuntu* forstår en persons identitet ut fra relasjonen til andre. Erkebiskop Desmond Tutu beskriver dette som å være trygg på seg selv fordi man vet at man tilhører et større hele. Derfor blir alle fornedret når én blir ydmyket, fornedret, torturert eller undertrykt.

Denne identiteten kan man forestille seg som en spiral, der relasjonene er knyttet sammen på en måte som alltid åpner seg og inkluderer andre. Nelson Mandela forklarte en gang *ubuntu* slik: «*En som er på reise gjennom et land, kan stanse i en landsby og trenger ikke spørre om mat eller vann. Så snart han stanser, vil folk gi ham mat og varte ham opp. Dette er ett aspekt ved ubuntu, men begrepet har også andre aspekter. Ubuntu betyr ikke at folk ikke skal ta tak i sitt eget liv. Spørsmålet er: Har du tenkt å gjøre dette for at fellesskapet omkring deg skal utvikle seg til det bedre?*»⁷

En forestilling som *ubuntu* kan selvsagt bli brukt på en romantisk måte der man idealiserer en tradisjon uten å ta inn over seg den rå sosiale virkeligheten og splittelserfaringene i det sør-afrikanske samfunnet. En av styrkene med *ubuntu*-begrepet er at det også omfatter en holistisk form for omsorg. Og uansett peker det på hvor viktig og løfterikt det er å være knyttet sammen med andre på en måte som kontinuerlig holder håpet i live. Følgende diagram, som viser en håpsspiral, kan kanskje være en nyttig illustrasjon:

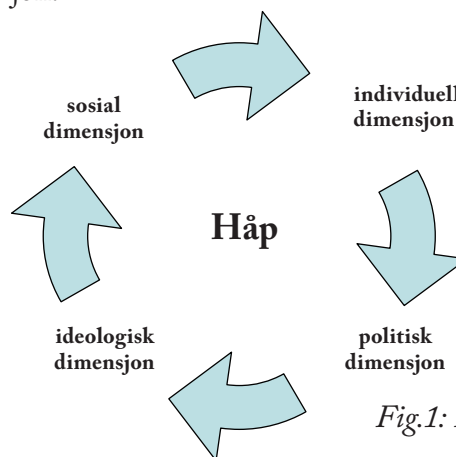

Fig.1: Håpsspiralen

⁷ [http://en.wikipedia.org/wiki/Ubuntu_\(philosophy\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Ubuntu_(philosophy))

Utgangspunktet er at menneskelig verdighet kommer til uttrykk og blir bekreftet i flere ulike dimensjoner, og i relasjonene mellom dem. Det er dette som former et fellesskap, og det er slik man erfarer fellesskapsverdiene.

Den *politiske dimensjonen* viser til det faktum at politisk liv er avhengig av borgere som gir uttrykk for sitt håp og sine visjoner om fremtiden. De mange sosiale bevegelsene som preger det sivile samfunn, gir eksempler på dette. De har kraft til å styrke demokratiet og politiske prosesser der folk kan delta, nedenfra.

Dette knytter an til den *ideologiske dimensjonen* som definerer det sanne, gode og rette. Der kommer folk, ut fra sitt livssyn og sine verdier, med agendaer for å fremme solidaritet, rettferdighet, fred og omsorg for skaperverket.

I den *sosiale dimensjonen* blir det tydelig i hvilken grad hver enkelt får rom til å medvirke ut fra egen identitet og engasjement. Hvis det ikke er rom for dette, kan ideologien bli totalitær. Dette er tilfellet når bare én sannhet er tillatt eller bare én oppfatning av håp kommer til uttrykk. Den sosiale arenaen har potensial til å etablere mekanismer som inkluderer, myndiggjør mennesker til å delta og erkjenner at ulikheter mellom mennesker er en mulighet, ikke et problem.

De mange dimensjonene ved virkeligheten er selvsagt langt mer komplekse enn denne illustrasjonen kan gjøre greie for. Det er også indre motsetninger innen hver av dimensjonene som gjør det umulig å arbeide for et bedre liv så likefremt som man kunne håpe.

Til tross for dette: Veikart har alltid vært viktige for mennesker på reise. Også håpet trenger gode kart. Det avgjørende spørsmålet er om håpet, som en dyp lengsel hos alle mennesker etter at noe bedre skal skje, er rotfestet i det Gud har skapt oss som. Håp er ikke bare en indre dimensjon ved tilværelsen. Vi har alle sett håp bli virkelighet, slik mange fortellinger vitner om det: Et familiemedlem kommer seg etter alvorlig

sykdom, et felles problem blir løst ved felles anstrengelser, undertrykte mennesker oppnår frihet. I slike tilfeller ser vi håpsspiraler gi styrke til en bredere virkelighet, med dens politiske, ideologiske og sosiale dimensjoner.

Diakonien utfordres av håpløshetsspiralen – og forsøker gjennom praktisk handling å styrke håpsspiralen. Diakonien tar initiativ til medvandring når folk beveger seg fra det ene trinnet til det neste, ut fra en visjon om forvandling, forsoning og myndiggjøring.

5. Eksistensielle utfordringer i alle kontekster

Det er viktig å huske at noen grunnleggende dimensjoner i menneskelivet er konstante og uavhengige av de mange kontekstene. De avdekker eksistensielle utfordringer som alltid vil kreve en diakonal reaksjon, nemlig det faktum at vi alle er sårbare og utsatt for sykdom, smerte og lidelse, og at vi er dødelige vesener og ikke kan unnsnippe døden. Fra denne synsvinkelen blir det klart at diakoni er en oppgave og en mulighet i alle menneskelige situasjoner.

I tillegg erfarer vi alle ondskapens destruktive kraft i oss og omkring oss, der den forsøker å skade og ødelegge våre relasjoner og dem eller det vi har ansvar for. Noen ganger handler vi på tvers av våre dypeste overbevisninger og unnlater å gjøre det som ventes av oss. Gode intensjoner kan også oppleves som det motsatte. Teologisk sett er dette relatert til tanken om arvesynden, erkjennelsen av at alle mennesker etter sin natur er involvert i syndige handlinger. Denne realiteten gjør oss alle til ofre for det onde, men samtidig medansvarlige for onde handlinger.

Men dette er ikke hele sannheten. I Kristus er vi «en ny skapning» (2 Kor 5,17), og ikke lenger bundet av syndens makt. Diakonal innsats gjør derfor motstand mot det onde på alle plan, inkludert det sosiale og det politiske. Ondskap må påtales og fordømmes. Diakonal handling peker modig på alternative måter å være menneske på, i lys av tro, håp og kjærlighet.

Selvsagt vil konteksten innvirke på hvordan disse eksistensielle utfordringene blir møtt. I en håpløshetsspiral legges det ofte smerte til smerte. Dette kan skje i overflodssamfunn så vel som på steder med ekstrem fattigdom. Tilsvarende kan lidelse lindres der håpsspiraler skaper rom for omsorg, solidaritet og kamp for rettferdighet – og for den kjærligheten i Kristus som aldri tar slutt og som «*utholder alt, tror alt, håper alt, tåler alt*» (1 Kor 13,7-8).

I 2003 begynte den etiopiske Mekane Yesus-kirken et prosjekt for barn som hadde mistet foreldrene sine som følge av aids. De fleste hadde bodd alene i flere år, uten omsorg eller håp for fremtiden. Kirken samarbeidet med ledere i lokalsamfunnene for å finne fram til de 150 barna som hadde størst behov for å bli tatt inn i prosjektet. Målet var ikke bare å gi dem mat og husly, men å integrere dem i nye familier. Hvert eneste av disse barna fant et nytt hjem hos familier i sitt gamle nærmiljø. Familiene fikk økonomisk støtte til å skaffe mat, senger og sengetøy, skolesaker. Jevnlige besøk fra kirkens ansatte sikret tilgang til helsetjenester og videre skolegang. Etter tre år ble barna spurt om hva som var den største forandringen dette prosjektet hadde ført til i livene deres. Alle svarte det samme: Nå har vi et sted å sove hver natt og få mat hver dag, vi får gå på skolen og har fått nye foreldre og søstre og brødre å bo sammen med. Den fineste forandringen: Før var vi hjemløse og overlatt til oss selv. Nå hører vi til et sted og har håp for fremtiden.

Spørsmål til videre refleksjon

1. Hvilke behov i samfunnet er mest påtrengende og kaller sterkest på din kirkes diakonale innsats? Er de lokale, regionale eller globale?
2. Hvordan driver din kirke sitt diakonale arbeid? Hvordan samsvarer dette med behovene det er snakk om i forrige spørsmål?
3. Er «håpsspiralen» (s. 20) relevant i din kontekst? Hvordan ville du bruke den til å tolke den situasjonen du lever i?

DEL II: DIAKONIENS IDENTITET

© EYCE

Del II: Diakoniens identitet

1. Troen på den treenige Gud

Kristne bekjenner troen på den treenige Gud. Denne troen former kirkens identitet, og følgelig også diakoniens.

Troen på Gud, Skaperen, bekjenner at *«jorden og det som fyller den, verden og de som bor i den, alt hører Herren til»* (Sal 24,1). Tro på Skaperen innebærer

også undring og lovprisning, der man anerkjenner det skaptens verdighet og dype kvalitet. Dette er i samklang med Skaperens egen konklusjon ved slutten av hver skaperdag: *«Gud så på alt det han hadde gjort, og se, det var overmåte godt»* (1 Mos 1).

Salme 19 proklamerer faktisk en kosmisk feiring av Gud som Skaperen! *«Himmelen forkynner Guds herlighet, hvælvingen forteller om hans henders verk. Den ene dag bærer bud til den andre, en natt gir sin kunnskap til den neste. Det er ikke tale, det lyder ingen ord og ingen røst som kan høres. Men budskapet går over hele jorden, vitnesbyrdet når til verdens ende.»* Også forfatteren av Salme 8 lovpriser Skaperen på lignende vis: *«Herre, vår Gud, hvor herlig ditt navn er over hele jorden!»* Han fortsetter med å peke på menneskenes uventede rolle, verdi og verdighet: *«Når jeg ser din himmel, et verk av dine fingrer, månen og stjernene som du har satt der, hva er da et menneske,*

siden du kommer det i hu, et menneskebarn, siden du tar deg av det? Du gjorde ham lite ringere enn Gud og kronet ham med ære og herlighet.»

En slik tro motsier livsanskuelser som reduserer det skapte til materielle ting mennesker er fri til å forbruke og forspille. Det materielle er aldri bare materielt, men også et uttrykk for Guds gode vilje, berørt av Guds uendelige kjærlighet. Det gode Gud har skapt, kan ikke reduseres til objekt for menneskers konsum, men fortjener respekt og omsorg. Alle skapninger hører sammen i et økosystem av gjensidige relasjoner, avhengige av hverandre. Spesielt i tider med dramatisk økologisk krise blir denne synsvinkelen en presserende prioritet.

Mennesker er skapt i Guds bilde. Her har deres verdi og verdighet sine dypeste røtter. Dette gir likevel ikke grunn til noen form for antroposentrisk holdning der alle andre skapninger står til tjeneste for mennesker, og kun det. Tvert imot, Gud gir oss mennesker et spesielt ansvar for å ta vare på skaperverket, som gode forvaltere.

Diakonal praksis bekrefter dette kallet og ser etter muligheter til å ta del i Guds misjon. Diakonien bekjenner at Gud fremdeles er til stede i verden som Skaper – hver dag og i enhver situasjon. Den blander sin røst med den kosmiske proklamasjonen av den treenige Guds herlighet. Denne forståelsen av Guds fortsatte skapergjerning uttrykkes slik i Luthers lille katekisme:

Jeg tror at Gud har skapt meg og alle skapninger. Han har gitt meg legeme og sjel, forstand og alle sanser. Han holder alt dette ved lag og gir meg hver dag det jeg trenger for å leve. Jeg tror også at han verner meg mot alle farer og vokter meg mot alt ondt. Dette gjør han av bare nåde og faderlig godhet, uten at jeg har fortjent det. For alt dette skylder jeg å takke og love ham, tjene og lyde ham.

Dette synet på tilværelsen motiverer kristne til alle former for diakonal innsats. Det motiverer også kristne til å samarbeide med alle mennesker av god vilje, ettersom hvert eneste menneske er skapt i Guds bilde og dermed har fått mandat til å være Guds medarbeider i Guds fortsatte kjærlighet og omsorg for alt som er skapt.

Den kristne tro medgir imidlertid også at onde krefter, urettferdighet og død hver dag forsøker å ødelegge livet – både utenfor og innenfor kirken – og at det finnes situasjoner der slike krefter ser ut til å vinne fram. Men også da seirer håpet, basert på det bibelske budskapet om at Gud er Livets Gud, den Gud som gir fremtid og håp, spesielt til de fattige og ekskluderte. (*«Selv om alt håp var ute, holdt Abraham fast på håpet og trodde.» Rom 4,18; «Troen er et pant på det vi håper, et bevis for det vi ikke ser» Hebr 11,1*). En slik tro motiverer diakonien til å stå imot det onde og fremme rettferdighet, til å forsvare og kjempe sammen med mennesker i nød, til modige handlinger som tegn på håpets forvandlende kraft.

Troen på Jesus Kristus bekjenner at han er den inkarnerte Gud som ikke kom for å la seg tjene, *«men for selv å tjene og gi sitt liv som løsepenge for mange»* (Mark 10,45). Her viser Jesus til sitt messianske oppdrag ved å bruke ordet «tjene» (gresk: *diakonein*) på en måte som gjør forkynnelse og dia-

Gud elsker hele menneskeheten. Fordi Gud elsket oss først, er vi selv i stand til å elske og respektere ethvert menneskes verdi og verdighet. Diakonal tenkning og handling fokuserer spesielt på dem som har fått sin verdighet krenket. Dette forutsetter et åndelig fundament, rotfestet i Guds gjerning og i Kristi tjeneste. Derfor har kirken mandat til å vitne for alle mennesker om Guds kjærlighet til verden i Jesus Kristus. Diakonal aktivitet er en av måtene å vitne på.

Kilde: DIAKONIA CHARTER

The European Federation for Diakonia (Eurodiaconia), 2000

koni til integrerte dimensjoner ved hans komme – der Guds rike bryter fram.

Fra første stund bekrefter Jesu forkynnelse det bredspektrede ved hans oppdrag. Jesu diakoni har mange dimensjoner. Den dreier seg om frigjøring og forsoning, om å helbrede og reise opp alle dem som er «som sauer uten gjeter» (Matt 9,36), og særlig om å stå sammen med de lidende, de som blir tråkket på, de marginaliserte. Gjennom Jesu diakoni blir menneskers verdi og verdighet bekreftet og forsvart. Relasjoner bygges og bekreftes – relasjoner som holder også i tider med lidelse og død. Slik vitner diakonien profetisk om verdiene i Guds rike.

Alt dette får fram en annen dimensjon ved Jesu diakoni: hans myndighet til å invitere folk, til og med syndere, og inkludere dem i det messianske fellesskapet han etablerer – og til å myndiggjøre dem som medarbeidere i sin misjon. Det er dette han viser til i det øyeblikket han innstifter den hellige nattverd: «*Men jeg er som en tjener blant dere*» (Luk 22,27). Jesu diakoni konstituerer altså fellesskap – og kvalifiserer dem som tilhører det. Jesu diakoni er en manifestasjon av Guds nåde, som forsoner, forvandler og myndiggjør. Dette er også kjernebudskapet i fortellingen om Jesus som vasker disiplenes føtter (Joh 13). Selv om ordet

diakoni ikke forekommer i dette kapitlet, gir det et bilde av Jesu tjeneste som en kraftfull handling som gjør at disiplene «*har del*» i ham (Joh 13,8). Fotvaskingen er altså ikke først og fremst en etisk demonstrasjon av ydmykhet. Den innvarsler en ny æra i menneskehetens historie og viser Jesu diakonale myndighet – en myndighet som forkynner hvor omfattende og inkluderende det nye disippelfellesskapet er (Joh 1,12).

Troen på Den hellige ånd ber om at Guds livgivende pust nådig må vekke tro og utruste til myndig medvirkning i trosfellesskapets liv og tjeneste. Fortellingen i Apostlenes gjerninger 2 – om hvordan Den hellige ånd ble sendt – illustrerer dette. Den viser hvordan de redde disiplene ble forvandlet da Ånden kom over dem, og hvordan de ble utrustet og myndiggjort til det oppdraget de hadde fått.

På pinsedag kunngjorde apostelen Peter at Den hellige ånd var kommet som oppfyllelse av løftet hos profeten Joel om at «*deres sønner og døtre skal tale profetiske ord ... selv over mine slaver og slavekvinner vil jeg i de dager øse ut min Ånd*» (Apg 2,17-18). Når unge mennesker, kvinner og til og med slaver nevnes spesielt, bekrefter dette hvor inkluderende Ånden arbeider, og motsier i høy grad det som ofte betraktes som den naturlige orden og autoritet. Dette er fullstendig på linje med hvordan Jesus ofte snudde opp ned på sin tids sosiale orden og ga stemme til mennesker folk ventet skulle holde munn.

Den hellige ånd gjør inkludering til en grunnleggende verdi i kirkens liv og i diakonal praksis. Dåpen er et hellig rom i kirkens liv, der den inkluderende åpenheten forkynnes radikalt når også små barn favnes og trekkes inn i trosfellesskapet. Samtidig er dåpen selve det øyeblikket der man utrustes og myndiggjøres av Den hellige ånd til å ta del i Guds misjon. Ifølge en gammel tradisjon i kirken mottar den dømte et tent lys som skal minne ham eller henne – og alle dømte – om Jesu ord til sine di-

© LWF/E.-S. Vogel-Mfato

sipler: «Dere er verdens lys! ... Slik skal deres lys skinne for menneskene, så de kan se de gode gjerningene dere gjør, og prise deres Far i himmelen!» (Matt 5,14-15).

I Paulus' undervisning knyttes dette til Åndens gaver (karismer): «Det er forskjellige nådegaver, men Ånden er den samme. Det er forskjellige tjenester, men Herren er den samme» (1 Kor 12,4-5). Slike gaver utrunder den enkelte kristne til tjeneste, men utrunder også fellesskapet som helhet til å representere Kristi kropp. Dette bekrefter verdien av et mangfold av gaver, slik en kropp består av ulike lemmer. Paulus advarer mot å gjøre noen gaver viktigere enn andre, og minner om at i kroppen er selv de minste lemmene vitale og umistelige.

I den lutherske tradisjonen har læren om at alle gaver har samme verdi, ført til det som blir forstått som det allmenne – alle troendes – prestedømme. Dette kan også reformuleres til alle troendes diakoni – som alle dømte er kalt og utrustet til, uavhengig av synlig status eller sosiale betingelser. Den grunnleggende forutsetningen for denne virkeligheten er at Den hellige ånd er utøst, og at fellesskapet med Kristus er gitt. Ettersom dåpen gir oss del i Kristi død og oppstandelse, «skal også vi vandre i et nytt liv» (Rom 6,4). I Kristus, som er verdens lys, blir hans etterfølgere forvandlet til å være verdens lys, de også.

Dette gjenspeiles også i Luthers lille katekisme, i forklaringen til artikkelen om Den hellige ånd:

Jeg tror at jeg ikke av egen fornuft eller kraft kan tro på Jesus Kristus, min Herre, eller komme til ham. Men Den Hellige Ånd har kalt meg ved evangeliet, opplyst meg, helliggjort meg og holdt meg fast i den sanne tro. På samme måte kaller, opplyser og helliggjør han hele den kristne kirke på jorden og bevarer den hos Jesus Kristus i den felles kristne tro. I denne kristne kirke tilgir han daglig meg og alle troende alle synder. På den ytterste dag skal han vekke opp meg og

alle døde og gi meg og alle troende i Kristus et evig liv.

Dette er sannelig et solid grunnlag for å bli inkludert og for å bli utrustet og myndiggjort til å ta del i Guds misjon.

Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet.

Definisjonen av diakoni i Den norske kirkes diakoniplan

2. Diakoni som en integrert del av å være kirke

Helt fra begynnelsen ble det tvingende nødvendig for det kristne fellesskapet å fortsette Jesu diakonale oppdrag. Det er tydelig at minnet om det han hadde lært dem, formet deres verdier og kvaliteten ved deres livsstil: «Jeg har gitt dere et forbilde: Slik jeg har gjort mot dere, skal også dere gjøre» (Joh 13,15); og: «Som Far har sendt meg, sender jeg dere» (Joh 20,21).

Dermed ble diakoni noe grunnleggende i de kristne menighetenes liv, over hele Romerriket. Diakoni ble også ordet som beskrev ledende posisjoner i kirken (se for eksempel Rom 11,13; 2 Kor 4,1; Kol 4,17). Fortellingen i Apostlenes gjerninger 6 om innsettelsen av de sju nye lederne i menigheten i Jerusalem, viser hvordan marginaliseringen av de gresktalende enkene utfordret kirken som inkluderende fellesskap. De ble til sidesatt ved den daglige utdelingen. Dermed var ikke bare enkenes verdighet truet, men også fellesskapets diakonale kvalitet. Å overse dette ville være å overse syndens ødeleggende kraft og potensial til å splitte det Gud har forsonet i Kris-

© LWF/E.-S. Vogel-Miäto

en i Jerusalem. Flere steder i Det nye testamentet blir det vist til dette eksempelet, og det kalles ganske enkelt «*diakonien*». Den mest omfattende kommentaren finner vi i 2 Kor 8 og 9. Måten Paulus formaner menigheten i Korint til å delta i innsamlingen på, er også i dag lærerik for utviklingen av en diakonal teologi.

Aller først er det verdt å merke seg at Paulus ikke uttrykkelig nevner fattigdommen som hadde rammet menigheten i Jerusalem. Det kan være at deres situasjon allerede var velkjent, og at det ikke var nødvendig med flere ord. Men mer sannsynlig skyldes det den grunn-

leggende forståelsen av diakoni. Den baserer seg på teologiske og ekklesiologiske prinsipper – og ikke primært på bestemte situasjoner med menneskelig nød.

For Paulus er diakoni et uttrykk for *koinonia*, Guds folks nye fellesskap i Jesus Kristus. Interessant nok bruker Paulus til og med uttrykket *diakonien koinonia* (2 Kor 8,4). De kristne menighetene i Korint, Makedonia, Jerusalem og andre steder er forent i diakoni, og samtidig forent gjennom diakoni, fremfor alt gjennom Jesu diakonale oppdrag: «Dere kjenner vår Herre Jesu Kristi nåde: Enda han var rik, ble han fattig for deres skyld, så dere skulle bli rike ved hans fattigdom» (2 Kor 8,9).

Et nøkkelord her er nåde. Måten Paulus bruker dette ordet på, gjør det klart at nåde er mer enn en holdning; nåden kommer til uttrykk ved å gripe aktivt inn, slik vi ser det i den inkarnerte Jesus og hans frelsende gjerning. Fellesskapet skapes og holdes oppe ved Guds nåde, synliggjort som kjærlighet i handling. Å være i Kristus betyr å være i hans nåde og ta del i hans fortsatte og aktive kjærlighetsgjerninger. Diakonal praksis, med dens

tus. Innsettelsen av de sju, som alle hadde greske navn og derfor antakelig representerte enkenes kulturelle og sosiale omgivelser, var ikke bare en praktisk løsning for få gjort ting bedre. Det handlet også om å sikre kirkens grunnleggende selvforståelse med tanke på hele fellesskapets beste, og av hensyn til menighetens offentlige vitnesbyrd. De sju var alle «fylt av Ånd», en påminning om at Den hellige ånd, som gir kirken liv, også er den velsignende kraften bak dens diakonale livsstil. Fortellingen avsluttes slik: «Guds ord nådde stadig flere, og tallet på disipler i Jerusalem økte sterkt ...» (Apg 6,7).

Diakoni er relatert både til menighetens etos og til dens strukturer. Diakoni er med andre ord både et uttrykk for kirkens grunnleggende identitet – og for det som blir synlig i dens daglige liv, planer og prosjekter. Følgelig er det naturlig å betegne visse konkrete handlinger som diakoni. Ett eksempel som allerede er nevnt, er den daglige utdelingen av mat og andre ting folk trenger, som vi leser om i Apostlenes gjerninger, kapittel 6.

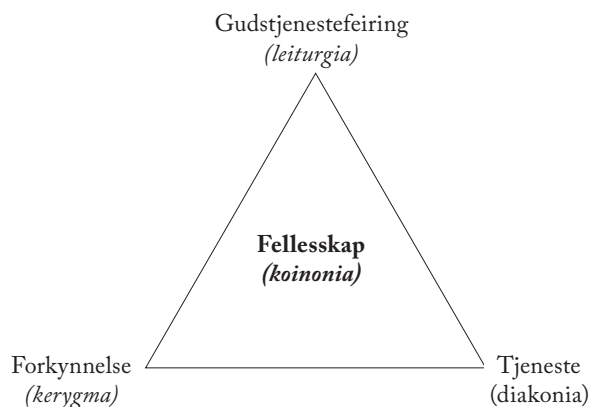
Et annet er innsamlingen Paulus og hans kolleger organiserte til støtte for den fattige menighet-

ideal om å være inkluderende og dele ressurser gjensidig, medfører helt klart etiske krav, men grunnlaget for den er erfaringen av Guds nåde og den gaven det er å høre til i det fellesskapet Guds nåde har skapt.

Dette kan kanskje gi oss inntrykk av at diakoni er noe rent åndelig og fjernt fra hverdagslivet. Siste del av 2 Kor 8, derimot, får fram hvor praktisk diakonien må være. Her tar Paulus opp spørsmål om organisering og etterrettelig omgang med innsamlede midler, og peker dermed på betydningen av ansvarlighet og åpenhet for innsyn i diakonale tiltak. Men også her vises det til fellesskapet. Ærlighet er et spørsmål om relasjoner, både til Gud og medmennesker. Uærlighet betyr da et brudd med fellesskapet. Det er også verdt å merke seg at Titus, som blir gitt en nøkkelrolle i organiseringen av diakonien, presenteres som en «med-arbeider» (gresk: *koinonos* – 2 Kor 8,23). Dette understreker at man arbeider sammen, forpliktet på fellesskapets beste.

I 2 Kor 9 legges enda en dimensjon til den diakonale teologien, nemlig den nære forbindelsen til kirkens liturgi: Diakonien vokser fram av tilbedelsen og sikter mot takknemlighet til Gud for Guds usigelige gave (2 Kor 9,15). Diakoni er et svar på konkrete tilfeller av lidelse, nød og urettferdighet, en oppfyllelse av kjærlighetsbudet, og i alt dette et uttrykk for det kirken tror og bekjenner: Guds nåde – som helbreder verden.

Diakoni er altså en iboende egenskap ved å være kirke, og kan derfor ikke reduseres til en aktivitet for de spesielt engasjerte eller en nødvendig oppgave på grunn av ytre sosiale omstendigheter. Diakoni er dypt forbundet med det kirken feirer i sin liturgi og kunngjør i sin forkynnelse. På samme måte henger også liturgien og forkynnelsen sammen med diakonien. Kirkens fellesskap (*koinonia*) synliggjøres gjennom disse tre hoveduttrykkene.

Figur 2: Dimensjonene ved å være kirke

Hovedhensikten med dette diagrammet er å illustrere at de tre dimensjonene – gudstjenestefeiring, forkynnelse og tjeneste – henger sammen med hverandre slik at hver av dem er basert på de andre to, og faktisk ikke kunne eksistert uten dem. Diakoni kan ikke holdes atskilt fra det kirken forkynner og feirer. Det er ikke noe hierarki mellom de tre; alle er uttrykk for fellesskapet.

På lignende måte blir det klart at kirkens forkynnelse og gudstjenestefeiring må rotfestes i diakoni. Hvis ikke, kan forkynnelsen lett oppfattes som proselyttisme, og feiringen som åndeliggjøring. Alle de tre dimensjonene orienterer og stimulerer hverandre gjensidig. Hvis én dimensjon mangler, kan ikke fellesskapets liv og oppdrag utfolde seg fullt ut. Da blir det en kropp som lider fordi et vitalt lem er blitt amputert.

Nøkkelen til diakonal identitet er at den vertikale og den horisontale dimensjonen ikke kan skilles. Uten den vertikale dimensjonen mister diakonien sin åndelige virkelighetsoppfatning og sitt feste i det kirken forkynner og feirer. Den

Kirken er en forsamling av mennesker som i Kristi ord og Ånd er samlet til én kropp, satt sammen av ulike lemmer, hver av dem med en funksjon og oppgave med tanke på at hele kroppen og alle dens lemmer skal få det bedre.

Martin Bucer, 1538

står da i fare for å bli kun sosialarbeid, styrt av sekulære interesser og mål.

Den horisontale dimensjonen er like viktig for diakonien. Uten den ville diakonien miste sitt fotfeste i det virkelige liv, og ikke lenger være et svar på samfunnets utfordringer. Hvis dette skjer, er diakonien blitt åndeliggjort og innsnevret av sine teologiske og kirkelige rammer.

Diakonien må følgelig være dialektisk på en måte som kommuniserer både vertikale og horisontale perspektiver. Dette betyr at den diakonale refleksjonen må være tverrfaglig og ta hensyn til både teologisk og sosialvitenskapelig innsikt.

Understrekingen av at den vertikale og den horisontale dimensjonen ved diakonien hører nært sammen, er ikke det samme som å blande dem ukritisk. I Del III i dette dokumentet behandler vi det viktige spørsmålet om forholdet mellom diakoni og forkynnelse. Et sentralt punkt i dette spørsmålet er hvordan man kan skjelve mellom de to dimensjonene uten å skille dem eller blande dem. God diakonal praksis styres av dens kristne identitet og troen på en nådig Gud. Det bibelske synet på menneskers verdighet blir ikke respektert

dersom diakonale tiltak brukes som en mulighet til å spre moralsk eller religiøs lære, særlig hvis dette skjer i situasjoner der folk er ekstra sårbare og avhengige av hjelp fra andre. Siden Guds nåde er en fri gave, må diakonal praksis være raus og ubetinget. Bare da kan den gjenspeile og vitne om Guds «*usigelige gave*» (2 Kor 9,15).

Når kirken forstås ut fra dimensjonene gudstjenestefeiring, forkynnelse og tjeneste, blir det også tydelig at diakonien ikke kan være taus, men må løfte sin stemme offentlig. Som trosbasert praksis vil den alltid gjøre regnskap for det som motiverer til handling, og vitne om Guds kjærlighet som nærer troen og gir håp. På samme måte må diakonien være tro mot sitt profetiske mandat, protestere mot syndig praksis og syndige strukturer som forårsaker lidelse og truer menneskers verdighet, og ta til orde for et mer humant og rettferdig samfunn. Diakoniarbeidere har ofte hatt en pionérrolle i å hjelpe kirken inn i en rolle som kirke for andre, et tjenende fellesskap, og enda viktigere: en kirke med og av fattige.

De tre dimensjonene ved å være kirke slik de presenteres her, innebærer et alternativt syn på verden, basert på verdier som likeverd og gjensidighet i mellommenneskelige relasjoner. Åpenhet og en inkluderende holdning og praksis blir en avgjørende nøkkel for å teste om den identiteten vi er gitt av Guds nåde, kommer til uttrykk i kirkens liv. Ved å ta denne rollen kan diakonien utfordre kirken til ikke å tilpasse seg status quo, og heller konfrontere menneskelige makt-konstellasjoner, ikke bare i samfunnet, men også innenfor sine egne strukturer.

Et viktig område å teste dette på, er innenfor lederskap, både i modeller og praksis. Alt

© LWF/D. Lorenz

lederskap innebærer at man utøver autoritet og bruker makt. Det er imidlertid en betydelig forskjell på å bruke makt **over** mennesker og å bruke den **for** mennesker. Jesus utøvde sin messianske autoritet (gresk: *exousia*) som en makt til å reise opp syke og undertrykte, inkludere de syke og utstøtte i samfunnet og enda mer i gudsrikefellesskapet, og til å utruste og myndiggjøre dem til å ta del i hans oppdrag i verden. Denne autoriteten til beste for mennesker, til forsvar for deres verdi og verdighet, til forvandling, forsoning og myndiggjøring er den formen for autoritet Jesus ga apostlene til bruk i lederrollene de fikk (Mark 10,42-45; Joh 13,15; 20,21). Dette er ikke makt **over** – slik det så ofte erfares i en verden der de mektige bruker sin makt til å holde folk nede, bringe dem til taushet og underkaste dem sine ekskluderende handlinger.

Et annet område handler om kjønn. Den tilgangen kvinner har – eller ikke har – til lederskap og posisjoner der beslutninger fattes, viser tydelig hvordan kirker praktiserer viljen til å inkludere som en grunnleggende verdi i kirkens liv. Slik forstått er ordinasjon av kvinner først og fremst teologisk begrunnet som et synlig uttrykk for at hele Guds folk har samme verdighet, og for deres kall til å delta fullt ut i Guds misjon.

Det samme kan man se når det gjelder unge mennesker – og eldre. Når ungdom oppmuntres til å involvere seg aktivt og til å gå inn i lederposisjoner, er det ikke bare for de unges egen del, men til beste for hele fellesskapet. Dette trenger unge menneskers perspektiv og engasjement. Tilsvarende mister man bidraget fra eldre mennesker når deres erfaring og visdom ikke blir verdsatt.

Hemmeligheten med inkluderende og involverende samværmønstre, er faktisk at alle parter tjener på en slik praksis. Den teologiske forståelsen av hva det vil si å være et fellesskap bekrefter dette ved å bekjenne at fellesskapet selv er Guds gave. Denne gaven erfares fullt ut når

© FELM

vi, som ulike lemmer på en og samme kropp, anerkjenner hverandre og gjensidig deler de gaver hver av oss har mottatt.

3. Bordets diakoni

Nattverden er et annet viktig rom i livet til en kirke som inkluderer og utrunder til tjeneste. Når vi blir betjent av bordets Herre, styrkes vi til vår egen diakonale tjeneste. I den ortodokse tradisjonen blir diakonien noen ganger kalt *liturgien etter liturgien*, for å markere at det forvandlingsmysteriet deltakerne erfarer ved nattverdbordet, utrunder dem til selv å være agenter for forvandling, myndiggjøring og forsoning når de går videre fra bordet, ut i dagliglivet.

Feiringen av den hellige nattverd bærer bud om Guds ubetingede kjærlighet i Kristus og om

© LSS-NCA/K. Miller-Holland

hvor inkluderende Guds diakoni er. Vi kommer alle til bordet med tomme hender, og med erkjennelsen av at det bare er gjennom Guds nåde i Kristus vi har tilgang til bordfellesskapet. Det faktum at det er Kristus selv som er vert ved nattverdsmåltidet, oppmuntrer oss og mobiliserer oss til å ta del i Guds diakoni i verden. Denne forståelsen utfordrer kirker som har til vane å feire nattverd bare noen få ganger i året.

Det hender også at noen kirker forvalter dette sakramentet på en måte som ekskluderer. Mennesker som på grunn av en viss atferd ikke betraktes som «verdige»⁸ medlemmer av menigheten, nektes å delta. Slik moralistisk bruk av kirketukt kan tilsløre den diakonale dimensjonen ved den hellige nattverd og svekke den som forvandlende sakrament og «inkluderende rom» i en verden der så mange opplever å bli utestengt.

Å betrakte noen som uverdige til å ta del i nattverdfeiringen kan ha andre former i dag, men bør alltid være en grunn til selvransakelse i kirken. For

⁸ Kanskje med henvisning til 1 Kor 11,27. Her dreier det seg imidlertid ikke om uverdige personer, men om uverdige skikker.

ikke lenge siden var det kirker som nektet mennesker adgang til Herrens bord på grunn av deres hudfarge. I dag blir noen stigmatisert fordi de lever med hiv, eller fordi deres familiesituasjon ikke blir ansett som moralsk akseptabel. Kallet til en inkluderende åpenhet vil alltid være et viktig uttrykk for kirkens diakonale vesen.

I sitt brev til menigheten i Korint er apostelen Paulus skarp i sin kritikk av slike måter å feire den hellige nattverd på (1 Kor 11). I stedet for å være et rom for enhet, var den blitt en anledning til å markere splittelse og egoisme. Når han ber dem vente på hverandre, tenker Paulus trolig på de fattigste blant dem, de som måtte arbeide til langt på kveld på grunn av sin status som slaver eller tjenere. Hvis andre begynte måltidet, uten å la de fattigste få del i feiringen, ville selve den diakonale dimensjonen ved fellesskapet stå på spill.

I tillegg til å være inkluderende, har nattverden også andre sentrale diakonale dimensjoner. På forskjellige måter uttrykker de alle hvilken forvandlende kraft det er i Guds nåde i Jesus Kristus, og bidrar slik til diakoniens grunnleggende identitet.

Gjestfrihet er en annen dimensjon ved diakoni. Det nye testamentet inneholder en rekke fortellinger om gjestfrihet (Luk 7,36-40; 14,7-24; 22,14-30). De gjenspeiler idealer fra antikken, der fellesskap ved bordet besto i langt mer enn bare det å spise sammen; det innebar vennskap, gjensidig sosial anerkjennelse og solidaritet. Det var derfor Jesus provoserte så mange da han spiste sammen med folk som «respektable» mennesker ikke kunne tenke seg å be til bords. Da han var invitert hjem til Simon den spedalske og satt til bords der, tok han kvinnen som salvet ham, sterkt i forsvar. Ved den anledningen ble til og med hans egne disipler sinte fordi han ga denne kvinnen adgang til bordet han satt ved (Matt 25,6-13).

På denne måten åpenbarte Jesus Guds gjestfrihet som et fundamentalt element i hans messianske oppdrag, i samme ånd som det som lenge før var

blitt forkynt av salmisten: «Du dekker bord for meg like for øynene på mine fiender. Du salver mitt hode med olje, mitt beger flyter over. Bare godhet og miskunn skal følge meg alle mine dager, og jeg får bo i Herrens hus gjennom lange tider» (Sal 23,5-6).

I kirkens diakonale tradisjon blir denne typen husly og omsorg gitt til hjemløse, foreldreløse og enker. Forfulgte mennesker tilbys asyl. Ved å gjøre dette løper kirken selv en risiko for å bli forfulgt og måtte ofre sitt eget fredfylte liv i samfunnet. Men ifølge Jesu eksempel hører gjestfriheten til den profetiske diakoniens mandat. Dette bekreftes av den apostoliske formaningen: «Vær med og hjelp de hellige som lider nød, og legg vinn på gjestfrihet» (Rom 12,13). Denne formen for gjestfrihet omfatter også støtte og beskyttelse.

Å dele er en annen dypttrekkende dimensjon ved bordfellesskapet. Ikke bare deler man ord, for-

tellinger og erfaringer rundt bordet, men ofte også det som blir spist og drukket. Her snakker vi ikke om bordet som et slags møbel, men mer som en metafor for det rommet og stedet der folk møtes til måltid og deler gavene ved å høre sammen.

Fremfor alt er bordet et privilegert sted for forsoning. Bordet gjør det mulig for mennesker å møtes ansikt til ansikt, med sine navn og identiteter, med sine fortellinger og bekymringer. Når man deler på denne måten, skapes nye relasjoner som lettere gir rom for tilgivelse og ny start. Fordi kristne selv erfarer forsoning ved Herrens bord, motiverer det dem til å delta i kirkens forsoningstjeneste (2 Kor 5,18). Det er verdt å merke seg at den greske grunnteksten taler om forsoningens «*diakonia*», med tydelig forbilde i Jesu diakoni og hans holistiske måte å nærme seg lidelse og urett på.

© LWF/J. Schep

Forvandlingsmysteriet er nattverdens kjerne. Vanlig brød og vin blir tatt imot som Kristi dyrebare kropp og blod. Synder blir tilgitt og syndere forvandlet til forvandlingsagenter når de vender tilbake til sitt daglige liv. Fortvilelse forvandles til håp og vilje til å tjene med glede. Det var dette de to Emmaus-disiplene opplevde da han som hadde slått følge med dem på veien, satte seg til bords med dem, brøt brødet og åpenbarte seg som den oppstandne Herre. På mystisk vis tok den fortsatt ukjente gjesten rollen som vert, og åpnet øynene deres mens han delte brød og vin med dem. Bordets gaver styrket deres kropp, sjel og ånd, og ga dem kraft til å skynde seg tilbake til Jerusalem, ivrige etter å dele det som hadde skjedd, med de andre disiplene (Luk 24).

Selvsagt er det også situasjoner der det er vanskelig å registrere noe som helst tegn på forvandling, spesielt i lys av det man erfarer i hverdagslivet. Men ikke desto mindre fortsetter tilliten til forvandlingsmysteriet å trekke de troende til bordet mens de ber: «Kom Herre, gjør din verden ny!» Igjen og igjen finner de inspirasjon i fortellinger om forvandling, som den om Sakkeus, han som ba Jesus til bords, men oppdaget at det var han selv som var den innbudte. Denne erfaringen forvandlet ham og fikk ham til å erklære: «Herre, halvparten av alt jeg eier,

gir jeg til de fattige, og har jeg presset penger av noen, skal de få firedobbelt igjen» (Luk 19,8).

Denne fortellingen indikerer at medfølelse og rettferdighet er synlige tegn på forvandling, og følgelig også tegn på at kirken fungerer som forvandlingsagent.

4. Gode gjerninger

Å gjøre godt mot andre er en integrert del av det nye livet vi blir gitt i Kristus. Lutheranere har alltid vært skeptiske når gode gjerninger holdes fram som nødvendige krav. Man frykter at for mye oppmerksomhet på gode gjerninger kan undergrave prinsippet om rettferdiggjørelse ved tro alene. Av den grunn kan enkelte lutherske kristne til og med oppfatte diakoni som prinsipielt problematisk, særlig hvis diakonien presenteres som en del av det som konstituerer kirken.

Derfor er det nyttig å huske hvordan *Den augsburgske bekjennelse (Confessio Augustana)* presenterer den lutherske lære om gode gjerninger:

Like ens lærer de at denne tro bør bære gode frukter, og at en må gjøre de gode gjerninger som er pålagt av Gud, fordi Gud vil det, ikke for at vi skal stole på at vi ved disse gjerningene skal fortjene rettferdiggjørelse overfor Gud. For syndsforlatelsen og rettferdiggjørelsen blir grepet ved troen, således som Kristi røst også vitner om det: «Når dere har gjort alt dette, skal dere si: Vi er unyttige tjenere» (Luk 17,10). Det samme lærer også oldkirkens forfattere. Ambrosius sier nemlig: «Dette er fastsatt av Gud, at den som tror på Kristus, er frelst uten gjerning, ved troen alene, idet han uten vederlag tar imot syndsforlatelsen.» (CA VI).

Det som forkastes, er en forståelse av gode gjerninger som handlinger man gjør for å oppnå fortjeneste hos Gud og mennesker. Det som for-

© LWF/D. Lorenz

svares, er gode gjerninger som synlige uttrykk for det nye livet i Kristus, gitt ved tro, slik det heter i *Felleserklæring om rettferdiggjørelseslæren*:

«Som fellesskap av de rettferdiggjorte med Gud i tro, håp og kjærlighet, er nåden alltid mottatt av Guds frelsende og skapende verk. Men det er ikke desto mindre den rettferdiggjortes ansvar å ikke ødsle bort denne nåden, men å leve i den. Formaningen om å gjøre gode gjerninger er en formaning om å praktisere troen ...»⁹

For Luther er dette på det nærmeste knyttet til hans forståelse av Guds kjærlighet som er til stede i verden gjennom Kristus. Alle døpte har i Kristus blitt utrustet av denne kjærligheten, og deres handlinger uttrykker Guds vilje for alt han har skapt. Kristen lydighet er følgelig ikke lydighet mot moral eller fromme krav i et forsøk på å bli

lik Jesus, men i stedet lydighet til det vi allerede er i Kristus. Den er ikke avhengig av overgivelse og sterk vilje, men strømmer fram fra det nye livet i Kristus og Den hellige ånds utrustende nærvær.

Det er viktig å huske dette når diakoni blir presentert som kristnes takknemlige svar på det de har mottatt i tro. Dette kan gi inntrykk av at diakoni blir en slags andre akt, mens rettferdiggjørelsen ved tro er første akt. Diakoni vil da bli forstått som en konsekvens av troen, en forpliktelse til å produsere gode gjerninger i takknemlighet for nåden vi er gitt i Kristus – og ikke som en integrert del av det som konstituerer troen.

Luther oppfattet ikke rettferdiggjørelsen ved tro på den måten, som et drama i to akter. Den troende blir rettferdiggjort i Kristus og Kristus alene, men dette har to like grunnleggende dimensjoner: På den ene side betyr det å være ett med Kristus i hans relasjon til Faderen og i Kristus bli Guds rettferdiggjorte barn. På den annen side betyr det å bli ett med Kristus i hans oppdrag i verden, ett med ham i hans diakoni.

⁹ *Felleserklæring om rettferdiggjørelseslæren. Inngått mellom Det lutherske verdensforbund og Den romersk-katolske kirke 31. oktober 1999. Norsk utgave: Mellomkirkelig råd for Den norske kirke (s. 30).*

© LWF/J. Schep

Luther utvikler sin forståelse av dette i skriftet *Om et kristenmenneskes frihet*, der vi finner følgende berømte fyndord: «*Et kristent menneske er en helt og holdent fri herre over alle ting og ikke underlagt noen. Et kristent menneske er en tvers igjennom pliktskyldig trell under alle ting og underlagt enhver.*»¹⁰ Denne doble identiteten som fri herre og bundet trell på én og samme tid, har Jesus Kristus selv som forbilde: «*Han var i Guds skikkelse ... men ga avkall på sitt eget, tok på seg tjenerskikkelse og ble mennesker lik*» (Fil 2,6-7).

Ved dåpen får mennesker del i denne identiteten. Luther istemmer: «*Vi trekker derfor den slutning at et kristent menneske ikke lever i seg selv, men i Kristus og sin neste. Ellers er man ingen kristen. Den kristne lever i Kristus ved troen, i sin neste ved kjærligheten. Ved troen rykkes han oppover til Gud, ved kjærligheten trekkes han igjen nedover til sin neste ...*»¹¹

Alt dette kan få oss til å tenke at diakoni er lett forklart og lett gjort. Virkeligheten er selvsagt atskillig mer sammensatt. Som enhver annen menneskelig aktivitet, vil også diakonien noen ganger bomme og mislykkes. Teologisk kan dette begrunnes med forestillingen *simul justus et peccator* (samtidig rettferdig og synder). Den går ut på at selv om en kristen er rettferdiggjort av nåde, fortsetter hun eller han å være en synder. Livet som kristen preges av kampen mellom det vi allerede er i Kristus og det vi fortsetter å være som syndige mennesker. Denne realiteten bør ikke gjøre oss pessimistiske, så vi sier at det er umulig å gjøre det gode. Men den bør heller ikke gjøre oss naive, så vi tror at gode mennesker alltid er i stand til å utføre det som er godt. Den bør gi oss en realistisk oppfatning av våre vilkår som mennesker, våre begrensninger og vår synd – men også av vår ver-

¹⁰ *Sitert fra Martin Luthers traktat om den kristne frihet, i Luthers reformasjon, hovedtekster 1517-1520, Pax 2004, s. 279*

¹¹ *Ibid.*, s. 305

dighet, skapt i Guds bilde og kalt til å være lemmen i Kristi kropp.

Det er også andre teologiske begreper som kan være nyttige når vi skal plassere diakonien i dialektikken mellom det som er nytt i Kristus, og det som fortsetter etter «gammel orden». I Det nye testamentet brukes det greske uttrykket *aion* (tidsalder – Ef 2,7; Gal 1,4; Kol 1,26) for å beskrive ulike tidsperioder på vei mot den endelige fullføringen av Guds frelsesplan – og spenningen mellom dem.

Teologer som Luther snakker gjerne om de to rikene. Det ene er den nåværende verden, der vi som borgere er underlagt dens begrensninger og lidelser; den andre er Guds rike, som Jesus forkynnte var nær, og som i ham allerede er kommet, der vi forgriper fullendelsen av alle dette rikets vel-signelser (Mark 1,15; Matt 12,28).

Diakonal praksis utføres i rammen av denne samtidigheten mellom det som allerede er, og det som skal komme. Den vitner om Guds nåde og omsorg for skaperverket gjennom kristne som utrustes til å gjøre godt for og sammen med andre. Men den gjenspeiler også menneskelig tilkorkommenhet og svikt. Disse realitetene bør advare oss mot romantiske eller til og med triumfalistiske forestillinger om diakoni. Diakonien må være selvkritisk og realistisk, men likevel aldri miste sin overbevisning om at skjøre «leirkrukker» ved Guds nåde kan romme skatter (2 Kor 4,7).

5. Diakonal spiritualitet

«*Ora et labora*» (latinsk for «be og arbeid») lyder Sankt Benedikts berømte motto. Det ble med tiden ledetråd for munkers og nonners liv i klostrene, og peker på den nære forbindelsen mellom åndelig liv og diakonalt arbeid. Uttrykket sier ikke bare at begge elementene er viktige, men at de er gjensidig avhengig av hverandre. Sann bønn inkarneres i erfaringer med det virkelige liv og i kampen mot

Vi arbeider ikke for Gud fordi Gud trenger det, men fordi vår neste trenger det. Vi gjør det i Jesu navn til beste for livet i verden.

Biskop Mark S. Hanson, president i LVF 2003-2010

dødskreftene. På samme måte er diakonalt arbeid innvevd i det troen ser, og håpet lengter etter.

Tilbedelse og diakoni nærer og styrker hverandre i kirkens daglige liv. De fleste elementene i liturgien har en tydelig diakonal dimensjon. Når sakramentene blir forvaltet rett (*Confessio Augustana VII*), formidler de nåde og diakonal identitet, både i den enkelte kristnes og i fellesskapets liv. I den tidlige kirken brakte diakonene brød som var blitt til overs ved nattverdfeiringen, ut til de fattige. Dette var en veletablert praksis og et synlig tegn på den nære sammenhengen mellom gudstjenesten og diakonien. Denne diakonien ble kalt «liturgien etter liturgien», og den synliggjorde broen mellom de to øyeblikkene av forvandlende nåde for fattige.

Diakoniens spiritualitet orienterer seg ut fra forvandlingsmysteriet og betydningen av det som tilsynelatende er ubetydelig. Den inspireres av Jesu løfte, han som identifiserer seg med de nakne og sultne (Matteus 25). Den ser ikke sykebesøk og gjestfrihet bare som diakonale aktiviteter, men som anledninger til åndelige møter med «engler ... uten å vite det» (Hebr 13,2).

Spiritualitet kan tolkes som å se ting på en dypere måte. Diakonal spiritualitet ser Guds nærvær i hverdagslivet og spesielt i situasjoner der mennesker kjemper for sitt liv og sin verdighet. Den gjenkjenner den Gud som erklærer: «*Jeg har sett hvor vondt mitt folk har det ... og hørt hvordan de klager ... Jeg vet hva de må lide. Jeg har steget ned for å fri dem ...*» (2 Mos 3,7-8). Denne måten å oppfatte Gud på ligger nærmere verb som beskriver Guds frelsende handlinger, enn substantiver som uttrykker Guds statiske eksistens.

Diakonal spiritualitet ser på mennesker som skapt av Gud, med gaver fra Gud. I tråd med dette

ser den fellesskapet mellom mennesker som stedet der fred og rettferdighet kan erfares, fremmes og knyttes sammen. Det faktum at hver av oss har fått ulike gaver, gjør at vi kan oppdage rikdommen i et fellesskap der gaver deles. Diakonal spiritualitet forsøker å oppdage og bekrefte rikdommen i en slik tilhørighet til kirken og samfunnet.

Og til slutt: Diakonal spiritualitet formes av korsets teologi. Denne teologien holder fast på at bare Gud kan sette en stopper for det onde. Jesu Kristi kors er Guds «nei» til menneskelig selvskikkerhet. Det proklamerer Guds frelsende seier over lidelse, urett og død. Guds nådige med-lidelse skaper en spiritualitet som er følsom for mennesker som lider, og mobiliserer til solidaritet og modig handling. Denne spiritualiteten næres og styrkes av troen på at veien som fører fra korset (*via crucis*) til oppstandelsen (*via resurrectionis*), allerede er åpnet i Jesus Kristus. Den avviser med andre ord enkle veier og forenklete svar på komplekse utfordringer, og er til sjuende og sist rede til å betale prisen for diakonale solidaritetshandlinger og diakonalt engasjement for en bedre verden.

Følgelig former den diakonale spiritualiteten ikke bare det vi gjør, men også hvem vi er. Den preger hele mennesket og former hjertet hos alle involverte. Diakoni blir en måte å leve på, en måte å være til stede i verden på. Diakonal spiritualitet er en livslang holistisk erfaring som utruker og former hjertet slik at diakonien blir en bestemt habitus eller

disposisjon som motiverer og gir retning til livet vi lever. Denne holistiske forståelsen av diakonal spiritualitet springer ut av en konkret, legemliggjort åndelig praksis.

Diakonal spiritualitet er en viktig ressurs for mennesker som er konstant oppmerksomme på andres behov. Den hjelper oss å erkjenne våre egne behov og legge dem fram for Gud i bønn og liturgiske handlinger. Frivillige og heltidsarbeidere i diakonal virksomhet har ofte krevende oppgaver. De kalles til å ta imot Jesu innbydelse: «Kom til meg, alle dere som strever og bærer tunge byrder, og jeg vil gi dere hvile» (Matt 11,28). Det er viktig å ha tid og rom for åndelig næring. Når overarbeidede ansatte og frivillige opplever utbrenthet, blir diakonal spiritualitet en viktig del av deres diakonale engasjement.

Antakelig med en viss humoristisk sans forteller Jesus om slavene som vender hjem etter en lang dags slit. Men de får ikke sjansen til å hvile. I stedet blir de beordret til å gjøre i stand kveldsmaten. «På samme måte med dere», konkluderer Jesus, «når dere har gjort alt som er pålagt dere, skal dere si: *'Vi er unyttige tjenere og har bare gjort det vi skulle.'*» (Luk17,10).

Ved første øyekast kan dette utsagnet gi inntrykk av diakoni som en utrettelig tjeneste ikke engang Herren vet å verdsette, og av folk som engasjerer seg i diakoni som slaver uten verdi. Diakonal spiritualitet ser imidlertid dette på en annen måte: som full frihet til å tjene, uavhengig av indi-

Spørsmål til videre refleksjon

1. Hvordan samsvarer den teologiske refleksjonen som presenteres i Del II med forkynnelsen og undervisningen i den kirken du tilhører?
2. Hvilken sammenheng ser du mellom denne teologiske forståelsen og de ulike formene for diakonalt arbeid i din kirke? Hvordan kan slike sammenhenger styrkes ytterligere?
3. I denne delen blir det gitt noen bibelske utgangspunkt for en teologisk forståelse av diakoni. Hvilke andre tekster eller teologiske begreper ville du legge til, eller kanskje gi et enda sterkere fokus?
4. Hvordan henger diakonien – etter din erfaring – sammen med gudstjenesteliv og spiritualitet? Hvordan skulle du ønske at denne sammenhengen kunne utvikles?

DEL III: DIAKONIENS PRAKSIS

© LWF/D. Lorenz

Del III: Diakoniens praksis

1. Hensikten med diakoni

Dictionary of the Ecumenical Movement (standardleksikonet om den økumeniske bevegelsen) definerer diakoni som «ansvarlig tjeneste for evangeliet utført av kristne gjennom gjerninger og ord som svar på menneskers behov».¹²

¹² *Dictionary of the Ecumenical Movement*, WCC Publications, Geneva 2002, s. 305

Denne definisjonen inneholder flere viktige elementer. For det første gjør den det klart at diakoni er handling og ikke kan begrenses til erklæringer og gode intensjoner. Diakoni inneholder gjerninger og ord, formet som «ansvarlig tjeneste», noe som betyr handlinger man skal kunne gjøre regnskap for.

For det andre bekrefter den at diakoni utføres av kristne. Dette skal ikke forstås ekskluderende, som om bare kristne er i stand til å yte «ansvarlig tjeneste», men som en understrekning av det særegne ved diakonalt arbeid.

For det tredje har diakonalt arbeid et fokus, nemlig menneskers behov.

Følgelig blir det feil å bruke diakoni som betegnelse på alle slags gode gjerninger. En slik vid forståelse av begrepet ville gjøre at det mistet sin funksjon. I kirkens lange tradisjon er

diakonien blitt knyttet til syke, fattige og marginaliserte menneskers situasjon, og blitt utført for å stå sammen med, støtte og forsvare sårbare mennesker.

Det mest avgjørende spørsmålet må derfor bli: Hvordan kan kirken svare på sårbare menneskers behov? Dette er et spørsmål som krever grundig refleksjon. Bare da kan diakoni bli «ansvarlig tjeneste».

1.1 Et svar på behov hos enkeltmennesker og grupper

Et første spørsmål å ta opp er om det finnes behov hos enkeltmennesker og/eller grupper som kaller på et diakonalt svar. På den ene side vokser det fram et etisk imperativ fra kristen antropologi til å forsvare hvert enkelt menneskes verdighet og hennes eller hans evne til å være et subjekt som er i stand til å ta ansvar for sitt eget liv og delta i samfunnslivet. Altfor ofte blir enkeltmennesker redusert til anonyme elementer i en målgruppe, eller karakterisert som ofre, klienter eller mot-takere. Derfor er det viktig å huske at hver enkelt bærer med seg sine individuelle erfaringer av lidelse og håp, men også evner som må bekreftes og styrkes på vei mot forvandling.

På den annen side er det også viktig å huske at en individfokuset tilnærming i det diakonale arbeidet har mange begrensninger. Det er for eksempel klart at fattigdom, som har alvorlige individuelle følger, er en virkelighet knyttet til systemer som berører store deler av en befolkning. Da latin-amerikanere på 1960-tallet ble oppmerksomme på den økende fattigdommen i deres verdensdel, kom de til at fattigdom ikke er en **gitt** realitet, men svært ofte «produseres» av urettferdige historiske undertrykkelsesprosesser. Folk blir **gjort** fattige («empobrecidos»). Tiltak for å overvinne fattigdom må ta dette med i betraktningen. Fat-

tigdom er en sosial og politisk realitet, ikke bare et enkeltmenneskes uheldige situasjon. Uten dette perspektivet vil fattigdom kunne tolkes som en personlig skjebne grunnet manglende utdanning eller til og med latskap. Da antyder man at de fattige selv er ansvarlige for den situasjonen de er havnet i.

De største budene er, ifølge kristen lære, at du skal elske Gud «*av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din forstand*» og «*din neste som deg selv*» (Matt 22,37-39). Å svare på behov når din neste er et fellesskap eller en gruppe av berørte mennesker, har også den fordel at mange mennesker, ikke bare enkeltindivider, kan bli involvert i diakonale forvandlingsprosesser. Det blir mulig å etablere nettverk og stimulere organiserte initiativ og institusjonelle løsninger. Dette kan anvendes i en rekke situasjoner: blant folk som lever med hiv og aids, blant folk som bor i fattige bydeler, blant stoffmisbrukeres familiemedlemmer og så videre.

1.2 Kortsiktige og langsiktige tiltak

Ansvarlig diakonal tjeneste består i både kortsiktige og langsiktige tiltak. Lignelsen om den

© LWF/J. Schep

barmhjertige samaritan gir en god illustrasjon på dette når den beskriver de ulike skrittene i det han foretok seg. Det første var at han «gikk bort til» den alvorlig sårede mannen som lå på veien. Dette er et skritt som uttrykker solidaritet, og at man har overvunnet frykten og apatien i møte med andres lidelse. Å «gå bort til» er også nødvendig for å kunne se hva som har skjedd, og vite hva det er behov for. Det andre skrittet konsentrerer seg om å gjøre noe med den umiddelbare lidelsen, ved hjelp av ressursene man har for hånden – i dette tilfellet bandasjer, olje og vin – for å komme i gang med helbredelsesprosessen. Tredje skritt gjelder pleie og veien tilbake til et normalt liv, med beredskap for fortsatt støtte om det skulle bli nødvendig.

I en gruppesamtale om denne teksten var det en som spurte: «Hvor gikk samaritanen etter at han hadde fått offeret på plass i herberget?» En annen foreslo dette interessante svaret: «Han gikk

til borgermesteren i Jeriko, rapporterte om situasjonen og krevde tiltak mot vold og til beskyttelse av volds ofre.» Dette er selvsagt ren fantasi, men det peker på enda et skritt når man vil hjelpe mennesker, og illustrerer den nære forbindelsen mellom barmhjertighet og rettferdighet – og behovet for å holde sammen ulike mål i vår diakonale praksis.

Derfor: Selv når diakonalt arbeid tar form som umiddelbare tiltak for å lette menneskers lidelser, noe som alltid må prioriteres, må det også rettes behørig oppmerksomhet mot lidelsenes videre kontekst og grunnleggende årsaker.

Denne oppmerksomheten rundt de langsiktige følgene knyttet til grunnleggende årsaker må være til stede helt fra begynnelsen av, i måten diakonien utføres på. Den må reflekteres når målene for det diakonale arbeidet formuleres. De viktigste elementene i dette består i at

© LWF/J. Schep

1. Menneskers verdighet bekreftes og forsvares.
2. Menneskers rettigheter fokuseres og fremmes.
3. Det settes i gang prosesser for å myndiggjøre mennesker.
4. Det skapes rom for å gi folk tilgang til rettigheter og til å delta og ta ansvar i samfunnet (bygge medborgerskap).
5. Det legges byggesteiner for fremtidige sosiale endringer.

© LWFS. Lim

Når disse elementene er på plass, er det god grunn til å håpe at diakonalt arbeid kan bidra til substansielle endringer, ikke bare i enkeltmenneskers liv, men også i kirke og samfunn. Dette samsvarer med et vanlig syn på utvikling: en prosess for å forvandle menneskers livsvilkår og som har rettferdighet, fred og skaperverkets integritet for øye.¹³

Når vi nå har pekt på den brede konteksten for diakonal praksis, og belyst behovet for en mangesidig målsetting, må vi likevel huske at ikke alle diakonale tiltak vil kunne leve opp til en så omfattende ambisjon. Men også da fortsetter diakonalt arbeid å være en viktig og verdifull oppgave, for eksempel når et døende menneske blir fulgt til sin siste hvile med omsorg og bønn. I situasjoner der forandring virker helt umulig, har diakonal praksis mandat til å bringe håpstejn gjennom en tjeneste med nærvær og medvandring, også når ingen tegn til håp er å se.

¹³ I 1990 støttet Kirkens Verdensråd the World Convocation on Justice, Peace, and the Integrity of Creation (JPIC) i Seoul, Korea. På generalforsamlingen i Canberra 1991 ga KV sterk støtte til JPIC-prosessen, og dannet en egen enhet for rettferdighet, fred og vern om skaperverket.

2. Det som angir retningen i diakonalt arbeid

LVF-dokumentet *Misjon i kontekst* peker på forvandling, forsoning og myndiggjøring som tre dimensjoner ved misjon. Disse dimensjonene «gjennomgyrer alle misjonsforsøk og byr på kriterier når kirken skal vurdere sin trofasthet mot Kristus som har sendt den til verden».¹⁴ Som en integrert side ved kirkens oppdrag er disse tre dimensjonene også nøkkelbegreper for diakonien: De angir de grunnleggende retningene for diakonalt arbeid, og samtidig gir forvandling, forsoning og myndiggjøring signaler om hvordan dette arbeidet gjøres og hvilke verdier det styres av.

2.1 Forvandling

Misjon i kontekst beskriver forvandling som «en pågående prosess der det skjer en total reorientering av livet med alle dets forhåpninger, ideologier, strukturer og verdier». Forvandling er «en vedvarende prosess der man forkaster alt det som vanhelliger livet og gjør det umenneskelig,

¹⁴ *Mission in Context*, s. 32

og samtidig holder fast på det som bekrefter livets hellighet og den enkeltes gaver, og fremmer fred og rettferdighet i samfunnet.»¹⁵ Forvandling engasjerer og endrer alle som tar del i den. Slik kan forvandlende diakoni gi hjelp til å overvinne såkalte hjelpersyndromer, praksis og relasjoner som setter skiller mellom «oss» og «dem». Til sjuende og sist finnes det ingen som slipper unna sårbarheten. Alle trenger vi å bli forvandlet, forsonet og myndiggjort. Av den grunn har vi alle behov for diakoni – først og fremst Guds diakoni slik den ble åpenbart i Jesus Kristus, men også som gjensidig omsorg og medvandring med hverandre.

Forvandling er helt klart en prosess. Samtidig sikter forvandlingen mot å nå bestemte mål, nå fram til en ny situasjon der menneskelig verdighet blir mer respektert, og der fred og rettferdighet omfatter flere mennesker. Forvandling henger altså nøye sammen med det man også kan definere som sosial endring, fremskritt og utvikling.

Fra en teologisk synsvinkel er forvandling en påminning om hvordan Gud stadig fornyer sitt skaperverk (latin: *creatio continua*), slik vi hver

¹⁵ Ibid., s. 32-33

© LUCSA

morgen erfarer at nattemørket forvandles til lyset fra den nye dagen som bryter fram. Som Guds folk ser vi forvandling som Guds nådige gave, en gave vi skylder takk og tjeneste for. Den knytter diakonalt arbeid til formaningen Paulus ga de troende: «*Innrett dere ikke etter den nåværende verden, men la dere forvandle ved at sinnet fornyes, så dere kan dømme om hva som er Guds vilje: det gode, det som er til glede for Gud, det fullkomne.*» (Rom 12,2).

Forvandling avviser altså konformitet – og viser en alternativ måte å erfare Guds vilje på. Som det sies i *Misjon i kontekst*: «*Sett i lys av Jesu oppstandelse, er forvandling utfoldelsen av det livgivende potensialet i alt det skapte og et uttrykk for at Guds nåde er i virksomhet i naturen. Det er Den hellige ånds stadige arbeid med å få fram forvandling i hele verden – i og gjennom kirken.*»¹⁶

2.2 Forsoning

For kristne er forsoning Guds barmhjertige gave, basert på budskapet om at Gud i Jesus Kristus har forsonet verden med seg selv. Denne gaven er et løfte til en splittet verden, og diakonien forsøker å vitne om dette løftet gjennom initiativer som fremmer fred og forsoning. Som Guds folk, utrustet til oppdrag, er kirken kalt til å ta del i Guds forsoningstjeneste og på Kristi vegne inntrengende oppfordre mennesker til å la seg forsones med Gud (2 Kor 5,19) og med hverandre. Forsoning viser først og fremst til Guds handlinger, det Gud gjør for at menneskers relasjon til Gud skal kunne gjenopprettes. Samtidig betyr denne gjenoprettelsen at vi blir forvandlet og myndiggjort til «*forsoningens tjeneste*» (gresk: *diakonia*). Uttrykket «diakoni» minner oss tydelig om

¹⁶ Ibid., s. 33

at Jesu diakoni – hans måte å være betingelsesløst til stede blant de fattige, hans profetiske forsvar for de utstøtte, hans helbredende handlinger, og sist, men ikke minst hans tilsagn om tilgivelse og nytt liv ut fra løftet om en kommende, ny tid – er veien kirken må gå med sitt forsoningsoppdrag.

Ifølge Robert Schreiter åpner forsoning for en ny fortelling som overvinner «*løgnens fortelling*».¹⁷ I situasjoner med vold og undertrykkelse får ikke ofrene lov å fortelle sine historier, og uten at sannheten om fortiden kommer fram, kan det ikke skje noen virkelig forsoning. Da det ble gitt amnesti i El Salvador etter mange års brutale brudd på menneskerettighetene, var det på betingelse av at de som ble holdt ansvarlige for tortur, skulle gå fri. Dermed

var det undertrykkerens fortelling som ble stående som den offisielle, den man forutsatte at alle skulle tro på. Hvor annerledes ble ikke dette håndtert i Sør-Afrika etter at apartheid var avskaffet, og president Mandela satte ned Sannhets- og forsoningskommisjonen. Den fikk i oppdrag å fortelle den sanne historien om de foregående årene, med tanke på forsoning og at sår kunne leges.¹⁸

Det er ikke alltid sannheten får komme fram; det krever trygge omgivelser og gjensidig respekt. I noen tilfeller må fortrolighet og taushetsløfter være en del av forutsetningene, ettersom sannheten også kan bli misbrukt til å øke hat og vold. Dette har ofte vært tilfellet når kvinner har fortalt sannheten. På den annen side bør de historier få spesiell oppmerksomhet som gir stemme til de sårbare, og dem som

er brakt til taushet. Deres fortellinger kan vise seg å være kraftfulle pådrivere i forsoningsprosessene.

Forsoning og rettferdighet er dypt sammenvevd. Det er blitt bemerket at *Sannhets- og forsoningskom-*

© LWF/G. Driau

misjonen riktig nok bidro til å avdekke sannheten om apartheidtiden. Men bidro den særlig til å gjenopprette rettferdighet? Noen følte at det generelle amnestiet ikke bare ga straffrihet til folk som var ansvarlige for å ha begått grusomheter, men også at det stilltiende aksepterte en urett som fortsatt har dramatiske virkninger i fattige menneskers liv.

Ut fra et kristent syn skal forsoning aldri føre folk tilbake dit de var. Forsoning er mer enn å fjerne offerets lidelser og omvende undertrykkeren. Forsoning fører folk til et nytt sted og utrunder dem til å leve i fornyede relasjoner og med nytt ansvar.

¹⁷ Robert J. Schreiter: *Reconciliation: Mission and Ministry in a Changing Social Order*, Maryknoll 1992

¹⁸ En teologisk analyse av forsoning som gjenspeiler erfaringene fra Sør-Afrika, finnes i John W. de Gruchy: *Reconciliation. Restoring Justice*, Minneapolis 2002

© LWF/J. Schep

2.3 Myndiggjøring

Som teologisk begrep viser «myndiggjøring» til den bibelske skapelsesforståelsen der hvert eneste menneske er skapt i Guds bilde, med evner og ferdigheter, uavhengig av nåværende sosial situasjon.

Videre viser det til løftet om det som skjedde i pinsen: «Dere skal få kraft når Den hellige ånd kommer over dere, og dere skal være mine vitner ...

helt til jordens ender» (Apg 1,8). Pinsefortellingen beretter om hvordan disiplene ble forvandlet, hvordan frykten ble overvunnet, hvordan deres spørsmål om fortiden ble erstattet av ord som forkynte «Guds storverk» (2,11) etter hvert som språket deres ble forvandlet i tråd med konteksten de var omgitt av. Det er kirkens overbevisning at Gud fortsetter å utruste og myndiggjøre mennesker, ikke bare apostlene og andre som har påtatt seg lederverv, men spesielt de som sjelden eller aldri får mulighet til å tale. Denne overbevisningen bør prege vår diakonale praksis, metodene vi bruker og prioriteringene vi gjør. Slik praksis vitner om vår tro på en Gud som åpenbarer sin nåde og makt ved å utvelge «det som i verdens øyne står lavt, det som blir foraktet» (1 Kor 1,28). Dette har inspirert diakoniarbeidere i Latin-Amerika til å føye til et parallellbegrep til myndiggjøring, nemlig «verdiggjøring» (dignification). I dette ligger det å opprette dia-

konale tiltak som styrker folks verdighet og gir dem mulighet til å være «subjekter» både i kirken og i samfunnet.

Man må huske at myndiggjøring alltid innebærer et maktskifte, noe som betyr en kritisk omgang med skjev maktfordeling. Diakonien bør stadig ta opp slike forhold, ikke bare i samfunnet og i relasjonene mellom hjelpere og dem som blir hjulpet, men også med hensyn til diakonal praksis og hvordan makt blir gitt og utøvd i kirken. Altfor ofte blir spørsmålet om makt dysset ned i

kirken; i noen tilfeller opptrer makten til og med forkledd i tjenestespråk.

Opgaven som brobygger er uløselig knyttet til selve diakoniens egenart. Som før nevnt, viser den klassiske greske bruken av ordet diakoni til oppdraget med å megle, gå imellom, eller til og med oppdraget som ambassadør med mandat til å gjenopprette relasjoner, helbrede og forsone.

I oldkirken ble diakonen kalt «biskopens øre og munn». Det var diakonen som hadde ansvaret for å bringe historiene fra de marginaliserte, fra de fattiges og de sykes liv inn i kirken. Oppdraget med å gå imellom lykkes når det kan bygges bro over avstander. Når dette skjer, kan diakonal praksis bidra til å forvandle kirken – både i kirkens sentrum og dens periferi.

Alle diakonale tiltak, inkludert dem som møter umiddelbare behov, har røtter i et omfattende mandat til å bygge relasjoner. Som diakonal metode er medvandring et forsøk på å overvinne isolasjon og utestenging, og til å identifisere veier som kan by på muligheter til å dele mer i gjensidig solidaritet. Et regionalt møte om diakoni i Latin-Amerika beskrev denne oppgaven som «medvandrerdiakoni» (migrant diakonia) – i en kontekst der folk er på vandring, i et forsøk på å slippe ut av fattigdommen.

En som går imellom som brobygger trenger evnen til å lytte til ulike versjoner av en historie, og til å se hvordan slike forskjeller kan oppstå. Da er det virkelig behov for å gå imellom og bygge broer av forståelse og aksept. Dette henger i sin tur sammen med å bygge fellesskap og med å identifisere forsonings- og inkluderingsprosesser.

Det er uendelig mange situasjoner som kaller på en diakonal brobygger-praksis, både innenfor og utenfor kirken. Folk som lever med hiv og aids blir ofte stigmatisert av fellesskapet. Innvandrergupper diskrimineres. Kvinner utsettes for vold, og deres stemme blir ikke hørt. Barn av fattige foreldre får dårlig undervisning. I slike situasjoner kan ikke diakonien begrense sitt

ansvar til å fordømme uretten – noe som selvsagt er viktig – men er nødt til å finne måter å gå imellom på. Konkrete initiativer og prosjekter er redskaper som kan bidra til prosessen med å bygge et mer rettferdig og bærekraftig samfunn.

Kirkens rolle som megler og brobygger kan også bli etterspurt i kompliserte politiske konflikter. Da Madagaskar i 2002 – og på nytt i 2009 – opplevde en dyp krise, spilte nasjonale kirkeledere en viktig rolle med å legge til rette for dialog mellom de politiske lederne. Kirkene i Den tyske demokratiske republikk (DDR) sørget for et åpent rom der folk kunne møtes og sette ord på sitt håp om en ny tid, og støtte opp om bevegelsen fram mot regimets sammenbrudd i 1989.

En som går imellom, kan ikke tie. Kommunikasjon er en grunnleggende bestanddel i all brobygging. Denne kommunikasjonen må ofte være tålmodig og diplomatisk, men det finnes også situasjoner der kommunikasjonen må være profetisk og gi stemme til de stemmeløse og lidende.

3. De ulike formene for diakonal praksis

3.1 Individuell diakoni – alle troendes diakonat

Som nevnt i forrige kapittel, er alle dømte utrustet og myndiggjort til diakoni. Dette fører oss til den første og mest grunnleggende formen for diakonalt arbeid, nemlig den individuelle diakonien, som vanligvis skjer spontant i hverdagslivet, gjennom et bredt mangfold av gode gjerninger.

Individuell diakoni kan ofte omtales som vanlig menneskelig atferd, noe folk som er hjelpsomme av natur, er vant med å gjøre, uavhengig av tro eller

livssyn. Det er allerede blitt slått fast at diakonalt arbeid i første omgang er et svar på menneskers konkrete behov. En viktig bibelsk tekst som har preget denne forståelsen, finner vi i Matt 25,31-46, der den sultne, den tørste, den fremmede, den nakne, den syke og den fengslede løftes fram med sine behov for omsorg og oppmerksomhet. Igjen blir det klart at det ikke bare er kristne som bevegges til handling når de står overfor slik nød. Den spesi- fikt diakonale dimensjonen ved denne fortellingen er imidlertid måten den kristne identiteten relaterer slike handlinger til Kristus, han som identifiserer seg med de nødlidende: «... har dere gjort mot meg.»

Lignelsen om den barmhjertige samaritan (Luk 10,25-37) er en annen bibeltekst som gjen- nom århundrene har inspirert kristne til diakoni. Det overraskende elementet i denne teksten er at en utenforstående, en som representerer en forak- tet og marginalisert religiøs gruppe, handler barm- hjertig når han ser et medmenneske i nød – mens presten og levitten går forbi. I en kontekst der man diskuterte hvordan man kan arve evig liv, og utfor- dret av spørsmålet: «Hvem er så min neste?», forteller Jesus historien om en som viste barmhjertighet, og avrunder med å si: «Gå du og gjør som han.» Men nå er spørsmålet snudd på hodet, fra: «Hvem er min neste?» til: «Hvem viste seg som en neste for ham som ble overfalt av røvere?» Med andre ord er det ikke definisjonen av den andre som kvalifiserer til å vise barmhjertighet, men en gudgitt kvalitet, gitt til hvert eneste menneske: å være en neste for andre.

Som oftest trenger man ikke sette navn på slike handlinger. De anses i seg selv som naturlige og riktige. Likevel kan det være nyttig å bekrefte hvor viktige de er, ved å gi dem et meningsfullt navn. Et- ter et seminar om diakoni i Brasil var det en kvinne som sa: «Nå vet jeg at det jeg alltid har holdt på med, har et navn. Det er diakoni!» Hun fortalte om sitt engasjement for fattige bønder som ble forgiftet av sprøytemidler, at hun var involvert i menneskeret- tighetsaktiviteter, og at hun hadde for vane å besøke syke og ensomme medlemmer av menigheten hun

tilhørte. «Jeg har alltid følt at alt dette har med troen min å gjøre», sa hun, «men jeg visste ikke at det hadde et ordentlig navn. Nå vet jeg det!» Å vite dette behøver ikke bety at man vil gjøre noe annet eller gjøre tingene annerledes, selv om det også kan hende. Å betegne slikt arbeid som diakoni vil i alle tilfeller bekrefte det som blir gjort, identifisere kildene til det, og motivere og myndiggjøre til fortsatt innsats.

3.2 Organisert diakoni – menighetens felles innsats

Svært ofte er det hele menigheter som reagerer på diakonale utfordringer. Apostlenes gjerninger 6,1 beretter at menigheten i Jerusalem organiserte en *daglig diakoni*, trolig et system som sikret at de fattige fikk mat hver dag. Det viste seg imidlertid at organ- iseringen måtte gjøres bedre. Man fant fram til nye ledere og ga dem myndighet. Siden organiserte Pau- lus en pengeinnsamling blant de greske menighetene – ganske enkelt kalt diakonien – for å hjelpe den fat- tige menigheten i Jerusalem.

Forskning har dokumentert hvor forferdelige levekår man hadde i bysamfunnene i det første år- hundre: forventet levealder på mindre enn 30 år, uhygieniske boforhold, dårlig drikkevann, sykdoms- epidemier, konstant tilsig av innflyttere, etniske konflikter. I denne konteksten begynte kirken sin misjon og sin tjeneste, og dens diakonale praksis ble oppfattet som noe radikalt nytt og annerledes. Rodney Stark har beskrevet hvordan omsorgen for syke og marginaliserte, menighetenes gjestfrie livsstil og den faste troen på oppstandelsens kraft trakk til seg mennesker fra alle klasser og skapte en kirke som i løpet av noen få århundrer vokste fra en liten gruppe mennesker til å bli den ledende religiøse bevegelsen i det romerske imperiet.¹⁹

¹⁹ Rodney Stark: *The Rise of Christianity. A Sociologist Reconsiders History*, 1996

Siden den gang finnes det uendelig mange eksempler på initiativ tatt og organisert av menigheter og lokale kirker over hele verden. I tider med pest organiserte man sykebesøk og tok hånd om de døde. I krigstider tok man imot flyktninger og ga dem asyl. Tidene forandrer seg, men det har aldri vært en tid der nøden opphørte eller menigheter sluttet å møte den. Ordren Jesus ga disiplene da de fortalte at folk var sultne – «*Dere skal gi dem mat*» (Matt 14,16) – har til denne dag gitt gjenklang i en rekke kontekster og blitt besvart på en rekke måter.

Slik diakoni må imidlertid organiseres, og noen må få ansvar for organiseringen. Slik er det med alt man synes er viktig. Fordi tilbedelse er viktig, organiserer og forbereder man tider og steder for gudstjenester, og finner folk til å ta ansvar for det.

Likedan er det med diakonien. For at den skal kunne utføres systematisk og hele tiden være en del av kirkens liv, trenger den struktur og ledelse. I Svenska kyrkan er alle menigheter pålagt å legge fram for biskopen en plan som omfatter både diakoni, gudstjenesteliv, undervisning og misjon. Planen hjelper menighetene å se de ulike dimensjonene ved sitt arbeid under ett, og ha dette i tankene når de foretar sine prioriteringer og fordeler ansvar og nødvendige ressurser.

Det hender at diakonalt arbeid i menigheten blir oppfattet som å hjelpe noen fattige mennesker «der ute». Samtidig er det en økende erkjennelse av det faktum at diakoni ikke er «for» andre, men «sammen med» andre. Ifølge den bibelske forståelsen er hjelpetiltak et uttrykk for kjærlighet (1 Kor 13) som finner sted i rammen av gjensidighet og likeverd (2 Kor 8,13-15). Diakonal tjeneste velsigner både giveren og mottakeren. I tillegg kan den som mottar hjelp i dag, i morgen være den som tar seg av en annen. I samfunn der sosiale forskjeller tillater noen klasser å være mye mer privilegert enn andre, kan hjelp ofte bli ren veldedighet, at de velstående og vellykkede i sin velgjørenhet sørger for litt støtte til de fattige. I slike tilfeller kan hjelpen man gir, snarere øke forskjellene og skape situasjoner der noen men-

Å bygge sterke familier

De siste tre årene har Nancy Krause hver tirsdag og fredag morgen besøkt Polk County-fengselet for å gi de innsatte en times undervisning om å være foreldre. Dette er en del av den lutherske kirken i Iowas (USA) mobile opplæringsprogram for foreldre. Man tilbyr kurs til innbyggere som ikke så lett kan reise noe sted – immigranter, folk som lever i fengsel eller i herberger for hjemløse. Mange av foreldrene lever eller har levd i fattigdom. «Fattigdom begrenser dine valg», sa Krause om sine studenter i fengselet. «Du lever i en verden av begrensede valg og begrensede muligheter.»

nesker alltid er «ressurssterke hjelpere» mens andre alltid er «hjelpeløse mottakere». Det er helt sikkert tilfellet at mye diakoni har blitt organisert som veldedighet, som de rike og mektiges innsats for de fattige. Slik praksis bør det stilles alvorlige spørsmål ved. Slik hjelp har en tendens til å være formynderisk og fremmedgjørende, ettersom den organiseres ut fra det som tjener og møter hjelpernes behov. I Latin-Amerika kalles denne formen for hjelp ofte «*asistencialismo*», fordi den har til hensikt å assistere, ikke å gi rom for likeverd og gjensidighet. Siden slik praksis viderefører forskjell og atskillelse, er det lite trolig at den vil bidra til reelle endringer.

Disse observasjonene kan kanskje gi inntrykk av at velgjørenhet er noe negativt. Tvert imot, det er en dyd som hører med i kirkens tradisjon. På LVF-konsultasjonen om profetisk diakoni uttrykte den sørafrikanske teologen Molefe Tsele seg slik: «Vi må motstå tendensen til å gjøre velgjørenhet til et skitent begrep. Gud er en velgjører for hele sitt skaperverk. Samfunnet som helhet trenger å bli mer velgjørende.»²⁰

Ekte velgjørenhet har med fellesskap og rettferdighet å gjøre. Fellesskapsbasert diakoni forsterker gjensidighet og en inkluderende åpenhet i

²⁰ Johannesburg-rapporten, s. 54

møte med utfordringene fra lidelse og urett. Den bekrefter verdien av å gjøre ting sammen og styrker overbevisningen om at alle mennesker har gaver og evner og er i stand til å ta del i arbeidet for det gode og rette. Den minner om det afrikanske ordtaket: «Hvis du vil gå fort, gå alene. Hvis du vil gå langt, gå sammen med andre.»

3.3 Institusjonalisert diakoni – når det trengs en mer strukturert tilnærming

Det finnes situasjoner der diakonale utfordringer krever en innsats ut over det som kan organiseres på menighetsnivå. Svært tidlig i kirkens historie oppdaget man at diakonalt arbeid ofte krevde fastere strukturer. Det ble opprettet hospitaler og hjem for foreldreløse og hjemløse. Det var fort-

satt sterke bånd mellom menighetene og disse institusjonene. Uten disse båndene og den vedvarende støtten fra kirkens medlemmer, kunne ikke disse institusjonene ha holdt det gående. Det var også en bevisst videreføring av identitet. Betegnelsen «hospital» gjenspeilte kirkens mandat til å praktisere diakonal gjestfrihet (engelsk: *hospitality*). Også arkitekturen i de eldste hospitalene peker på relasjonen mellom tro og omsorg: Rommene var ofte bygd slik at alle pasientene kunne se alteret, og dermed bli minnet om at Gud er de sykes lege.

Den moderne diakonibevegelsen som begynte i Tyskland i 1830-årene, har ført til opprettelsen av talløse diakonale institusjoner, ikke bare der i landet, men over hele Europa og i andre verdensdeler. Etttersom den offisielle kirken på den tiden var nært knyttet til staten, måtte initiativer til misjon og diakoni organiseres som frie foreninger og organisasjoner – innenfor kirken, men uavhengige i forhold til kirkeledelsen.

En av pionerene for denne diakonibevegelsen var Theodor Fliedner, prest i Kaiserswerth, en liten landsby ikke langt fra Düsseldorf, vest i Tyskland. I september 1833 åpnet han sammen med sin kone Friederike et hjem for løslatte kvinnelige fanger, fulgt av andre initiativer som for eksempel barnehage og et sykehus. De innså snart at de hadde behov for faglærte medarbeidere, og tre år senere grunnla de et «moderhus» for diakonisser som ble utdannet til sykepleiere og lærere i barnehagen. De neste tiårene ble flere tusen kvinner utdannet og vigslet til diakonisser. Moderhuset lignet på mange måter et katolsk konvent, og søstrene, som de faktisk ble kalt, var forpliktet på fellesskapets regler om lydighet, eiendomsfellesskap og sølibat.

I september 1833 åpnet også Johann Hinrich Wichern et hjem for hjemløse barn fra fattigslummen i Hamburg. Han var drevet av overbevisningen om at god utdanning ville redde dem fra elendigheten, særlig hvis utdanningen også inneholdt en yrkesopplæring. Dette viser at utdanning var en

integrert del av organisert diakonal praksis, som et viktig redskap i kampen mot fattigdom. Av den grunn er det blitt etablert et stort antall undervisningsinstitusjoner innen diakonitradisjonen. Noen av dem sikter seg inn mot barn fra fattige og sosialt vanskeligstilte familier. Andre gir mulighet til skolegang for barn som tradisjonelt hadde falt utenfor den offentlige skolen av grunner som blindhet, døvhet eller mentale lidelser.

Dette ligger helt på linje med Luthers sterke engasjement for utdanning. Da reformasjonen fant sted, foreslo han at klostrene skulle gjøres om til offentlige skoler. Han minte foreldre på at de hadde fått sine barn som gaver fra Gud, og derfor sto til regnskap overfor Gud for at de hadde det bra, og da var utdanning helt avgjørende. Han skrev til politiske ledere i Tyskland, anbefalte dem å starte skoler for alle barn og ba dem huske at en bys trivsel ikke bare består i at «*man samler store skatter, bygger faste murer og pene hus (...)* Det som tjener til byens beste og gir den rikdom av trivsel, lykke og kraft, er at den har mange utmerkede, kunnskapsrike, forstandige, hederlige og vel oppfostrede borgere.»²¹

Det er ikke plass til å gi en bred presentasjon av den diakonale bevegelsen på 1800-tallet i dette dokumentet, eller til de mange aktørene og de ulike måtene disse dypt forpliktete menneskene ga utløp for sitt diakonale engasjement på. Man bør imidlertid merke seg at denne bevegelsen revolusjonerte kvinners rolle i kirken og i samfunnet. For første gang fikk ugifte kvinner

utdanning og posisjoner. Det var deres arbeid som formet moderne helsevesen og sosialomsorg. De utviklet modeller som senere ble adoptert av staten da offentlige velferdsordninger ble introdusert.

Den diakonale bevegelsen var på mange måter inspirert av pietismen og dennes heller individualistiske fromhetstype. Styrken i dette var den personlige tilnærmingen og det individuelle kallet; personlige relasjoner sto i fokus. Dette skapte rom for initiativ og førte til at det ble opprettet institusjoner for undervisning, helse og sosialomsorg. I Tyskland

© LWF/J. Schep

er det i dag omkring 30 000 diakonale institusjoner som et resultat av denne bevegelsen. Dette har vært mulig takket være et sammensatt finansierings-system der det ble knyttet sterke bånd til offentlige myndigheter.

Selv om institusjonene fungerer som helse- og sosialforetak i henhold til offentlige normer og krav, er det sterke bånd mellom diakonale institusjoner, nasjonale kirkelige organer og lokale menigheter. I mange tilfeller støtter disse profesjonelt diakonalt arbeid ved å bidra med økonomiske ressurser, led-

²¹ «Til rådsherrene i alle Tysklands byer om at de skal opprette og underholde kristelige skoler», i Martin Luther: Verker i utvalg, Gyldendal 1981, bind IV, s. 42

© ELCA/Laury Rinker

erskap i styrer eller på andre måter, frivillighet og åndelig støtte og medvandring.

I USA bidrar sosiale organisasjoner knyttet til Den evangelisk-lutherske kirke i Amerika (ELCA) med sine tjenester over hele landet. Omlag 280 organisasjoner som tilbyr helsetjenester og sosialomsorg, er til stede i tusenvis av lokalsamfunn. De hjelper mer enn 6 millioner mennesker hvert år, det vil si hver femtiende amerikaner. Fem prosent av disse organisasjonene er temmelig store og har virksomhet i en rekke byer i mange stater.

Det må sies at mange av disse institusjonene gir unike vitnesbyrd om kristen omsorg for mennesker i nød. De fremmer profesjonell kompetanse og samfunnsansvar. Et hjem for unge, ugifte, gravide kvinner i Brasil blir et sted der menneskers verdighet forsvares og fremtiden forberedes. Et prosjekt for landsbyutvikling på Madagaskar gjør at småbønder blir klar over sine egne ressurser og forbedrer sin matproduksjon på en bærekraftig måte. Et senter for yrkesopplæring i India gir nye muligheter for unge mennesker som er blitt utestengt fra det etablerte undervisningssystemet.

Mange diakonale institusjoner i det globale Sør ble opprettet av misjonærer. Mange av disse institusjonene viste seg imidlertid lite bærekraftige da misjonsorganisasjonene reduserte støtten, økonomisk og personalmessig. Det finnes også imponerende eksempler på diakonale institusjoner som ble til på lokalt initiativ, og som har tilpasset seg lokale tradisjoner.

Den moderne misjonsbevegelsen ble ofte institusjonalisert som en uavhengig struktur innenfor kirken. Først etter Kirkenes Verdensråds generalforsamling i Delhi i 1961 ble misjon fullt integrert i den øku-

meniske visjonen for hva det vil si å være kirke – og ikke lenger sett på som en aktivitet for noen få organisasjoner, for det meste lokalisert i Nord. Det er vanskelig å oppdage en lignende full integrering av diakoni, og spesielt institusjonell diakoni, i kirkens liv. Dette skyldes det faktum at noen kirker ikke har anerkjent institusjonell diakoni som en integrert del av det kirken er og gjør, men også enkelte diakonale institusjoners tendens til å fortsette å organisere sitt arbeid uavhengig av den øvrige kirkestrukturen. Dette er en utfordring både for institusjonene og for kirken. Men det er ikke slik alle steder. Andre kirker, for eksempel i Nord-Amerika, har utviklet strukturer som garanterer institusjonene profesjonell ledelse og institusjonell uavhengighet. Samtidig er kirken sikret plass og medvirkning i styrende organer, slik at den kan være med på å forme institusjonenes oppdrag og bekrefte og styrke relasjonen til kirken.

3.4 Internasjonal diakoni – svar på menneskelig nød sammen med og på vegne av den verdensvide kirke

Den kristne kirke er økumenisk.²² Dette innebærer at diakoni og diakonal praksis verken kan begrenses av geografiske, etniske eller sosiale skillelinjer, og heller ikke av religiøse. Denne erkjennelsen har satt sterkt preg på Det lutherske verdensforbund og dets kallsidentitet.²³

En av de viktigste faktorene som førte til at Det lutherske verdensforbund ble grunnlagt, var behovet for å skaffe humanitær hjelp til folk i Europa som var i nød som følge av Andre verdenskrig. Den første generalforsamlingen fant sted i 1947, i Lund i Sverige. I de opprinnelige statuttene til Det lutherske verdensforbunds Flyktningtjeneste var det en sterk motivasjon til å hjelpe de lutheranerne som etter krigen var blitt flyktninger eller tvangsforflyttet. Det gjaldt så mange som hver sjettede. Dette ga Det lutherske verdensforbund et fokus på flyktninger som fortsetter den dag i dag.

Noe av det som bekymret den neste generalforsamlingen, i Hannover 1952, var faren for at LVF i likhet med sin forløper Lutheran World Convention skulle svinne inn så snart lutherske kristnes umiddelbare etterkrigsbehov var blitt møtt. Med et historisk vedtak bekreftet generalforsamlingen at medlemskirkenes ansvar for å hjelpe nødlidende var av vedvarende natur, men med et nytt fokus. Hjelp skulle gis uten hensyn til hvem de nødlidende var,

²² Økumenisk kommer fra det greske ordet *oikoumene* som betyr «den bebodde verden» eller «hele verden».

²³ *Vi bygger her på Brian Neldners fremstilling i «Development Education Forum», juni 1997. Historien om LVFs Department for World Service fortelles også i «Let Us Help One Another: Service in the LVF», i Jens Holger Schjørring, Prasanna Kumari, Norman A. Hjelm (red.): From Federation to Communion. The History of the Lutheran World Federation, Fortress Press, Minneapolis 1997, s. 85-141.*

som en følge av evangeliet. Slik ble LVFs arbeid for å møte mennesker i nød etablert, med et klart mandat til å utvide hjelpen til også å gjelde folk utenfor den lutherske kirkefamiliens rammer.

LVFs Departement for World Service (DWS), som har ansvaret for å utføre dette arbeidet på vegne av LVFs medlemskirker, tar utgangspunkt i menneskers nød og behov. Sentralt i det mandatet for DWS som ble vedtatt på generalforsamlingen i Hannover, står kallet til «å utføre og administrere ... tjenester [som] har global rekkevidde og tjener mennesker uten hensyn til deres rase, kjønn, tro, nasjonalitet eller politiske overbevisning».

Oppgaven med å møte menneskelig nød gjennom arbeidet i DWS må sees i relasjon til det tilsvarende mandatet til LVFs Department for Mission and Development (DMD) – som har til oppgave å styrke kirkenes vitnesbyrd gjennom misjon og utviklingsarbeid. Det gjøres dels gjennom programmer som koordineres av sekretariatet i Genève. Noen av programmene ledes av en av regionavdelingene, og dreier seg da om spesielle behov i denne regionen, som for eksempel fattigdom i Afrika, tverreligiøst samarbeid i Asia, illegitim gjeld i Sør-Amerika og relasjonene mellom stat og kirke i Europa. Andre program ledes globalt, med fokus på hiv og aids, spørsmål om kjønn og likestilling, ungdomsmedvirkning, utvikling av menneskelige ressurser og kommunikasjonstjenester. DMD koordinerer dessuten støtte til omkring 230 prosjekter som er utviklet og iverksatt av medlemskirker i LVF. I disse tilfellene har DMD som hovedoppgave å finansiere prosjektene og støtte prosjektlederne i prosessen med å gjennomføre og rapportere.

Gjennom hele sin historie har LVF bevart sin konfesjonelle identitet og samtidig utviklet en økumenisk holdning til internasjonal humanitær hjelp.

Helt fra starten samarbeidet man tett med andre, og den økumeniske strukturen på flyktninghjelp i Afrika tidlig på 1960-tallet var banebrytende. Tanganyika kristne flyktninghjelp ble opprettet av LVF på vegne av Kirkenes Verdensråd og i samar-

beid med Tanzanias kristne råd. Siden ble det startet et tilsvarende program i Zambia.

På samme tid utviklet et LVF-program for kinesiske flyktninger i Hong Kong seg til et omfattende tilbud om sosiale tjenester – som så ble overført til Hong Kongs kristne råd.

Under de store tørkekatastrofene i Afrika tidlig på 1970-tallet var man vitne til koordinert innsats fra kirkelige organisasjoner. Både LVF, KV og katolske Caritas Internationalis var – sammen med sine nasjonale samarbeidspartnere – involvert i Churches Drought Action in Africa. Dette førte til mer felles innsats, ikke bare på internasjonalt plan, men i nytt samarbeid mellom lokale kirker, som for eksempel i Etiopia og Eritrea. For tiden er LVF involvert i Action by Churches Together (ACT), noe som bekrefter et fortsatt økumenisk engasjement.

I 1970 var det generalforsamling i Evian, Frankrike. Der ble det vedtatt en resolusjon om

menneskerettigheter som forpliktet LVF til å arbeide i konfliktområder, gjennom medlemskirkene. Dette førte til vidtrekkende hjelpetiltak for mennesker som var involvert i eller berørt av frigjøringskamp, spesielt i Mosambik, Angola og Namibia. Tiltakene omfattet hjelp til landsforviste og flyktninger, hjelp til å vende hjem, til gjenoppbygging, opptrening og utvikling, samt sosiale og pastorale tjenester for dem som bodde i eksil, og var involvert i frigjøringskampen. Den pastorale tjenesten for namibiere i eksil ble organisert i samarbeid med de største kirkesamfunnene i Namibia og de kristne rådene i asyllandene, og satt ut i livet av LVF gjennom DWS.

I 1974 besluttet LVFs kommisjon for World Service å starte arbeid i det islamske landet Mauritania. Dette var et betydningsfullt og talende skritt som stadfestet den globale forpliktelsen DWS skal ha på vegne av alle medlemskirkene i LVF.

© LWF/J. Schep

Slike programmer spiller en viktig brobyggerrolle i land med andre majoritetsreligioner. I 1997 slo LVFs Rådsmøte fast at menneskerettighetene er avgjørende og essensielle for forbundets engasjement i humanitær hjelp og utviklingsarbeid.

DWS har en operativ evne som utløser omfattende ressurser fra tverrstatlige og statlige finansieringskilder (back donors), formidlet gjennom organisasjoner tilknyttet LVF. Gjennom arbeidet til LVF World Service blir disse midlene kanalisert til programmer og prosjekter som er et uttrykk for kristen tjeneste til vår nødlidende neste.

DWS samarbeider også nært med De forente nasjoner (FN). På sin aller første generalforsamling henvendte LVF seg til FN's generalsekretær med sin uro for flyktninger og forviste. Samme år ble LVF akkreditert til FN. Dette ble begynnelsen på det langvarige kompaniskapet mellom DWS og FN-organisasjoner, spesielt FN's høykommisær for flyktninger (UNHCR). LVF ser sin virksomhet som et supplement til FN's innsats – med en «menneske til menneske»-holdning som fortsatt må få være kjernen i samspillet med alle statlige og tverrstatlige samarbeidspartnere.

I årene som kommer vil utfordringene for internasjonal humanitær innsats bli styrt av politiske beslutninger, økonomi og naturkatastrofer. Den vil også bli påvirket av kultur, fundamentalisme og religiøse motsetninger. Når LVF, sammen med eller på vegne av medlemskirkene, møter nødlidende menneskers behov, kan forbundet fungere som en «diakonal brobygger» på tvers av slike skiller.

I dag opererer DWS (med sine assosierte programmer) i 36 land i Afrika, Asia, Europa, Latin-Amerika og Karibia. Nesten hele det årlige budsjettet på 100 millioner US dollar er satt av til humanitær hjelp og utviklingsprogrammer. I tråd med mottoet «Uphold the Rights of the Poor and Oppressed» («Hjelp de fattige og undertrykte til å få sin rett», jf. Sal 82,3) har DWS kommet fram til seks prioriterte mål for sitt arbeid:

© LWF/F. Longakit

1. Reagere på og forberede seg på katastrofer
2. Skape bærekraftige lokalsamfunn
3. Bekjempe hiv og aids
4. Fremme fred, forsoning og menneskerettigheter
5. Skape bedre relasjoner mellom kjønnene
6. Beskytte natur og miljø

Som før nevnt, deler lutheranere disse forpliktelsene med andre kristne, og følgelig har internasjonal diakoni helt fra begynnelsen vært en integrert del av den økumeniske bevegelsen. I 1922 ble *European Central Bureau for Inter-Church Aid* (Det europeiske hovedkontoret for tverrkirkelige hjelpeaksjoner) opprettet i Zürich i Sveits. Dette skjedde i regi av rådet for Churches of Christ i Amerika og sammenslutningen av sveitsiske protestantiske kirker. Senere sluttet andre europeiske kirker seg til. I 1928 ble kontoret flyttet til Genève, og i 1945 ble det slått sammen med Kirkenes verdensråd (KV).

Da Willem A. Visser t' Hooft i 1938 ble spurt om å bli KV's første generalsekretær, satte han som betingelse at det måtte finnes en avdeling for tverrkirkelige hjelpeaksjoner, fordi «det umulig kan bli noe sunt økumenisk fellesskap uten praktisk solidaritet». I 1949, ett år etter at den første generalforsamlingen i KV var blitt holdt i Amsterdam, slo sentralkomiteen fast at tverrkirkelige hjelpetiltak er en permanent forpliktelse for KV, og at disse ytes mest effektivt når de skjer økumenisk. I 1971 ble denne avdelingen kalt CICARWS (Commission on Inter-Church Aid, Refugee and World Service).

Mandatet til CICARWS var å «*bistå kirkene i å vise sin solidaritet ved å dele sine menneskelige, materielle og åndelige ressurser og legge til rette for at dette kan skje, og slik fremme sosial rettferdighet, menneskelig utvikling og lindre menneskelig nød*». Mot slutten av 1980-tallet begynte denne avdelingen å bli mer proaktiv i sine forsøk på å hjelpe kirker og grupper med kirkelig tilknytning til å reflektere over de grunnleggende årsakene til problemene, og til å finne arbeidsmetoder som kan gjøre det mulig å møte menneskers behov på en mer helhetlig måte. Som et resultat av dette bygde CICARWS ned sitt engasjement, og konsentrerte seg i stedet om å utforme enkelte prioriterte prosjekter som praktiske svar på den økumeniske bevegelsens prioriteringer og ut-

fordringer. I 1992 ble denne avdelingen erstattet av en ny, kalt *Sharing and Service* (deling og tjeneste).

Det var, som vi alt har pekt på, lidelsene og elendigheten etter Andre verdenskrig som drev kirkeledere i mange land til å skape strukturer for internasjonal humanitær hjelp. Allerede lenge før dette, i 1922, ble *Folkekirkens Nødhjelp* (DanChurchAid) startet i Danmark, som et svar på behov i Øst-Europa og spesielt for å støtte minoritetskirker i denne regionen. Som et svar på konteksten knyttet til Andre verdenskrig, ble siden tilsvarende kirkelige organisasjoner dannet over hele verden. Mange av disse organisasjonene ble faktisk opprettet for å ta seg av flyktninger fra Europa etter krigen – og utvidet senere sitt arbeid til global internasjonal diakoni.

Mot slutten av 1950-årene hadde mange av disse organisasjonene rettet sin oppmerksomhet mot de fremvoksende uavhengige nasjonene i det globale Sør, og deres kamp for å overvinne fattigdommen og mønstrene fra kolonitiden. Nye initiativ ble tatt. Protestantiske kirker i Tyskland startet i 1959 et program kalt *Brot für die Welt* (Brød til verden). I dag støtter denne organisasjonen mer enn 1000 prosjekter i samarbeid med lokale kirker og partnerorganisasjoner i Afrika, Asia, Latin-Amerika og Øst-Europa – under mottoet «*rettferdighet for fattige*».

Organisasjonene er på den ene side redskaper for enkeltmennesker og menigheter som ser det som en kristenplikt å la diakonien gjelde alle som lider, og ikke begrense den til medmennesker i umiddelbar nærhet. På den annen side er de redskaper styrt av og med oppdrag fra lokale (eller nasjonale) kirker, med det klare mål å bekjempe fattigdom og urett, og bistå samarbeidspartnere i å gjøre det samme. Organisasjonene kan derfor også betraktes som formidlere, med mandat fra sine støttespillere til diakonale tiltak

© FELM

i samarbeid med likesinnede partnere andre steder i verden.

Siden 1960-tallet har mange av disse organisasjonene mottatt økonomisk støtte fra sine respektive regjeringer, og er blitt mer og mer involvert i langsiktig utviklingsarbeid. Å drive offentlig påvirkningsarbeid og tale fattige og undertrykkes sak (advocacy) er også blitt en viktig del av arbeidet. I løpet av de siste tiårene har dette ført til enkelte endringer i måten organisasjonene forstår arbeidet sitt på. Først og fremst oppfatter organisasjonene nå sin rolle mer tydelig som forandringsagenter, både i sin egen kontekst og i det globale Sør. Dette bygger på en dypere forståelse av de strukturelle grunnene til fattigdom, at menneskelig nød som oftest har sin rot i undertrykkende og urettferdige systemer. For det andre gjør denne erkjennelsen det klart at utviklingsarbeid ikke er noe enkelt forehavende, og at det krever profesjonell ekspertise.

Da den økumeniske diakonien ble organisert etter Andre verdenskrig, fikk det form av multilateralt samarbeid. Dette skjedde i erkjennelsen av at utfordringene i etterkrigstidens Europa var for store for en enkelt kirke eller organisasjon. Fra 1970-årene av har bilateralt samarbeid vokst fram som den vanligste formen for internasjonal diakoni. Mange foretrekker dette fordi det gir direkte kontakt mellom samarbeidspartnere.

Bilateralt (tosidig) samarbeid blir ofte valgt fordi man mener det går raskere og er mer effektivt enn multilateral innsats. På den annen side medfører også tosidige forbindelser enkelte utfordringer. Noen kirker i Afrika samarbeider bilateralt med mange ulike partnere. Dette fører til masse arbeid med å følge opp hver samarbeidspartners strategiske mål, krav til rapportering osv. En multilateral arbeidsmåte åpner for bedre samspill. I tillegg kommer problemene med å håndtere ujevne maktforhold i bilaterale partnerskap. I et multilateralt samarbeid er flere partnere involvert, dermed kan makten fordeles bedre. En annen fordel med multilateralt samarbeid er muligheten til å knytte sammen flere aktører og dele kunnskap og erfaring i et større nettverk.

I 1982 ble det holdt en konsultasjon i Genève om «Contemporary Understandings of Diakonia» (diakonisynt i vår tid). Der ble diakoni – med åtte nøkkelsetninger – beskrevet som et økumenisk system for å dele ressurser.

Diakoni er

- grunnleggende og avgjørende for kirkens fullverdige liv
- konsentrert om lokalplanet
- verdensvid i sin internasjonale solidaritet
- forebyggende mot at urettferdige strukturer vokser og holdes ved lag
- opptatt av strukturelle og politiske dimensjoner
- medmenneskelig på tvers av tro
- gjensidig
- frigjørende med vekt på myndiggjøring og menneskers medvirkning

Kilde: From Inter-church Aid to Jubilee. A brief history of ecumenical diakonia in the World Council of Churches. WCC, Genève 2002, s. 13

Denne utviklingen har også skapt motivasjon for økt økumenisk samarbeid. Fra tidlig på 1990-tallet møttes organisasjoner fra det globale Nord regelmessig i *Heads of Agencies Network*, men med årene vokste uroen over at kirker og kirke-relaterte virksomheter ikke var representert ved dette bordet. I 1995 ble *Action by Churches Together* (ACT International) opprettet for å sikre global, koordinert innsats i krisesituasjoner. I 2000 ble *Ecumenical Advocacy Alliance* (EAA) dannet for å koordinere kirkers og kirkelige organisasjoners globale påvirkningsarbeid i bestemte saker (for tiden hiv og aids og matsikkerhet). Dette ble fulgt av initiativer for å styrke samhandlingen innen utviklingsarbeid, en prosess Kirkenes Verdensråd ble bedt om å være vertskap for.

I februar 2007 ble *ACT Development* opprettet som «en global allianse av kirker og kirkelige organisasjoner som har en økumenisk profil på sitt utviklingsarbeid og som velger å arbeide sammen». Målsettingen er å «fremme og lette samarbeid som

Det er ni bibelske, teologiske kjennetegn på økumenisk diakoni i vår globaliserte tid. Økumenisk diakoni

- må svare til konteksten: global og lokal
- er et kall til å ta del i Guds misjon
- er profetisk diakoni
- forvandler og søker rettferdighet
- kan ikke skilles fra koinonia (fellesskapet)
- er global diakoni og gjelder alle mennesker og hele skaperverket
- handler om helbredelse, forsoning og gjenoppbygging
- handler om å bygge rettferdige relasjoner, om gjensidighet og om å dele

Vi er kalt til å stå sammen i Guds misjon, i medfølende, forsonende, forvandlende, rettferdighetssøkende og profetisk diakoni.

Kilde: Chris Ferguson og Ofelia Ortega: Ecumenical Diakonia. Unpublished WCC Document, 2002, s. 3

forbedrer deltakernes effektivitet i et utviklingsarbeid som fornyer og forvandler».²⁴

I 2009 besto ACT Development av 70 organisasjoner som arbeidet med langsiktig utvikling i mer enn 150 land, og med et samlet årlig budsjett på omkring 1 400 000 000 US dollar. Alliansen fokuserer på langsiktig utvikling ved å styrke kapasiteten hos og samspillet mellom deltakerne. Allerede ved opprettelsen av ACT Development var det klart at det må være et sterkt gjensidig forhold mellom humanitært arbeid, utviklingsarbeid og offentlig påvirkningsarbeid – fortrinnsvis koordinert av én global allianse. Av den grunn er det blitt arbeidet hardt for å føre ACT International og ACT Development sammen. Etter en grundig prosess, som også omfattet regionale konsultasjoner, bestemte de to sammenslutningene ACT International og ACT Development seg med overvel-

dende flertall for å fusjonere sine aktiviteter, og i januar 2010 startet opp den nye, forente ACT Alliance.

Det er ingen tvil om at det har vært et presserende behov for å koordinere internasjonal diakoni, eller at opprettelsen av disse alliansene representerer viktige redskaper til dette. Samtidig har disse initiativene også reist spørsmål om en bredere gjensidighet i den diakonale responsen. Ett av spørsmålene dreier seg om konsentrasjonen av makt: Hvordan sikre at organisasjoner fra det globale Nord ikke får dominerende roller i nye strukturer? Et annet fokuserer på hva man mener med utvikling, og spør hvordan opprettelsen av ACT Development forholder seg til kirkene og deres forståelse av holistisk misjon. Et tredje spørsmål dreier seg om hva som ligger i profesjonelt og effektivt arbeid: Hvem har makt til å definere når og hvordan dette blir oppnådd? Selv om ACT International og ACT Development tar sikte på å være globale diakoni-instrumenter, er det fortsatt et ubesvart spørsmål om ikke agendaene, analysene og kravene fra organisasjoner i Nord vil bli påtvunget kirker og organisasjoner i det globale Sør. Disse temaene vil helt sikkert stå på dagsorden også for fremtidige økumeniske diskusjoner.

LVFs globale diakonikonsultasjon i Addis Abeba i oktober 2008, bekreftet den tradisjon med bistandsorganisasjoner som fortsetter å spille en dominerende, men betydelig rolle i internasjonal diakoni. Men den slo også fast at «det er fortsatt behov for å møte hverandre i samtaler om roller og arbeidsmåter». Konsultasjonen anbefalte å søke «nye uttrykk for samvirke og gjensidige relasjoner» og «fremme en ærlig dialog mellom partnere fra det globale Sør og Nord om nye paradigmer for samarbeid i misjon og diakoni der man gjensidig tjener og utfyller hverandre».

I bestrebelsene på å oppnå dette er det helt avgjørende med arbeidsmåter som baserer seg på rettigheter og tar utgangspunkt i tilgjengelige ressurser. Begge deler forutsetter at alle enkeltpersoner og lokalsamfunn har viktige bidrag for å sikre integriteten og bærekraften i det som blir gjort.

²⁴ www.actdevelopment.org/pages-en/documents-en.html

4. Diakonal metode

4.1 Hvorfor metoden er viktig

Vi har allerede lagt vekt på hvor viktig det er med god planlegging i diakonalt arbeid. Én nøkkel i god planlegging er å formulere hensikt og mål. En annen er å finne fram til metodene man vil bruke. Ordet «metode» kommer fra gresk (*meta* + *hodos*) og betyr å reise eller følge en vei. Metodikk er opptatt av veien man benytter, *måten* man går fram på, for å nå et bestemt mål.

For diakonal praksis er metodespørsmålet helt avgjørende. Ingen metode er nøytral, enhver metode er verdiladet. Derfor er det en primær oppgave å finne arbeidsmetoder som fremmer medvirkning og myndiggjøring, og som bekrefter det diakonale arbeidets grunnleggende verdier.

Den såkalte «mistankens hermeneutikk» kan være et viktig redskap for å få inn kritiske perspektiver på diakonal aktivitet. Hermeneutikk betyr «tolkningsmåte» og forutsetter en nysgjerrig og spørrende holdning. Dette innebærer at man alltid spør: Hvilke interesser ligger under det som blir sagt og gjort? Hvem tjener på det? Verden og dens problemer tar seg annerledes ut fra de mektiges perspektiv enn fra marginaliserte grupper. Reflektert diakoni må være oppmerksom på denne konflikten og gi rom for stemmer som ellers ikke blir hørt. En slik praksis står i god bibelsk tradisjon og peker i retning av profetisk diakoni.

4.2 Se – bedømme – handle

Modellen *se – bedømme – handle*, slik latinamerikanske teologer bruker den, er blitt bredt akseptert som et nyttig redskap for å knytte sammen teori og prak-

sis. Den har også vist seg å være en tjenlig metode for å planlegge og iverksette diakonale aktiviteter.

Å arbeide etter denne metoden innebærer følgende tre skritt:

Første skritt er å *se* – det betyr å foreta en grundig analyse av det som blir gjort, der man tar i bruk kunnskap fra sosialvitenskapene og andre relevante disipliner for å få fram et gjennomreflektert bilde av konteksten den diakonale aktiviteten finner sted i. En slik analyse bør, som første skritt, feste seg ved erfaringer og vitnesbyrd fra konteksten. Hvordan oppfattes virkeligheten fra de fattige og marginaliseres perspektiv? Hva har man lært gjennom nåværende diakonal praksis og innsats fra andre som engasjerer seg for endring og utvikling? Hva er styrkene og hva

© LWF/J. Schep

© LWF/J. Schep

er svakhetene ved slike tiltak? Dette gir plass for det som noen ganger kalles «*taus kunnskap*», og for stemmer som ikke alltid har tilgang til faglig og strukturert refleksjon.

Andre skritt er å *bedømme* – da er tiden kommet for å bringe inn anliggender og impulser fra kristen identitet og tro når man bedømmer og vurderer praksis. Første skritt er først og fremst analytisk og forholder seg til sekulær kunnskap. Dette andre skrittet er mer hermeneutisk, man forsøker å tolke det som er sett og analysert. Hvordan kan vi forstå det som skjer, som tegn i tiden i lys av Guds ord og løftet om Guds frembrytende herredømme i Kristus?²⁵ Hvordan utfordres vi til handling, som kristne, i bevissthet om oppdraget med å delta i Guds holistiske misjon? Hva slags diakonal innsats kan være et relevant svar?

Dømmekraft av denne typen hjelper kirken å heve sin profetiske stemme: påtale urettferdighet og synd, og i ord og gjerning kunngjøre de gode nyhetene om Guds omsorg for de fattige og lidende.

I noen situasjoner kan det vise seg tjenlig å vente på dette andre skrittet før man benytter seg av teologiske tolkningsredskaper. Starter man med ren teologisk refleksjon, kan perspektivet bli for smalt. Det dialektiske samspillet mellom analytisk observasjon og teologisk refleksjon sørger for en sunn tverrfaglig tilnærming til diakonal praksis, og kan gi diakonien en tilleggsverdi som profesjonell sosial innsats.

Tredje skritt er å *handle* – og føre innsikten fra de to første skrittene over på den diakonale aktivitetens arena. Forhåpentligvis vil dette gjøre praksis mer reflektert og disiplinert, mer fokusert og mer effektiv.

Selv om denne metoden blir fremstilt som en treskrittprosedyre, må man huske at første skritt springer ut av handling, og at det tredje skrittet med

²⁵ *Mission in Context*, s. 23

nødvendighet må føre til ny refleksjon over praksis. Prosessen er altså sirkulær. Dette betyr ikke at den er selvbekreftende; kritiske perspektiver og spørsmål bør følge prosessen gjennom alle de tre skrittene.

4.3 Bygge medborgerskap

Da vi drøftet hensikten med diakoni (Del III: 1), reiste vi spørsmålet om diakoni skal rette seg mot enkeltmennesker, grupper eller hele lokalsamfunn. I mange år har tendensen vært å prioritere tiltak som involverer lokalsamfunnet som helhet. Ny erfaring peker nå på betydningen av også å inkludere en individuell tilnærming. I mange tilfeller er det ingen grunn til å skille mellom disse to mulighetene, men snarere grunn til å se etter måter å gå fram på som skaper synergi mellom dem.

Ett eksempel på en slik synergi var en arbeidsmåte som ble utviklet i Sør-Afrika i apartheidtiden. Svarte sørafrikanere led ofte urett fordi deres hvite arbeidsgivere nektet dem eksisterende rettigheter. Denne situasjonen fikk noen diakonale aktører til å starte program som tok opp politiske og juridiske saker. Det ble startet kampanjer i de svarte bydelene for å øke bevisstheten og myndiggjøre folk til å kreve sin rett. Samtidig ble det gitt tilbud om juridisk rådgivning for enkeltmennesker som trengte dokumenter som kunne gi dem økt beskyttelse som arbeidere og samfunnsborgere.

En lignende erfaring kom fram i Latin-Amerika knyttet til tanken om å bygge medborgerskap (spansk: «*construir cidadania*») som en kollektiv innsats motivert av visjonen om et godt samfunn. Medborgerskap forstås som det sett av rettigheter som gir en person muligheten til å ta aktivt del i styringen av sitt eget folks liv. Mangel på medborgerskap betyr å være marginalisert eller utestengt fra beslutninger og sosialt liv, og bli plassert i en underlegen posisjon innen en sosial gruppe. Å bygge medborgerskap betyr derfor initiativer og

prosesser der enkeltmennesker myndiggjøres til å innta nye roller i samfunnet, både for å forsvare sine egne rettigheter og som aktive deltakere i sosiale og politiske bevegelser.

Denne utfordringen står man overfor de fleste steder i verden. På grunn av erfaringer under kommunismen erkjenner folk i Øst-Europa at de trenger å lære hvordan de sammen kan ta initiativer og delta aktivt som ansvarlige samfunnsborgere. Mange vestlige land opplever at færre mennesker tar del i organisert politisk liv, og at tradisjonelle frivillige organisasjoner mister medlemmer.

Det diakonale engasjementet for å bygge medborgerskap er motivert av disse sosiale og politiske endringene. Men det er også styrt av den gamle katekismetradisjonen som, ut fra de ti bud, lærer oss hvordan vi skal leve som samfunnsborgere.

Metoden for å bygge medborgerskap består av tre hovedelementer: påvirkningsarbeid (advocacy), utdanning og mobilisering. Alle forsterker en forvandlingsprosess med mange dimensjoner. På det personlige plan har folk behov for å overvinne underlegenhetsfølelsen eller en form for fatalisme som aksepterer skjebnen uten å stille spørsmål. På det sosiale plan har vi behov for å bygge opp kunnskap, utvikle ferdigheter og bli opplært til å delta i organisert aktivitet. En avgjørende utfordring i denne prosessen er å unngå manipulasjon, som for eksempel å få folk til å kopiere den tankegangen læreren måtte ha. Ekte myndiggjøring tillater folk å forme sine egne meninger, selv om disse kan komme til å motsi noen av forventningene hos dem som driver prosjektet.

Man har oppdaget at det å bygge medborgerskap er grunnleggende for å styrke den demokratiske kompetansen i et samfunn. Demokrati må bygges nedenfra. Myndiggjorte samfunnsborgere vet hvordan de kan ta opp vanlige menneskers behov og rettigheter, og tale deres sak. Dette gjelder juridiske så vel som økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter. Myndiggjorte samfunnsborgere vet hvordan de kan gjøre en innsats for å påvirke vik-

tige beslutninger og en politikk som angår livene de lever. De kjenner til måter å holde regjeringer ansvarlige på, og er forpliktet på fredelig sameksistens i multietniske og pluralistiske samfunn.

4.4 Bygge lokalsamfunn

Det er en sterk og gjensidig sammenheng mellom det å bygge medborgerskap og å bygge lokalsamfunn. Prosjekter som retter seg mot behovene hos en spesiell gruppe, som for eksempel mennesker som lever med bestemte fysiske utfordringer, vil etter hvert også bidra til hele fellesskapets ve og vel. I noen kontekster har diakonien kapasitet til å skape rom for politisk handling. Dette var for eksempel tilfellet i militærdiktaturene i Mellom-Amerika på 1980-tallet. Ingen diakonale tiltak kan derfor sees isolert fra den samfunnsmessige og politiske konteksten.

Utvikling av lokalsamfunn er blitt en viktig aktivitet innen internasjonal diakoni. Målet er at et helt samfunn, ikke bare en privilegert gruppe, skal få del i og ha nytte av arbeidet som blir gjort. Metoden går ut på å inkludere så mange sektorer som mulig: vann, sanitæranlegg, matsikkerhet, miljøspørsmål, utdan-

ning, kjønnsrelaterte problemer osv. Uansett hva som er utgangspunktet for den diakonale innsatsen, enten det er nødhjelp, gjenoppbygging, katastrofeberedskap eller en hvilken som helst form for utviklingsarbeid, bør det være en indre, iboende sammenheng mellom tiltakene, så de alle legger til rette for en integrert og involverende måte å arbeide på.

Denne integrerte arbeidsmåten styres av kunnskapen om at alle disse ulike arenaene henger gjensidig sammen, og at en bærekraftig utvikling bare er mulig dersom man tar tak i alle. Vanligvis er dette selvsagt en altfor krevende utfordring. Ingen aktør kan håndtere et slikt mangfold av oppgaver alene. Av den grunn er det grunnleggende viktig å arbeide i nettverk og sammen med lokale samarbeidspartnere.

I løpet av de siste tiårene har vi lært at bærekraft krever sterk lokal delaktighet i og sterkt lokalt eierskap til endringsprosessene. Når man utvikler lokalsamfunn sikter man derfor mot å myndiggjøre enkeltpersoner og grupper av mennesker ved å sørge for at disse gruppene får del i de ferdighetene de trenger for å bidra til forandring i sine egne lokalsamfunn. Disse ferdighetene er ofte konsentrert om å bygge politisk makt ved å danne store sosiale grupper som arbeider for en felles agenda. De som jobber med lokalsamfunnet, må både vite hvordan de skal arbeide med enkeltindivider og hvordan de kan påvirke lokalsamfunnets posisjon i rammen av større sosiale institusjoner.

For diakonale aktører er det alltid en krevende utfordring å avveie sin egen rolle og makt i forhold til et lokalsamfunns rolle og makt. Å vise tilbakeholdenhet, lytte og å være forpliktet på felles metoder og løsninger må ha høy prioritet. Løsninger man blir påtvunget utenfra, virker ikke. De krenker både enkeltmenneskers og hele lokalsamfunnets integritet, og også den kunnskapen og

© LWF/D. Lorenz

beslutningsmyndigheten som er en del av deres aktive medborgerskap. Dette er grunnen til at organisasjoner og andre diakonale aktører i dag forsøker å redusere sin rolle i gjennomføringen av komplekse prosjekter, og heller søker lokale samarbeidspartnere med god kjennskap til lokale forhold.

Et annet problem kan oppstå når dette arbeidet har å gjøre med sensitive spørsmål, for eksempel eiendomsretten til jord, spørsmål knyttet til kjønn og likestilling eller en kulturell praksis som kjønnslemlestelse. Hvor frittalende kan en diakonal aktør være når det gjelder slike temaer? Bør de bruke sin autoritet til å reise spørsmål om rettferdighet, eller misbruker de da sin makt? På den annen side: Ville de ved å forholde seg tause neglisjere den profetiske dimensjonen ved diakonalt arbeid?

De senere årene har man gjort det klart at diakonalt arbeid må være rettighetsbasert. LWF World Service har tatt med rettighetsbasert tilnærming som en av sine hovedstrategier:

Den rettighetsbaserte tilnærmingen innebærer først og fremst å bygge opp rettighetsbevisstheten på alle nivåer, både blant de maktesløse og de mektige. Å fremme utvikling er også å fremme menneskerettigheter. Å legge vekt på menneskerettigheter i en utviklingskontekst bidrar til å rette oppmerksomheten mot strukturell urett som forårsaker og opprettholder fattigdom og utestengelse. Bevisst henvisning til menneskerettighetenes standarder og mål bidrar til å sikre at de grunnleggende årsakene til fattigdom og utestengelse får den oppmerksomheten de skal ha når man utarbeider og iverksetter utviklingsprogrammer, og til å demme opp mot at smale tekniske mål blir målestokk for utviklingsaktiviteter. Denne tilnærmingen reduserer også risikoen for at fattige mennesker blir betraktet som trengende objekter for veldedighet.²⁶

²⁶ *Uphold the Rights of the Poor. Global Strategy 2007-2012.* LWF World Service, Genève 2007, s. 9

© FELM

© LWF/E.-S. Vogel-Mfatto

interesser, formål og verdier. I teorien er de institusjonelle formene forskjellige fra statens, familiens og markedets. I praksis er likevel grenselinjene mellom stat, sivilsamfunn, familie og marked ofte komplekse, utydelige og gjenstand for forhandlinger. Det sivile samfunn spenner vanligvis over et mangfold av steder, aktører og institusjonelle former, med varierende grad av formalitet, autonomi og makt. Sivile samfunn er ofte befolket av for eksempel velde-
dige organisasjoner, ikke-statlige utviklingsorganisasjoner, velforeninger, kvinneorganisasjoner, trosbaserte organisasjoner, yrkesorganisasjoner, fagforeninger, selvhjelpsgrupper, sosiale bevegel-

er, forretningsforetak, koalisjoner og grupper som driver offentlig påvirkningsarbeid.²⁷

Det er klart at diakonal innsats aldri kan skjule sin kristne identitet. Men like innlysende er det at den ikke kan fornekte sine grunnleggende verdier og sin forpliktelse på rettferdighet og menneskelig verdighet. Hvordan dette gjøres, vil likevel være avhengig av den lokale konteksten.

4.5 Bygge nettverk

I løpet av de siste årene har det sivile samfunn vokst fram som en viktig arena for å fremme folkelig medvirkning og sosial endring. Det sivile samfunn omtales noen ganger som den «tredje sektor» – sett i forhold til stat og marked som kan betraktes som de to andre grunnleggende sektorene i samfunnet. Å styrke det sivile samfunn betyr å skape en motvekt mot makten i to andre sektorene, slik det antydes i denne definisjonen:

Det sivile samfunn er en betegnelse på arenaen for ikke påtvunget kollektiv handling rundt felles

Det er vanlig å oppfatte den rollen sivilsamfunnet har i å styrke horisontale strukturer i samfunnet og dermed fremme demokratiske prinsipper, som en av dets primære funksjoner. Man kan også si at god styring er avhengig av at det finnes uavhengige og uformelle nettverk i samfunnet.

Kirker og trosbaserte organisasjoner er viktige aktører i det sivile samfunn. Denne arenaen gir kirken en ny mulighet til å spille en aktiv rolle i samfunnet, noe som ofte ikke var tilfellet tidligere – særlig i Europa – da kirken var en del av statsmakten. Som aktør i det sivile samfunn søker ikke lenger kirken makt som del av en hegemonisk modell, men ser etter muligheter til å engasjere seg i viktige offentlige saker og tjene med tanke på befolkningens beste.

²⁷ Definisjonen er hentet fra London School of Economics and Political Sciences: www.lse.ac.uk/collections/CCS/what_is_civil_society.htm

For diakonien representerer det sivile samfunn en unik mulighet til å påvirke samfunnet som helhet. Diakonale initiativer kan betraktes som pionereksempler på samfunnsansvar. Dette henger sammen med den grunnleggende overbevisningen om at diakonien ikke alene kan ta på seg ansvaret for alle humanitære og sosiale utfordringer, men må bygge allianser med alle mennesker av god vilje. Hver av samarbeidspartneres indre frihet må respekteres og oppmuntres. Det sivile samfunn er en god arena for nettverk og kommunikasjon, og det er viktig at diakonale aktører utforsker denne muligheten og fører sitt arbeid inn i denne vide konteksten for samfunnsengasjement.

Det sivile samfunn gir også muligheter til å tale fattige og undertrykte sak og drive offentlig påvirkningsarbeid. I tilfeller der de diakonale tiltakene ikke er i stand til å vie nok oppmerksomhet til rettferdighetsspørsmål, kan det være nyttig å knytte bånd til andre. Dette kan også være tilfellet når man bygger relasjoner til statlige strukturer. I noen land har tidligere tiders erfaringer skapt dyp mistillit til politiske myndigheter, og i andre land har kirkene vært svært lojale mot regjeringen, til tider også nærmest underdanige. I slike kontekster kan det bygges allianser, fortrinnsvis med likesinnede aktører. Da kan dialogen med statlige myndigheter få større tyngde, og dermed kan også kvaliteten styrkes og bidra til den generelle offentlige debatt i et samfunn. Samtidig synliggjør det de sakene kirkene og deres diakonale virksomhet er opptatt av.

4.6 Gjensidig ansvarlighet og tillit

Gjensidig ansvarlighet og tillit (accountability) blir ofte pekt på som en grunnleggende verdi i internasjonal diakoni. Det handler om en praksis der man opptrer ansvarlig og kan stole på hverandre, for eksempel i et samarbeid mellom to eller flere partnere. Denne gjensidige ansvarligheten består vanligvis av to nøkkelkomponenter: å

kunne gjøre rede for det man gjør (answerability) og å kunne gjennomføre det (enforceability). Den første gjelder plikten til å begrunne beslutninger og handlinger, den andre evnen til å sikre at tiltak man er blitt enige om, faktisk blir satt i verk og fullført.

Når man står gjensidig til regnskap for hverandre, gir det alle samarbeidspartnerne lik rett til å holde den andre ansvarlig for å oppfylle sine forpliktelser. I virkeligheten er ikke dette alltid tilfellet. Det vil ofte være asymmetri i forholdet mellom partene. Tradisjonelle giver-mottaker-relasjoner fører med seg en ubalanse i makt og beslutningsmyndighet. Disse bør bli gjenstand for kritiske spørsmål, spesielt i diakonalt arbeid.

På den annen side må det understrekes sterkt at ledelseskompetanse og effektive arbeidsmåter, der det å kunne stole gjensidig på hverandre er en integrert del, er avgjørende for all diakoni. Uten slik kompetanse vil ikke engang de beste intensjoner kunne omsettes i solid og ansvarlig praksis.

I dag er *Joint Planning, Monitoring and Evaluation* (PME – felles planlegging, kontroll og evaluering) blitt et nyttig verktøy for bistands- og finansieringsorganisasjoner i det globale Nord og deres samarbeidspartnere i det globale Sør – i utviklingen av ledelseskompetanse og arbeidsmåter. Hensikten er «å utvikle arbeidsmetodene slik at begrensede ressurser kan bli brukt optimalt i kampen mot fattigdom og urett», og «å bedre kommunikasjonen mellom organisasjoner i Sør og bistandsorganisasjoner i Nord ved å harmonisere deres ledelses- og informasjonssystemer, orientere dem mot læring og ikke bare ansvarlighet, og sikre at relevant informasjon på nøkkelpunkter i et prosjekt utveksles i rett tid mellom parter som arbeider sammen mot felles utviklingsmål».²⁸

²⁸ *Building bridges in PME. Guidelines for good practice in the planning, monitoring and evaluation of community-based development projects implemented by Southern NGOs with support from European Ecumenical Agencies. Published by ICCO, Nederland 2000, s. 6*

Paris-erklæringen, en internasjonal avtale undertegnet av politiske ledere og organisasjonsledere i 2005 i regi av Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD), er et talende eksempel på en felles forpliktelse på høyeste politiske nivå for å høyne kvaliteten på hjelpetiltak og deres bidrag til utvikling. Et av nøkkelprikkene i denne forpliktelsen er sterkere mekanismer for gjensidig ansvarlighet mellom givere og mottakere, og der det føres offentlig kontroll med at forpliktelsene overholdes.²⁹

Disse punktene bør ikke tolkes som krav fra eksterne parter, noe det er en viss fare for. De eksterne partene representerer makt og kan kutte sin støtte dersom noen av vilkårene de har formulert, ikke blir innfridd av samarbeidspartnerne i Sør. Alle aktører bør gjøre prinsippene om planlegging og gjensidig ansvarlighet til sine egne styrker, verdier og ferdigheter.

© LWF/F. Longakit

Kommunikasjon er viktig, og ærlighet om manglende balanse i makt bør være en del av dialogen.

God ledelse og gode arbeidsmetoder er nødvendig av hensyn til arbeidet som må utføres. Den

²⁹ Mer informasjon om Paris-erklæringen og hvordan den blir iverksatt finnes på www.oecd.org

³⁰ SWOT-analyse er en prosess der man vurderer styrker, svakheter, muligheter og trusler (engelsk: strengths, weaknesses, opportunities, threats)

profesjonelle diakonale kompetansen bør fremfor alt forsterkes av hensyn til menneskene som er involvert i arbeidet, og av hensyn til deres verdighet i kampen for et bedre liv. Også innen kirkene er det behov for større grad av gjensidig ansvarlighet. Det er ikke akseptabelt om noen kirkeledere sier at de «kun står ansvarlige overfor Gud», dersom de ikke kan legge fram regnskap for sine økonomiske ressurser. Kirkeledere bør gå foran med gode eksempler på en ansvarlig forvaltning som er åpen for innsyn.

I prosjektarbeid er det et generelt problem at de som driver prosjektet, ofte er opptatt av å få gjort mer enn det som er mulig ut fra tilgjengelige ressurser. God planlegging er helt avgjørende. I denne fasen kan det være nyttig å foreta en SWOT-analyse³⁰ eller en annen form for evaluerende kartlegging, som for eksempel en vurdering av tilgjengelige ressurser eller en klargjøring av hvor ønskelige tiltakene er. Resultatet vil bli at de komparative fordelene hos dem som driver prosjektet, blir tydeligere, ettersom aktiviteten ikke bare bør baseres på en vurdering av behovene, men også på en grundig analyse av styrker og tilgjengelige ressurser. Sannsynligvis vil dette gjøre prosjektet mer håndterlig og bærekraftig.

Det er ikke lett for kirker å velge å gjøre mindre, og i stedet gjøre det bedre. Det er imidlertid viktig å huske at det finnes mange andre organisasjoner utenfor kirken, og at diakonien ikke kan ta ansvar for alle utfordringer i samfunnet. Av den grunn er det viktig å bygge allianser med andre aktører. Det blir også mer presserende for kirkene å konsentrere sin innsats på områder der deres diakonale anstrengelser og bidrag kan bety mest.

5. Diakonale aktører

Diakonien har mange aktører, de fleste av dem anonyme: De gjør ganske enkelt det de anser som naturlig og riktig når de møter utfordringen

fra lidelse, nød eller urettferdighet. Dette gjelder spesielt det som i forrige kapittel ble beskrevet som individuell diakoni. Men også innen andre former for diakonal praksis er det normalt at mange flere mennesker er involvert enn dem som har direkte ansvar. Det burde være en prioritert oppgave å synliggjøre folk som engasjerer seg i en slik tjeneste; ikke bare for å berømme deres innsats, men også for å oppmuntre andre til å følge deres eksempel. Det er ingen tvil om at flere mennesker kunne tenke seg å være involvert i diakonalt arbeid – om de bare fikk sjansen til det.

Kvinner har alltid spilt en nøkkelrolle i diakonal virksomhet, og det er temmelig vanlig at flere kvinner enn menn er engasjert både som frivillige og som ansatte. Det kan være mange grunner til dette, også historiske, og det er en realitet som burde invitere til grundig og kritisk refleksjon. Diakonisser spilte en svært sentral rolle i den diakonale bevegelsen som startet i Tyskland på 1830-tallet. Dette hadde å gjøre med det faktum at det på den tiden ikke fantes jobbmuligheter for kvinner. I et historisk perspektiv bidro altså denne bevegelsen sterkt til å skape rom for kvinner, både i kirke og samfunn.

Samtidig ble – og i noen tilfeller blir fremdeles – kvinner vanligvis utestengt fra lederposisjoner i samfunnet og i kirkene. Til og med diakonissenes «moderhus» hadde menn, som oftest en prest, som sin øverste leder. I mange tilfeller er dette situasjonen den dag i dag: Menn sitter i lederposisjoner og er de reelle beslutningstakerne når det gjelder diakonale aktiviteter. I andre tilfeller kan nok kvinner ha lederroller, men beslutninger og budsjettering besørges av menn. En annen trist realitet de fleste steder i verden er at menn får bedre lønn enn kvinner, selv om de har samme stilling. Dette er en nedarvet urett som står i klar motsetning til diakoniens identitet og verdier.

Tanken om at diakoni først og fremst er en oppgave for kvinner, omtales noen ganger som «feminisering» av det diakonale arbeidet. Dette kan bygge på den misforståtte oppfatningen at diakonien er av

sekundær betydning for kirkens liv, og blir tolket som omsorg og ydmyk tjeneste. Slik «feminisering» av diakonien er ikke i tråd med dens teologiske basis. Diakonien er integrert i Kristi kropp, som både menn og kvinner har del i.

Det er altså påkrevd med en bevissthet omkring kjønn og likestilling i det diakonale arbeidet. Dette omfatter både praktiske og strategiske dimensjoner. En analyse av kjønnsbalansen tar for seg kontekstens sosialiserte praksis, enten det gjelder familie, kirke eller samfunn. Kjønnsrollene i diakonalt arbeid kan diskuteres kritisk ut fra følgende analyse: Bør de kun gjenspeile det som praktiseres i konteksten, eller kan de vise et alternativ der kvinner og menn deltar på like fot? Det er viktig å se en slik tilnærming som grunnfestet i diakoniens identitet og i dens forpliktelse på å skape et inkluderende samfunn der alle får delta.

En analyse av kjønnsroller i diakonien bør være både trosbasert og rettighetsbasert. Den understreker at kvinner og menn er skapt i Guds bilde, med likestilt forvalteransvar, og at både kvinner og menn er døpt til likestilt fellesskap og har fått Den hellige ånds kraft til å bære samme ansvar for hele Guds skaperverk. I denne prosessen kan det være nyttig å reflektere over hvordan kvinner og menn kan stå sammen om å ta sin del av det diakonale arbeidet. Har de forutsetninger og oppgaver som ligner hverandre, eller er de ulike? Kan det også tenkes at engasjementet i diakonalt arbeid vil kunne endre menn og kvinners roller, både i kirke og samfunn? Eller opplever man det motsatte: at kirker forsinket prosesser i samfunnet som handler om å anerkjenne og løfte fram kvinners roller?

Det er viktig at dette perspektivet får praktiske konsekvenser, at det gjennom opplæring og organisering tilbys konkret hjelp til kvinner og menn. Myndiggjøring innebærer et maktskifte. I dette tilfellet betyr det å dekonstruere den tankegangen som gir menn eksklusiv makt, og innføre politikk og rammer som sikrer likestilling i medarbeiderskap og ledelse.

© LWF/F. Longakit

5.1 Frivillige

Det er en kjensgjerning at det aller meste av diakonalt arbeid utføres av vanlige mennesker. Dette gjelder også når diakonien er organisert; også da spiller frivillige en avgjørende rolle. De frivilliges rolle vurderes selvsagt høyt, og mange kirker lanserer programmer for å rekruttere frivillige til sitt arbeid. Dette bygger på en fast overbevisning om at kirkens liv ikke kan gjøres avhengig av innsatsen til dem som mottar lønn for det de gjør.

I noen tilfeller er de frivillige høyt kvalifiserte personer som bruker sine profesjonelle ferdigheter i diakonale aktiviteter, uten å motta lønn. En lege eller tannlege kan gi noen timer av sin fritid til en diakonal klinikk for fattige mennesker. Noen ser på dette som «goodwill», en sjanse til å gi noe av det de selv har fått fra samfunnet tilbake til fellesskapet. I andre tilfeller lider de frivillige selv nød, og kan da ta imot en liten gjenytelse for det de gjør, for eksempel et gratis måltid eller litt lommepenger.

I mange land legges muligheter til rette for unge mennesker som er villige til å bruke et år som frivillige for å hjelpe andre. Et eksempel er det

såkalte *Diakonisches Jahr* (diakonalt år) i Tyskland, der kirker tilbyr unge mellom 16 og 27 år muligheten til jobbe i menigheter eller diakonale institusjoner. Et annet er den internasjonale frivillige ungdomsorganisasjonen *Changemaker*, opprinnelig startet av unge mennesker som var volontører for Kirkens Nødhjelp. De har mobilisert ungdom til å tale undertrykkes sak og engasjere seg i internasjonalt påvirkningsarbeid. Målet er å angripe de grunnleggende årsakene til den skjeve fordelingen av ressurser mellom rike

land i Nord og det fattige Sør. Et tredje eksempel er unge voksne i det globale misjonsprogrammet som organiseres av Den evangelisk-lutherske kirken i Amerika (ELCA).

Ikke desto mindre fortjener de frivilliges rolle en grundigere gjennomtenkning enn det som ofte er tilfellet, spesielt når frivillige ganske enkelt forventes å «steppe inn» i oppgaver som bestemmes av de ansatte. Det er viktig å huske at frivillige ikke er assistenter for lønnede medarbeidere, men mennesker som er i stand til å utføre viktige oppgaver ut fra sine gaver og evner. Mange kirker har opprettet telefontjenester der folk som kjemper med ulike vansker i livet, kan ringe og be om hjelp. Vanligvis er disse nødtelefonene betjent av frivillige med relevant faglig opplæring.

I diakonalt arbeid, særlig på menighetsplan, er det en hovedoppgave å rekruttere, motivere, utruste og følge opp frivillige. Det hender at frivillige føler at de blir bedt om å gjøre for mye for ofte, eller at de blir stående alene med oppgavene. Enkelte trekker seg etter kort tid, noen ganger med en følelse av dårlig samvittighet eller av å ha blitt misbrukt. Derfor er det viktig at frivillige blir anerkjent for det de gjør, at de blir inkludert

i planleggings- og evalueringsprosessene, og at de blir respektert som viktige medarbeidere. Hvis de får mulighet til opplæring, vil frivillige vanligvis føle seg mer til pass med det de gjør. Og sist, men ikke minst: De fleste frivillige ser en dyp sammenheng mellom sin tro og sin tjeneste, og dette må anerkjennes og næres.

Fra et visst synspunkt kan det hevdes at begrepet «frivillig» er noe villedende, særlig hvis det gir inntrykk av at det er et prinsipielt skille mellom frivillige og lønnede medarbeidere. Dette kan naturligvis være tilfellet i svært spesialisert diakonalt arbeid, der bestemte ansvarsområder krever en bestemt kompetanse, og der arbeidet er organisert ut fra dette. Men det betyr ikke at man kan rettferdiggjøre noen form for hierarki mellom de profesjonelle og de frivillige, og det bør på ingen måte bli noe argument for å reservere diakonalt eierskap og ansvar for en profesjonell elite.

Det engelske ordet for «frivillig» er «volunteer» (volontør) og kommer av det latinske voluntas som betyr «vilje». Både på engelsk og norsk ligger det derfor nær å tenke at frivillig arbeid bygger på den enkeltes frie, personlige vilje. Fra et rent menneskelig synspunkt gir dette mening. Fra et teologisk synspunkt, og når vi snakker om diakonal tjeneste, er det likevel mulig å gå et skritt lenger og snakke om tjeneste som et kall – gitt til alle døpte som et uttrykk for en ny livsførsel vi blir satt i stand til av Guds hellige ånd.

Martin Luther utviklet sin undervisning om kallsetikk ut fra en slik forståelse, og pekte på verden som stedet for å leve ut sitt kristne kall. Dette innbar for eksempel at en bonde skulle se sitt daglige arbeid som en tjeneste gitt av Gud, og det samme skulle en skomaker eller lærer gjøre. Dette betyr at sekulært arbeid, og ikke bare en jobb i kirken, forstås som et kall. Hverdagslivet blir en viktig arena for å vise Guds omsorg for alt det skapte. Denne lutherske kallsetikken er selvsagt viktig for diakonal praksis.

5.2 Profesjonelle

Med denne forståelsen av det som kanskje kan kalles «alle troendes diakonat», kan vi nå ta for oss de profesjonelle, faglærte diakoniarbeidernes rolle. Man kan spørre hva som skjer når «gode gjerninger» utføres av profesjonelle arbeidere som mottar lønn for det de gjør. Er det fremdeles «gode gjerninger» i den teologiske betydningen av begrepet? Ifølge Luthers oppfatning om at alt som gjøres «i beste hensikt», er godt, kan det trygt slås fast at faglig kompetanse eller det å motta lønn ikke devaluerer de gode gjerningene. Det kan til og med øke kvaliteten på det som blir gjort.

Fagutdanning og kompetanse er fremfor alt et middel til å sikre kvaliteten i organisert diakonalt arbeid, enten på menighetsplan eller innen diakonale institusjoner. Tradisjonelt har diakoner og

© FELM

diakonisser personifisert denne faglige opplæringen i kirkens liv, men også andre profesjoner som helsearbeidere, sosialarbeidere, administratorer og økonomer deltar i oppgaven med å sikre den faglige kvaliteten på det diakonale arbeidet. Kvalitet skal her forstås på to måter, både som tilførsel av motivasjon, holdninger, ferdigheter osv., og som den effekten man ser i måten arbeidet utføres på, og hva det resulterer i.

Profesjonaliseringen av helse- og sosialtjenester har hovedsakelig skjedd etter Andre verdenskrig, og har i mange tilfeller vært knyttet til utviklingen av velferdssystemer. Målet var på den

for å forbedre livskvaliteten på en måte som viser respekt for den nødlidende personens verdighet.

Den samme prosessen kan man se i profesjonaliseringen av diakonalt arbeid. Det er en kjensgjerning at diakonale utdanningsinstitusjoner ofte har hatt en pionerrolle i profesjonaliseringen av helsetjenester og sosialt arbeid. I diakonien er hovedmålet med profesjonalisering å sikre kvaliteten i måten arbeidet utføres på. Kvalifisert diakonalt arbeid har ulike dimensjoner. En av dem er selvsagt ledelsesdimensjonen, at arbeidet er godt organisert, pålitelig og etterrettelig fra planlegging til gjennomføring, med riktig bruk

av ressurser og god rapportering. Enda viktigere er innholdsdimensjonen, resultatet av det som blir gjort, og i hvilken grad man når definerede mål ut fra bestemte kriterier. Med tanke på dette betjener profesjonelt arbeid seg av analytiske redskaper, kunnskap om metoder og referanser til verdisystemer. Men aller viktigst er likevel den menneskelige dimensjonen. Den virkelige kvaliteten på det diakonale arbeidet består i hvordan menneskelig verdighet blir respektert ut fra et holistisk syn på tilværelsen, hvordan man overvinner utestengelsesmekanismer, hvordan folk blir myndiggjort til å være subjekter

© LWF/E.-S. Vogel-Mfato

ene side å heve statusen for folk som arbeider på dette feltet, og sørge for god utdanning og gode arbeidsforhold. På den annen side, og enda viktigere, var intensjonen med profesjonaliseringen å gi bedre tjenester til dem som trengte dem. Det ville bli et statlig krav at en profesjonell helse- eller sosialarbeider skulle ha kunnskap nok til å gripe inn i komplekse situasjoner der mennesker lider,

i sine egne liv, og til slutt hvordan dette bidrar til å forvandle samfunnet. Denne kvaliteten omfatter også kompetanse i å håndtere den åndelige dimensjonen ved prosesser som har med individuelle situasjoner å gjøre, evnen til å møte åndelige behov på en profesjonell måte, og kunne inkludere tro, spiritualitet og religion i den grunnleggende forståelsen av menneskers liv.

Alt dette er anliggender som er svært relevante for internasjonal diakoni. Muligheter og utfordringer som dukker opp, krever fagkunnskap og profesjonelle ferdigheter. Noen ganger skapes det inntrykk av at dette først og fremst er noe vestlige organisasjoner er opptatt av, under påtrykk fra statlige finansieringskilder og deres økende krav til ytelse og rapportering. Dette kan nok være viktig, men den virkelige grunnen til at diakonalt arbeid skal være profesjonelt, er forpliktelsen på kvalitet i det som blir gjort, og i det som søkes oppnådd. For å si det rett ut: Den mest holdbare grunnen til å være profesjonell er respekten og omtanken for dem som mottar diakonale tjenester.

Kritisk vurdering er en innebygd komponent i fagutdanningen. Det er likevel avgjørende at denne dømmekraften også blir selvkritisk og reiser spørsmål knyttet til risikoen ved og grensene for profesjonelt arbeid. Det kan for eksempel utføres på en elitær måte som ekskluderer ufaglærtes visdom og medarbeiderskap. Det blir også et problem hvis det fører til en form for elitisme der det diakonale arbeidet reserveres for diakonale spesialister, eller hvis det retter seg etter strikt sekulære krav på en måte som ikke gir rom for åndelige verdier og åndelig praksis. I møte med denne typen holdninger føler vanlige mennesker seg maktesløse og blir lett tause. I slike tilfeller oppleves de profesjonelle som «teknokrater», noe følgende fortelling fra Madagaskar illustrerer: Et prosjekt fikk besøk av representanter for en partnerorganisasjon som i årevis hadde bidratt med økonomiske støtte. Etter besøket måtte de som satte prosjektet ut i livet, trist konstatere: «De spurte bare etter mapper og

© LWF/J. Schep

rapporter, de brukte mye tid på å sjekke regnskapssystemet, bare litt tid på å møte folk som er involvert i prosjektet, og det kom ingen spørsmål om hvilken virkning prosjektet har i dagliglivet.»

Konsultasjonen i Addis Abeba ønsket «en lyttekultur» i det diakonale arbeidet og mente det var helt grunnleggende «at profesjonell kompetanse inkluderer lokal ekspertise og lokalt engasjement og er åpen for gjensidig myndiggjøring». Ja, det er virkelig viktig å slå fast at alle uttrykk for diakoni er knyttet gjensidig sammen, og at hver av dem har myndighet til å støtte og styrke de andre. Dette gjelder også om en av formene for diakoni inntar en ledende rolle i organiseringen av det som må gjøres. Dette kan for eksempel være tilfellet i en krisesituasjon som krever kapasitet langt ut over det en lokal menighet eller kirke måtte ha til disposisjon. Men også da vil det være galt å overse lokalmenighetens rolle og dens særegne diakonale yteevne, spesielt i et langsiktig perspektiv.

Diakonalt arbeid sikter mot å myndiggjøre mennesker til å ta del i endringsprosesser. Evnen

til å nå dette målet må være en integrert del av diakonal utdanning og profesjonell kompetanse. Slike ferdigheter kommer til uttrykk både i holdninger og arbeidsmetoder. Men de viser seg også i en holistisk forståelse av menneskers virkelighet og i evnen til å mobilisere tro, åndelig liv og verdier når man deltar i aktiviteter for å bedre livsbetingelsene.

5.3 Diakoni som kirkelig tjeneste

Diakoner og diakonisser representerer en eksplisitt form for diakonalt arbeid, ettersom de er blitt utdannet og ansatt for dette. Noen lutherske kirker har opprettet diakonatet som en side ved sin kirkes tjenesteordning. I noen kirker (Sverige og Brasil, for eksempel) er diakonen anerkjent som

en integrert del av den ordinerte tjenesten, mens andre kirker forbeholder uttrykket «ordinasjon» for prester, og bruker ord som «innsettelse» eller «vigsling» når diakoner begynner sin offisielle tjeneste. Et annet eksempel finner vi i Indonesia, der HKBP-kirken³¹, den største lutherske kirken i landet, har en skole for diakonisser. I 1983 vedtok de at diakonisser kan bli ordinert.

Det er likevel ingen konsensus blant lutheranere når det gjelder den diakonale tjenestens rolle og egenart. Luther avskaffet den katolske tradisjonen der en måtte være ordinert som diakon en periode, vanligvis ett år, før man kunne ordineres til prest. Dette såkalte «*overgangsdiakoniatet*» er fremdeles normen i kirker som har en hierarkisk forståelse av embetet, som for eksempel den romersk-katolske og de anglikanske.

Etter Luthers mening skulle ikke en diakon være en slags «miniprest», men en som hjelper og støtter de fattige i deres nød. Han bemerket at kirken trengte slike diakoner, men på reformasjonstiden ble det bare tatt noen ganske få initiativer for å opprette en ny diakontjeneste i de lutherske kirkene. I realiteten ble presten den eneste bærer av kirkens embete – en utvikling som var sterkt påvirket av den lutherske ortodoksien og dennes tolkning av *Den augsburgske konfesjon*, der kirkens oppdrag primært defineres som å forkynne evangeliet og forvalte sakramentene. Dette ble vanligvis tolket som en oppgave for presten.

Senere, som en del av den diakonale bevegelsen på 1800-tallet, ble det opprettet ordener for diakoner og diakonisser. Men selv om det ble tatt noen initiativer for å knytte disse til det kirkelige embetet, var det vanligvis ingen slik forbindelse. Deres diakonale oppdrag dreide seg oftest om arbeid i helse- og sosialinstitusjoner, og omfattet ikke noe mandat til å «forkynne evangeliet og forvalte sakramentene» i dette uttrykkets strengere forstand.

³¹ Huria Kristen Batak Protestan, på engelsk: Protestant Christian Batak Church

De ble med andre ord klart anerkjent som kirkelige medarbeidere, men tilhørte ikke kirkens ordinerte tjeneste.

I de senere årene har man ofte diskutert en mulig fornyelse av diakonatet, både i økumeniske kretser og innen de lutherske kirkene. En viktig impuls ble gitt av Kirkenes Verdensråd i 1982. Da lanserte kommisjonen for tro og kirkeordning (Faith and Order) det såkalte BEM-dokumentet om forståelsen av dåp (baptism), nattverd (eucharisti) og embete (ministry) – i Norge mest kjent som Limadokumentet. Her rettes oppmerksomheten mot biskopens, presbyterens (prestens) og diakonens «tre-leddede» embete i den tidlige kirken. Når det gjelder den diakonale tjenesten, slår Limadokumentet fast at det i dag er *«en sterk tendens innen mange kirker til å gjeninnføre diakonatet som et embete med sitt egen-verd og ment å vare livet ut (...) Diakoner minner kirken på det kall den har til tjeneste i verden. De kjemper i Kristi navn med de utallige behov som finnes i forskjellige samfunn og blant forskjellige personer. Slik er de et eksempel på det gjensidige avhengighetsforholdet det er mellom tilbedelse og tjeneste i kirkens liv. De har også ansvar i menighetens gudstjenesteliv ved for eksempel å delta i skriflesningen, preke og lede i bønn. De hjelper til i undervisningen av menigheten. De utøver en kjærlighetstjeneste innen fellesskapet. De utfører visse administrative oppgaver og kan bli valgt til å inneha styreansvar.»*³²

Noen lutherske kirker har utformet diakontjenesten ut fra denne brede kirkelige tradisjonen. Diakoner bærer vanligvis et særlig ansvar for å organ-

Jeg hører av og til at sjelesorg og diakoni må holdes atskilt. Diakoni blir noen ganger beskrevet som evangeliet i handling. Å sitte ned sammen med et annet menneske er en viktig handling som gir mening. For meg er det derfor en dyp indre forbindelse mellom sjelesorg og diakoni.

Stigs Kerstin Olsson, diakon i Säffle menighet i Den svenske kirke

isere det diakonale arbeidet i lokalmenigheten, og de forventes i tillegg å ha en rolle i gudstjenestelivet. Denne kan omfatte særskilte liturgiske oppgaver, som for eksempel å lede forbønn for syke og for mennesker i nød, eller å sikre at det legges til rette for at alle kan ta del i nattverden, også mennesker med funksjonshemninger.

Når man diskuterer diakontjenesten, uttrykkes det ofte en generell skepsis mot det «tre-leddede» embetet, særlig når dette tolkes hierarkisk, slik at diakonen har den laveste rangen, etter biskop og prest.³³ Den lutherske tradisjonen kjenner bare ett «ministerium ecclesiasticum» (kirkelig embete). På den annen side vedgår de fleste lutheranere at det er en forskjell mellom biskop og prest. Hvis det kan sies at disse utgjør to ulike uttrykk for en og samme tjeneste, kan man spørre om ikke diakontjenesten kan forstås som enda et nødvendig uttrykk?

Diskusjonen bør ikke fokusere på det «tre-leddede» embetet, men på forståelsen av hva det vil si å være kirke i dagens verden. Biskopene i Den norske kirke diskuterte denne saken i 2004, og konkluderte med at både utfordringene i samtiden og refleksjoner over det diakonale preget ved det å være kirke gir gode grunner til å inkludere diakonen i kirkens ordinerte tjeneste. Man ser da diakoni som en grunnleggende dimensjon ved kirkens ene tjeneste, et teologisk prinsipp som kan bli anvendt hvis kirken velger å omstrukturere den ordinerte tjenesten på en måte som inkluderer diakonatet.

Hvis dette skjer, blir ikke diakonen forstått som en «miniprest», men som en person med særskilt diakonal utdanning som kvalifiserer ham eller henne til å påta seg en lederrolle i kirken. Dette oppfattes som et uttrykk for kirkens «bene esse» (det som

³² *Dåp, nattverd og embete*. Limadokumentet med forord av Ivar Asheim. Verbum 1983, § 31 og tilhørende kommentar.

³³ Episcopal Ministry within the Apostolicity of the Church. The Lund Statement 2007. LVF Genève, 2008

er til kirkens beste), noe som tjener dens identitet og oppdrag, og ikke som en læremessig påstand om at kirkens ordinerte tjeneste alltid må organiseres på denne måten.

LVF-konsultasjonen om profetisk diakoni som ble holdt i Johannesburg i 2002, pekte i sin sluttresolusjon på hvor viktig et diakonalt lederskap er, og oppfordret kirkene til å starte og styrke diakonal utdanning. «Som tjeneste bør den integreres fullt ut i kirkens ordinerte og vigslede tjenester, og dermed gjenspeile den grunnleggende betydningen av diakoni for at kirken skal være kirke.»³⁴

Også her tar man utgangspunkt i hva det vil si å være kirke. Hvis diakoni er en iboende dimensjon ved det å være kirke, må dette også gjenspeiles i kirkens lederskap. Dette anliggendet ble utviklet videre i 2005 under LVF-konsultasjonen i São Leopoldo, Brasil, om den diakonale tjenesten som del av kirkens oppdrag. «Vi er av en rekke grunner overbevist om at betydningen av diakoni som del av kirkens vitnesbyrd har økt de senere årene. De fleste medlems-

kirkene i LVF befinner seg i ulike sosiopolitiske og flerreligiøse kontekster, og noen ganger i minoritetssituasjoner. (...) Under slike forhold kan den diakonale tjenesten være en spesielt effektiv måte å uttrykke Guds kjærlighet på.»³⁵

Rapporten fra konsultasjonen hevder videre: «Vi forstår diakoni som en nøkkelkomponent i kirkens vesen og i dens oppdrag i verden. Diakonalt vitnesbyrd er den konkretiseringen av diakoni i kirkens liv som alle kristne gjennom dåpen er kalt til å ta del i, som et uttrykk for det allmenne prestedømme. Diakonal tjeneste er et særskilt uttrykk for kirkens ene embete (*ministerium ecclesiasticum, Confessio Augustana V*). (...) Vi må anta at potensialet i vår lutherske tradisjon ennå ikke er blitt fullt utnyttet. Kirkens ene (offentlige) em-

³⁴ Prophetic Diaconia: "For the Healing of the World". Report. Johannesburg, Sør-Afrika, november 2002. LVF Genève, s. 9

³⁵ The Diaconal Ministry in the Mission of the Church. LWF Studies 01/2006. LVF Genève, s. 82

bete (Confessio Augustana V og XIV) er guddommelig innstiftet. Ikke desto mindre må kirken i lys av stadig skiftende historiske realiteter ta oppgaven med å ordne det på nytt. Som vi har sett, viser både Bibelens eget vitnesbyrd og kirkens historie, inkludert den lutherske, at det finnes ikke noe ensartet eller universelt mønster for hvordan det offentlige embetet skal innrettes.»³⁶

Disse overveielserne førte til følgende konklusjon: «Vi oppfordrer alle medlemskirkene til på nytt å gjennomgå måten de har innrettet det kirkelige embetet, og særlig gjøre dette på en måte som sikrer at det diakonale ansvaret ved deres oppdrag kommer klart nok til uttrykk.»³⁷

6. Opplæring og utdanning i diakoni

Som oftest oppstår diakonale tiltak som en direkte reaksjon på andres behov og sårbarhet, og med tanke på å fremme deres rettigheter. Tiltakene er en reaksjon både på ytre utfordringer knyttet til lidelse og nød, og på indre impulser motivert av medfølelse, solidaritet og kanskje til og med indignasjon eller protest når medmennesker lider urett og stenges ute.

Det er antakelig riktig å si at et menneske ikke kan utdannes eller læres opp til spontan handling. Ikke desto mindre er det også riktig at ingen handling er helt og fullt spontan; den vil alltid være et uttrykk for et menneskes grunnleggende holdninger, verdier og tanker. Forskning har vist at det som ofte blir beskrevet som intuisjon, er formet av tidligere erfaringer, og ofte av det man er blitt opplært til.

Dette tyder på at også spontan diakoni er noe man kan forberede seg til, og at den blir tilført ekstra kvalitet gjennom øvelse og opplæring. Dette kan for

eksempel være tilfellet når en menighet som holder til i en kontekst der mange lever med hiv, arrangerer et kurs for å styrke folks bevissthet om hvordan de kan opptre for å ta vare på menneskers verdighet og bidra til omsorg.

All opplæring bør innarbeide det grunnleggende prinsippet at alt diakonalt arbeid innebærer mer enn veldedighet, og bør heller ikke skille mellom «oss: hjelperne» og «dem: de hjelpeløse». I tillegg bør den være klar over og verdsette at alle lokalsamfunn og fellesskap har visdom, gaver og evner som bidrar til diakonal innsats. For eksempel når det gjelder hiv og aids: Når folk som lever med disse diagnosene blir involvert som lærerkrefter, bidrar de med grunnleggende innsikt. Bare da kan de ulike dimensjonene ved denne ufordringen få et menneskelig perspektiv som kan omsettes i handling preget av medfølelse, omsorg og rettferdighet.

Opplæring i å fremme vekst og holdningsendringer er en viktig dimensjon ved denne prosessen. En skole for diakonal utdanning i Sveits, som også drev en institusjon for mennesker med alvorlige psykiske funksjonshemminger, pleide å la sine studenter – som del av undervisningsopplegget – dele rom med en av beboerne det første året. Man forventet at begge ville lære av denne erfaringen.

Opplæring i diakoni blir enda viktigere når det diakonale arbeidet organiseres. Noen menigheter har innsett at besøk hos syke og ensomme mennesker krever forberedelse. Dette vil gjøre at den som går på besøk – og antakelig også den som får besøk – føler seg mer til pass. Ettersom besøket gjennomføres i menighetens navn, er det dessuten viktig at alle involverte vet hva som er målet med besøkstjenesten. Erfaring viser at gode strukturer for forberedelse, veiledning og evaluering av det som blir gjort, innbyr til helhjertet deltakelse og fører til bedre resultater.

Å lytte til erfaringer og analysere utfordringen i dens bredere sosiale, kulturelle og politiske kontekst er viktige elementer i god diakoniopplæring. Men ettersom diakonal praksis betyr handling, er praktisk øvelse enda viktigere. Rollespill er en mye brukt

³⁶ Ibid., s. 82 og s. 84-85

³⁷ Ibid., s. 88

metode for å teste hvordan ting kan gjøres – som for eksempel å besøke en som sitter i fengsel. En annen metode går ut på å danne små team som arbeider sammen – og evaluerer hverandres innsats.

Institusjonalisert diakoni krever vanligvis et høyere faglig utdanningsnivå. Da de diakonale institusjonene ble etablert i Europa for 150 år siden, ble utdanning umiddelbart en integrert del av institusjonenes arbeid. Disse skolene spiller fremdeles en viktig rolle i å holde fram og holde oppe diakonale anlegg i kirke og samfunn, i utdanning og forskning. Helt fra starten av var utdanningen tverrfaglig. Diakonisser ble utdannet som sykepleiere, men fikk også grundig teologisk opplæring. I Tyskland ble dette ofte kalt «dobbel kvalifikasjon» med tanke på de to forskjellige rommene – klinikk og kirke – studentene ble kvalifisert til å opptre i. Men denne skjelningen må ikke oppfattes som et fullstendig skille. Tvert imot, opplæringen skulle kvalifisere diakoniarbeideren til å være «brobygger og bindeledd», en som er i stand til å følge og hjelpe pasienten både når det gjelder fysiske og åndelige behov.

En tverrfaglig tilnærming er grunnleggende i all diakonal utdanning og opplæring. Dette baserer seg på det faktum at virkeligheten er kompleks og krever tverrfaglig analyse og handling. Profesjonelle tiltak i møte med lidelse må ta hensyn til at gode fagfolk forventes å kunne ta tak i både fysiske, psykiske, åndelige og sosiale dimensjoner ved menneskelivet. I tillegg må gode diakonale ledere ofte også ha med seg den beste kunnskap fra fag som regnskap, finans og administrasjon inn i arbeidet. De mest etterspurte lederne for diakonale institusjoner har en utdanning som kombinerer teologi med økonomi eller helseadministrasjon.

En av styrkene ved diakonal utdanning bør være at det tas hensyn til trosdimensjonen ved sosialt arbeid, og at denne blir bearbeidet på en faglig reflektert måte gjennom teologi og andre relevante fag som for eksempel sosialvitenskapene. Utdanningen inkluderer med andre ord både tro som praksis og teologi – og som faglig og kritisk refleksjon.

Hvor viktig dette er, kommer ikke bare til syne i helsearbeid, i situasjoner der helsearbeideren forventes å ha kompetanse til å kunne møte en pasients åndelige behov. Det er like viktig når diakonale tiltak tar form av utviklingsarbeid. Spesielt i en tid da det er blitt vanlig å snakke om «religionens gjenkomst», er den tette forbindelsen mellom religion og utvikling blitt tydelig. Ettersom menneskers syn på tilværelsen vanligvis er bestemt av religiøse overbevisninger og verdsett, har dette konsekvenser for hvordan de oppfatter sosiale realiteter, og for deres vilje til å endre situasjonen. Diakonale utviklingsarbeidere bør være godt trent i å forstå religionens rolle, både dens styrke og dens svakheter, og også vite å mobilisere religiøs tankegang og religiøse verdier i arbeidet med å endre samfunnet i en mer rettferdig og bærekraftig retning.

Som allerede antydnet, er teologi en integrert del av diakonal utdanning og opplæring. Men dette kan også uttrykkes motsatt: Diakoni bør være en integrert del av teologisk utdanning. Temmelig ofte mangler presteutdanningen dette elementet, og resultatet er at kirkens ledere på ulike nivåer ikke sitter med de nødvendige kvalifikasjonene for å forstå og organisere det diakonale arbeidet på en effektiv måte.

Ideelt sett bør diakoni være del av all kristen utdanning. Diakoni bør være tema i søndagsskole og konfirmasjonsforberedelse. Ettersom det ofte mangler godt undervisningsmaterieil om diakoni, bør kirkene dele erfaringer og ressurser for å få fram brukbart materieil.

7. Diakoni og utviklingsarbeid

I tiden etter kolonialismen ble det skapt et skille mellom utviklede og underutviklede land (senere kalt utviklingsland). FN erklærte 1960-årene som det første utviklingsstiaret, og over hele verden ble regjer-

inger og frivillige, ikke-statlige organisasjoner (NGO) mobilisert i utviklingshjelp. Disse anstrenselsene var motivert av en generell optimistisk stemning og av forventningen om at overføring av kunnskap, teknologi og penger raskt ville føre til varige endringer i de fattige landene i Sør. Siden den gang har utviklingsteoriene endret seg sammen med den politiske stemningen i det enkelte tiår. På 1970-tallet hevdet radikale røster at fattigdom ikke bare var et resultat av manglende utvikling, men først og fremst en følge av undertrykkelse og urettferdige internasjonale økonomiske strukturer. Senere kom andre temaer

© LWF/J. Schep

opp. Ett av dem var forholdet mellom utvikling og miljø, noe som førte til kravet om bærekraftig utvikling. Når vi i dag snakker om bærekraft, innser vi at dette begrepet gjelder et bredt spekter av dimensjoner, både kulturelle, sosiale, økonomiske og økologiske, men også ideologi og religion.

De mest kritiske stemmene forkastet selve forestillingen om utvikling, og pekte på det faktum at begrepet er altfor sammenvevd med vestlig rasjonalisme, formet av opplysningstidens ideologi. Fra dette perspektivet blir utvikling oppfattet som forsøk på å «løfte opp» et land til den standarden som er blitt oppnådd i utviklede land, som om det fantes et slags «utviklingshierarki». Særlig i den første fasen med utviklingshjelp ble «hjelpere» og «eksperter» sendt fra Nord for å bygge opp sosiale, politiske og økonomiske strukturer etter vestlig (eller kommunistisk, hvis de kom fra den blokken) modell. Man var overbevist om at dette ville garantere den utviklingen man håpet på. Som allerede antydte, tillater ikke de internasjonale økonomiske og politiske maktstrukturene en slik utvikling. For det andre

ble det snart klart at kulturelle og menneskelige faktorer er grunnleggende vilkår i arbeidet med å overvinne fattigdom. På grunn av utilstrekkelig kulturell forståelse eller uhensiktsmessige samfunnsmodeller fungerte aldri det en velment utviklingshjelp forsøkte å bygge opp; eller det ble raskt og enkelt ødelagt som følge av korrupsjon og dårlig styring.

Forholdet mellom diakoni og utviklingsarbeid er et viktig tema som må vies stor oppmerksomhet. Et viktig spørsmål er hva man forstår med utvikling, og følgelig hvilken rolle en trosbasert tilnærming kan ha i utviklingsarbeidet. Et nært relatert spørsmål er dette: I hvilken grad kan man skjelve mellom diakonalt utviklingsarbeid og annet utviklingsarbeid, eller med andre ord: Er diakonalt arbeid for utvikling det samme som lignende arbeid drevet av sekulære organisasjoner, eller er det mulig å peke på spesifikke kvaliteter når diakonien engasjerer seg i utviklingsarbeid?

Det har allerede en tid vært klart at utvikling som konsept ikke kan begrenses til økonomiske og politiske tiltak. Utvikling kan heller

ikke defineres som prosjekter med sikte på å løse spesielle problemer, som for eksempel å skaffe en landsby rent vann eller bygge klasserom for barn. Slike tiltak kan være viktige bidrag i utviklingsprosesser, men de må sees i et bredere og mer holistisk perspektiv der spørsmålet om bærekraft får den oppmerksomheten det skal.

I 2002 ga LVF ut et hefte med veiledende prinsipper for bærekraftig utvikling. Her blir bærekraftig utvikling definert som «en endringsprosess der man i et gitt samfunn tar på alvor enkeltmenneskers og lokalsamfunns grunnleggende behov og menneskerettigheter, samtidig som man tar vare på de grunnleggende behovene og rettighetene til andre lokalsamfunn og fremtidige generasjoner.»

Dette dokumentet fører forståelsen av utvikling ut over en rent teknisk eller politisk tolkning. Det peker ikke bare på sosiale og kulturelle perspektiver, men også på hvordan utvikling kan tolkes fra et kristent ståsted, og slår fast at LVFs oppfatning av bærekraftig utvikling «er basert på og formet av kristnes tro på Den treenige Gud».

© EYCE

I heftet listes det opp 15 hovedprinsipper:

1. Bærekraftig utvikling er en holistisk og sammenvevd prosess.
2. Bærekraftig utvikling er ikke-diskriminerende og beskytter hvert enkelt menneskes verdighet.
3. I bærekraftig utvikling har menneskers velferd første prioritet.
4. Bærekraftig utvikling er kulturelt og åndelig sensitiv.
5. Bærekraftig utvikling går ikke ut fra at en bestemt modell for økonomisk og sosial styring er overlegen alle andre.
6. Bærekraftig utvikling er noe vanlige mennesker kan delta i.
7. Å bygge kompetanse er både et middel og et mål for bærekraftig utvikling.
8. Økonomisk bærekraft er nødvendig for å kunne fremme bærekraftig utvikling på en effektiv måte.
9. Bærekraftig utvikling er avhengig av institusjonell bærekraft.
10. Bærekraftig utvikling fokuserer på styrker og ressurser i lokalsamfunnet.
11. Bærekraftig utvikling tilpasser teknologien etter forholdene.
12. Bærekraftig utvikling er avhengig av tilstrekkelig gode vilkår for helse og utdanning.
13. Bærekraftig utvikling omfatter også arbeid for å endre sosio-økonomiske og politiske vilkår for menneskers velferd.

14. Å fremme fred og forsoning er en grunnleggende side ved og forutsetning for en bærekraftig utvikling.
15. Bærekraftig utvikling krever at man deler ressursene rettferdig og effektivt.

I tillegg til disse hovedprinsippene løftes det også fram noen andre viktige dimensjoner:

1. *Menneskerettighetsdimensjonen:* Menneskerettighetsprinsippene er et rettslig uttrykk for enkeltmenneskets gudgitte verdi og verdighet som kirken er kalt til å beskytte og fremme. Retten til utvikling innebærer at alle menneskerettigheter oppfylles: økonomiske, sosiale, kulturelle, så vel som borgerrettigheter og politiske rettigheter.
2. *Kjønns- og likestillingsdimensjonen:* Å beskytte og fremme kvinners menneskerettigheter er grunnleggende for at utviklingen skal ha bærekraft. Bærekraftig utvikling krever likestilling mellom kjønnene, og at kvinner deltar fullt ut i ledelsen av alle utviklingsprosesser. I all kartlegging, planlegging, kontroll med og evaluering av utviklingsarbeid er det nødvendig med et likestillingsperspektiv og en analyse som verdsetter kvinners arbeid og erfaring.
3. *Miljøverndimensjonen:* Bærekraftig utvikling må være miljøbevisst og ta vare på, opprettholde og gjenoppbygge det naturlige ressursgrunnlaget. Bærekraftig utvikling betyr å bygge omsorg for miljø og skaperverk inn i alle beslutninger og tiltak.
4. *Kommunikasjonsdimensjonen:* Kommunikasjon bygger menneskelige samfunn og gir dem mulighet til å utvikle seg. Bærekraftig utvikling er derfor avhengig av effektiv kommunikasjon, og at folk får opplæring i og mulighet til å kommunisere.

Ettersom utvikling er og fortsatt vil være et viktig punkt på verdens agenda, utfordres også kirker til å engasjere seg. Tilstanden i verden og det faktum at millioner er utestengt fra et verdig liv med grunnleggende velferd og sikkerhet, driver kirkene til

handling. Enda større blir utfordringen for kirker som må handle i situasjoner der sult og dyp fattigdom truer livet til et helt folk, og i lokalsamfunnene der kirkemedlemmene selv lever. Innsatsen bør skje på alle nivåer i kirkens liv: menigheten, den nasjonale kirken, internasjonalt samarbeid. For samspillet og effektivitetens skyld bør tiltak på ulike nivåer knyttes sammen.

Diakoni som utviklingsarbeid kan anta mange former. Arbeidet kan organiseres som små prosjekter eller omfattende programmer. Det bør alltid ha som mål å myndiggjøre mennesker. Som det er gjort klart ovenfor, bør arbeidet alltid inkludere en kritisk analyse av de grunnleggende årsakene og de ytre rammebetingelsene. Dette ikke bare for å sikre det forventede resultatet av det som blir gjort, men også for å holde ved like en kritisk bevissthet

som er helt nødvendig når man taler marginale menneskers sak i offentligheten.

Hva er det som særpreger diakonalt utviklingsarbeid? Det må slås klart fast at kirkebasert utviklingsarbeid ikke nødvendigvis tar seg annerledes ut enn vanlig og sekulært utviklingsarbeid. Ikke desto mindre kan man peke på noen mulige elementer:

1. Diakonalt utviklingsarbeid knytter an til kirker og menigheter på grasrotnivå. Dette gjør det mulig med folkelig medvirkning, spesielt for kvinner som ofte er godt organisert på dette nivået. Det borger også for kontinuitet i det som settes i gang, ettersom menigheten vil fortsette å være der etter at et prosjekt er fullført.

© LWF/J. Schep

2. Diakonalt utviklingsarbeid er basert på kristen tro og et kristent syn på tilværelsen. I alle sine aktiviteter styres derfor dette arbeidet av overbevisningen om at alle mennesker er skapt i Guds bilde og dermed blitt gitt en uforgjengelig verdighet, og at Gud er alle fattige og utstengte menneskers forsvarer.
3. Diakonalt utviklingsarbeid beriker troen og bidrar i seg selv til en bedre forståelse av vår tro og meningen med våre liv.
4. Diakonalt utviklingsarbeid er i stand til å forholde seg til religiøs tankegang og religiøse verdsett. Etersom arbeidet er trosbasert, innser man betydningen av tro og håp i prosessen med å få bukt med fattigdom og lidelse. Dette gir en mer holistisk tilnærming til arbeidet og kompetanse til å relatere ulike dimensjoner ved menneskelivet til hverandre.
5. Diakonalt utviklingsarbeid foretrekker arbeidsmetoder som legger vekt på en inkluderende åpenhet, og prioriterer prosesser der mennesker myndiggjøres til selv å delta. Dette gjøres ut fra det grunnsynet at hvert enkelt menneske er utrustet av Skaperen til å være et subjekt med en gudgitt identitet, og tilhører som subjekt et fellesskap som bekrefter og støtter denne identiteten.
6. Diakonalt utviklingsarbeid skjer ikke bare på grasrota i kirkene, men også på formelle beslutningsnivåer. Grasrotinitiativer bør knyttes opp mot kirkeledelsen, og denne har muligheten til å påvirke sekulære myndigheter når det gjelder offentlig politikk («grass-tops» advocacy).

Disse mulige kvalitetene ved diakonalt utviklingsarbeid fritar ikke kirkene fra normale kvalitetskrav når de for eksempel engasjerer seg i et prosjekt.

Diakonale tiltak må planlegges, gjennomtenkes og organiseres slik at man oppnår de tilsktede resultatene. Aktiviteter må utføres i overensstemmelse med tilgjengelige ressurser og målene man har satt. Penger må håndteres med ansvarlighet og fullt innsyn. Å utvikle evnen til og forståelsen av å kunne være til å stole på og kunne svare for det man gjør, er derfor blitt en prioritert oppgave.

8. Profetisk diakoni

Den diakonale bevegelsen som begynte i Tyskland i 1830-årene, sprang ut av pietistisk spiritualitet med dens fokus på individuell fromhet. Denne bakgrunnen gjorde det naturlig å oversette det bibelske ordet «diakonia» med «ydmyk tjeneste» – som diakonisser og diakoner ble vigslet til. Enten de gjorde sin tjeneste i institusjoner eller menigheter, var det forventet at diakonale medarbeidere var «ydmyke tjenere». Ydmykhet er helt klart en viktig holdning når man arbeider med fattige mennesker; en ydmyk framferd gjør at diakonale arbeidere ser de fattiges verdi og evner. Men noen ganger ble det skapt et inntrykk av at diakonien i seg selv skulle være ydmyk, stillferdig, nesten servil. Den måtte ikke provosere noen eller bli viklet inn i kompliserte politiske saker.

I løpet av de siste tiårene er denne tolkningen blitt revidert. Bibelforskere, som for eksempel australieren John Collins,³⁸ har påvist at det greske ordet diakonia ikke betyr ydmyk tjeneste, men snarere en viktig oppgave som noen blir betrodd av en viktig myndighet. I Det nye testamentet viser ordet som oftest til en tjeneste (lederrolle) eller relaterer seg, som vi har sett, til Jesus og hans messianske oppdrag. På bakgrunn av denne erkjennelsen har man

³⁸ John N. Collins, *Diakonia. Re-interpreting the Ancient Sources*. New York / Oxford 1990

utviklet tanken om profetisk diakoni. De siste tiårene er dette uttrykket blitt utbredt i økumeniske kretser, særlig blant kristne i Sør.

Dette gjelder også det lutherske kirkefelleskapet. LVF-konsultasjonen om profetisk diakoni i Johannesburg i 2002, formulerte følgende:

Vi verdsetter med takknemlighet de mange formene for diakonalt arbeid kirken har utført i århundrer, og som det er nødvendig å føre videre også i vår tid. Dette arbeidet utfordres nå til å bevege seg mot mer profetiske former for diakoni. Inspirert av Jesus og profetene som konfronterte makthaverne og krevde forandring av urettferdige strukturer og urettferdig praksis, ber vi om at Gud vil utruste oss til å bidra til å forvandle alt som fører til grådighet, vold, urett og utestengelse blant mennesker.³⁹

Et viktig utgangspunkt for profetisk diakoni er å lytte til lidende og marginaliserte menneskers stemmer. LVFs generalforsamling i Curitiba i 1990 møttes under mottoet «Jeg har hørt mitt folks rop» – inspirert av Bibelens vitnesbyrd om hvor følsom Gud er for mennesker i nød. «*Jeg har sett hvor vondt mitt folk har det i Egypt, og hørt hvordan de klager over fogdene. Jeg vet hva de må lide . . .*» (2 Mos 3,7ff).

Budskapet fra generalforsamlingen i Curitiba stadfester hvor viktig det profetiske vitnesbyrdet er:

Profetisk vitnesbyrd, i lydighet mot Guds ord, innebærer konfrontasjon med visse samfunnsverdier, spesielt de som fremmer nye former for avguds-

Guds dom henger over kirken som aldri før. Hvis ikke dagens kirke gjenvinner den tidlige kirkens offervillige ånd, vil den miste sin autenticitet, forspille millioner av menneskers lojalitet, og bli forkastet som en irrelevant sosial klubb uten betydning for det tjuende århundre. Hver dag møter jeg unge mennesker som er så skuffet over kirken at de nå bent fram har forakt for den.

Martin Luther King Jr., brev fra fengselet i Birmingham, 1963

dyrkelse der man søker å realisere seg som menneske uavhengig av Gud. Ethvert profetisk vitnesbyrd består både i å lytte oppmerksomt til folkets rop og til Guds ord. (...) Kirkens diakonale vitnesbyrd er ofte lettere å forstå enn dens ord. Når kirken tar beslutninger og handler sammen med de marginaliserte og fordrevne, unge og gamle, kvinner og menn, vitner den om Guds altomfavnende nåde.⁴⁰

Hva forstår vi så med «profetisk diakoni»? Profeti er et bibelsk uttrykk og må forstås og brukes ut fra den bakgrunnen. Noen ganger har man snakket om politisk diakoni og profetisk diakoni som om det var ett og det samme. De to diakoniformene må holdes fra hverandre, selv om de selvsagt også henger sammen.

Politisk diakoni får fram den politiske dimensjonen ved diakonalt arbeid. Siden diakonien finner sted i det offentlige rom, må den være seg bevisst sin sosiopolitiske rolle, og være rede til å si ifra når det er nødvendig. Det finnes mange gode eksempler på politisk diakoni. Ett eksempel ser vi i India, der kirker deltar i kampen for frigjøring for 250 millioner daliter. Daliter betyr «de undertrykte»; de ble tidligere kalt «de urørbare» og blir i følge kastesystemet fortalt at de er ikke er fullverdige mennesker. Et annet eksempel finner vi i Latin-Amerika der lutherske kirker har engasjert seg i spørsmålet om urettmessig utenlandsgjeld og i å bygge allianser med andre aktører i det sivile samfunn for å få politikere til å ta affære. Et tredje eksempel er det lutherske kontoret for World Community som er blitt opprettet ved FN-hovedkvarteret i New York for å kunne få fram LVFs anliggender og interesser. Lobbyvirksomhet kan være et viktig element i politisk diakoni, men som regel bør dette ikke dreie

³⁹ Prophetic Diakonia: «*For the Healing of the World*» Report. Johannesburg, Sør-Afrika, November 2002, LVF Genève, s. 6

⁴⁰ *I have heard the cry of my people. Curitiba 1990. Proceedings of the Eighth Assembly.* LWF Report 28/29, Genève 1990, s. 85

seg om å forsvare egne interesser, men om å fremme interessene til fattige og marginaliserte mennesker.

Profetisk diakoni, på den annen side, legger vekten et annet sted. Profetisk diakoni relaterer seg til diakoniens iboende vesen, og holder fast på at det profetiske oppdraget er en del av mandatet og myndigheten Gud har gitt kirken og dens diakoni.

I den bibelske tradisjonen forekommer profeti som et svar på guddommelig åpenbaring og som et gudgitt mandat til profeten. «*Herrens ord kom til meg, og det lød så ...*» Dette ordet tilkjenner alltid Guds herrevælde og makt, som i Amos 4,13: «*Se, han som former fjellene og skaper vinden, han som lar mennesket vite hvilke tanker han har, han som gjør morgenrøden til mørke og farer fram over jordens høyder – Herren, Allbærs Gud, er hans navn.*» Men det uttrykker også Guds omtanke for skaperverket, spesielt for alle mennesker, og minner om at Gud er dommer og frigjør, nå og i tider som kommer.

Kristne kjenner hvor relevante slike ord er. I en tid med globalisering, der markedet og noen få mektige nasjoner gir seg ut for å ha rett til å diktere de endelige vilkårene for menneskers eksistens, minner profetordene om at Gud er historiens Herre.

Hva er så forholdet mellom profeti og diakoni?

Begge har til oppgave å finne måter å bygge broer i retning fornyelse (omvendelse) og forvandling. Diakoniens oppgave er å *være* en stifinner og *opptre* som en stifinner. Diakonien er aldri bare ord, men snarere handlinger på utkikk etter muligheter for at forvandling kan finne sted.

Det er viktig å merke seg at profetene forsvarte rettferdigheten, og det sterkt. De reagerte, spesielt når den gudgitte loven om å tjene sin neste ble brutt. Denne såkalte apodiktiske loven (*apodiktisk*: uimotsigelig og uomstøtelig) trådte i kraft på Sinai-fjellet som en del av pakten mellom Gud og hans folk. De ti bud er sentrale uttrykk for denne loven, og når Luther bruker budene i sine katekismer, er det ikke bare for å legge bånd på våre handlinger, men for å binde oss til handlinger som tjener vår neste og beskytter mot skade. Den apodiktiske loven er annerledes enn den

kasuistiske (kasuistisk: fra sak til sak) som ble laget av de eldste som møttes ved byporten. Den første kan det ikke stilles spørsmål ved. Den er en del av pakten og gir løfter om fred og velferd. Det er derfor det får så dramatiske konsekvenser når denne loven blir brutt.

Å være profetisk betyr å forsvare rettferdigheten. Det ligger derfor i sakens natur at diakonal praksis også omfatter oppgaven med å avsløre (spesielt systemiske former for) urett og fremme rettferdighet – eller bedre: være en stifinner for rettferdighetens sak.

På den annen side kan den profetiske stemmen ikke institusjonaliseres i kirken. Den er en stemme som lyder gjennom kirken, ikke fra kirken. Et profetisk sinn må være åpent for det Ånden sier; det bæres av en åndelighet som hele tiden åpner for nye perspektiver, for drømmer om fornyelse og for håp om frelse. Det er også en sammenheng mellom dette og det faktum at profetene ofte rettet sine budskap mot de religiøse lederne, ettersom disse ofte var involvert i korrupsjon og undertrykkelse av fattige. De rettet også anklager mot de rike, de mektige, ja, til og med kongen, for misbruk av makt.

Å drive offentlig påvirkningsarbeid og tale undertrykte menneskers sak handler ofte om å gjøre motstand mot de mektiges makt og ideologi. Motstand kan bety at man risikerer lidelse eller til og med martyrium, slik det skjedde med mange kristne i de første århundrene, og siden er blitt en side ved kirkens historie. Kjente martyrer fra nyere tid er Milada Horáková og Gudima Tumsa. Hun overlevde nazistenes konsentrasjonsleir, men ble i 1950 dømt til døden av det tsjekkosllovakiske kommunistregimet. Han ble drept i Etiopia i 1979.

Også i dag er det den profetiske diakoniens oppgave å få det kirkelige toppsjiktet i tale, og reise spørsmålet om vi innretter oss «*etter den nåværende verden*» (Rom 12,2) i vår omgang med de brennende temaene i vår tid. Er det urimelig å hevde at kirken noen ganger har imitert undertrykkende og ekskluderende strukturer, eller fokuserer for mye på fortidens strukturer og tradisjonelle måter å håndtere diakonale utfordringer på? Har kirken adoptert en livsstil preget

av religiøs forbrukermentalitet og etisk likegyldighet, i stedet for å bli dypt provosert av tegnene på økende fattigdom og urettferdighet i verden?

Uten kritiske profetiske spørsmål vil kirken og dens diakoni lett bli fanget i triumfialisme, ekklesiosentrisme og andre varianter av herlighetsteologi. Dette fører over til *reformatio continua-tradisjonen*, eller behovet for kontinuerlig reformasjon av kirkens liv – slik at vi blir frigjort, fornyet og minnet om vårt gudgitte mandat til å være på vei – også når det er kortsets vei vi går.

9. Diakoni og forkynnelse

Frans av Assisi skal en gang ha sagt: «*Forkynn alltid evangeliet, og om nødvendig med ord.*» Dette fyndordet sier oss at evangeliet er hendelse og handling, Guds kjærlighet inkarnert midt blant mennesker. Men det peker også på det faktum at all handling kommuniserer et budskap og vitner om ens identitet og motivasjon, noe som etter hvert også kan bekreftes med ord.

Ikke desto mindre: Hvordan man kan etablere et sunt og ansvarlig forhold mellom diakonalt arbeid og forkynnelse, er en av diakoniens største utfordringer. I budskapet fra Addis Abeba-konferansen om diakoni i 2008 innser deltakerne «*at det er vanskelig å definere det gjensidige forholdet mellom forkynnelse og diakoni tydelig. Begge er uttrykk for evangeliet, og begge er kjerneelementer i kirkens oppdrag. Vi forplikter oss til å fortsette å arbeide med dette og drøfte hvordan dette vil måtte tilpasses våre mange kontekster.*»

Det første vi merker oss her, er det mangfoldet av kontekster som gjør at det ikke kan gis en fastlagt definisjon av hvordan diakoni og forkynnelse henger sammen. Det er for eksempel helt åpenbart at diakonalt arbeid i mange muslimske land må avstå fra forkynnelse for å kunne bli akseptert av

lokalbefolkningen og unngå anklager om proselytisme. Men like opplagt er det at folk andre steder i verden ser en umiddelbar forbindelse mellom tro og handling. De forventer at man ber når man begynner viktige møter, og ser på omsorg for mennesker som noe som også har en åndelig dimensjon.

Ingen av disse kontekstene bør gjøre oss for snare til å konkludere. Selv i det første tilfellet, enda det ikke drives åpen forkynnelse, vitner den diakonale innsatsen om kristen kjærlighet og omsorg for andre. Men også i det andre tilfellet, som tilsynelatende ikke representerer noe problem, er det påkrevd med kritisk dømmekraft ettersom religiøs praksis kan bli et redskap til å manipulere mennesker, særlig i situasjoner med svakhet og lidelse. Enten vi liker det eller ikke, har vi her å gjøre med ujevne maktforhold.

Det er altså mange grunner til å fortsette å arbeide med forholdet mellom forkynnelse og diakoni. Erfaringer fra tidligere tiders og våre dagers diakonale praksis kan hjelpe oss til å få bedre blikk for dilemmaer vi er nødt til å håndtere på en forsvarlig måte. Med dette i tankene kan det settes ord på noen prinsipielle retningslinjer, basert på teologisk refleksjon.

Milada Horáková, jurist og politiker, representerer kampen for frihet, demokrati og borgerrettigheter i Tsjekkoslovakia. Hun ble den første kvinnen som ble henrettet av kommunistregimet. Rettssaken mot henne og hennes tolv kollegaer var et spill for galleriet, av rene propagandagrinner. Til tross for brutale forhør og tortur holdt Milada Horáková fast på sin overbevisning og forsvarte seg selv og sine idealer, enda hun visste at en slik kamp bare ville gjøre vilkårene og det endelige resultatet verre. Hun ble henrettet 27. juni 1950, 48 år gammel. Milada Horáková var medlem av den tsjekkiske brødreminigheten (Czech Brethren).

http://en.wikipedia.org/wiki/Milada_Horakova

Én slik retningslinje ble formulert av Martin Luther. Han forkastet ettertrykkelig sin tids veldighetspraksis, og helt spesielt den oppfatningen at folk ville bli lønnet av Gud hvis de ga almisser til de fattige. Du kan ikke bruke de fattige til å rettferdiggjøre deg selv. Bare Gud har makt til å rettferdiggjøre syndere. Det faktum at Gud i sin nåde har gjort oss rettferdige ved troen på Jesus Kristus, setter oss fri til å tjene de fattige og bli frigjort fra fattigdommens slaveri. For Luther er denne tjenesten på den ene side tett knyttet til Gud, og derfor en «gudstjeneste», og på den annen side helt og fullt rettet mot den som lider nød. *«Det finnes ingen større tjeneste for Gud (tysk: Gottesdienst) enn kristen kjærlighet som hjelper og tjener mennesker i nød.»*⁴¹

Det er derfor umulig å redusere diakonale handlinger til et redskap for et annet formål enn hva de grunnleggende sett er: tjeneste for vår neste i nød. Diakonien kan ikke være et redskap for å møte behovene hos den som hjelper, og er heller ikke et evangeliseringsverktøy. Diakonale tiltak ville da helt feilaktig bli en strategi, bevisste anstrengelser for å kombinere omsorgsaktiviteter og forkynnelse slik at mennesker kan bli omvendt. Resultatet kunne da bli at de diakonale aktivitetene ble valgt ut fra hvor effektive de ville være med tanke på å rekruttere nye kirkemedlemmer.

En slik misjonsfokuseret metode er i strid med Bibelens befaling om å hjelpe mennesker i nød som et gudgitt mandat og en viktig handling i seg selv, slik det så klart går fram av Jesu egen diakonale praksis. I tillegg er det etisk tvilsomt å bruke menneskers nød og behov som en mulighet for evangelisering. Skjer dette, blir ikke enkeltmenneskers integritet respektert slik den skulle. På 1800-tal-

let oppsto begrepet «ris-kristne». Det beskrev situasjonen i Kina der fattige mennesker ble medlemmer av kirken så de kunne få sine daglige matrasjoner fra misjonærene. I dag arbeider de fleste ansvarlige misjonsorganisasjoner i nært samarbeid med lokale kirker, og avviser all praksis som stiller betingelser for å kunne motta hjelp, som for eksempel å kreve at barna går på søndagsskolen, eller at voksne går regelmessig i kirken.

Det er også foruroligende når en misjonspraksis gjenspeiler skillet mellom rike og fattige i verden, slik det skjer når misjonærer fra land med materiell overflod utnytter den urettferdige forskjellen mellom rike og fattige og ser på fattige menneskers situasjon som en sjanse til å verve nye troende. I stedet skulle kirker som driver misjon heve sin profetiske stemme og fordømme slik fremferd. De burde også vise selvkritikk når det gjelder sin egen rolle i maktstrukturene. I alle fall må det sterkt understrekes at slik Guds kjærlighet er uten betingelser, er også kirken kalt til betingelsesløs tjeneste for mennesker i nød.

Vanskelighetene vi nettopp har nevnt, kan ha ført til at noen har beveget seg til den motsatte ytterlighet og hevder at det overhodet ikke kan være noen forbindelse mellom diakonal innsats og forkynnelse av evangeliet. For eksempel blir

© LWF/F. Longakit

⁴¹ Fra *Ordinance of a Common Chest*, i Jaroslav Pelikan og Helmut T. Lehmann (red.): *Luther's Works*, Fortress Press, 1958 (1972), bind 45, s. 172; WA (Weimarer Ausgabe) bind 12, s. 13

© FELM

det forventes at aktivitetene de støtter, må være sekulære de også. Dette er ofte tilfellet når vestlige kirkelige organisasjoner er engasjert i internasjonal diakoni og er nødt til å leve opp til krav fra de statlige finansieringskildene.

Til grunn for dette standpunktet ligger en oppfatning av at utviklingshjelp ikke må bevege seg inn på det religiøse området, ofte fordi religion av noen blir betraktet som en privatsak. I virkeligheten kan ingen innsats være nøytral. Den vil alltid være sammenvevd med våre eksistensielle og moralske forutsetninger, som igjen – bevisst eller ubevisst

– vil påvirke menneskers religiøse overbevisninger og praksis. Dette gjelder alt utviklingsarbeid, både sekulært og trosbasert.

det noen ganger sagt at internasjonal diakoni bør konsentrere seg om humanitær hjelp og utvikling. Dette blir da vanligvis forstått som en konsekvens av arbeidsdelingen i kirken, der noen organisasjoner får i oppgave å drive evangelisering, mens andre har oppgaven med å fremme rettferdighet og bekjempe fattigdom.

Blant dem som styrer med statlige midler, er det nå en økende bevissthet om at religion er viktig i utviklingsarbeid. Kirker blir anerkjent for sin rolle som grasrotbevegelser og aktører i det sivile samfunn. Når kirkelige organisasjoner finansieres av statlige organer, er det på grunn av deres identitet og evne til å samarbeide med tilsvarende nettverk i det globale Sør. Dette gir dem en tilleggsverdi som «forvandlingsagenter», en mulighet som må gripes aktivt og gjøres til en side ved deres strategiske arbeid.

Det kan være at dette standpunktet er preget av en svært kritisk forståelse av misjonsarbeid, at man for eksempel ser proselyttisme som en uløselig side ved det misjonsorganisasjoner driver med. Men dette er ikke en riktig beskrivelse av misjonsarbeid, etter som proselyttisme vanligvis blir forstått som å få kristne til å gå over til ens eget kirkesamfunn, en praksis de aller fleste misjonsorganisasjoner distanserer seg fra. Man skal også huske at de fleste misjonsorganisasjoner driver et arbeid som også omfatter diakonale tiltak, og at dette skjer uten betingelser og ikke for å rekruttere nye kirke-medlemmer.

Kirkenes virkelige oppgave er å finne fram til et samspill mellom diakonalt arbeid og forkynnelse som ivaretar diakoniens særpreg og vedkjenner seg hvor dypt innvevd den er i kirkens holistiske oppdrag. Diakoni og forkynnelse hører sammen i kirkens liv, men da på samme måte som noen organisasjoner i kirken fokuserer på forkynnelse, mens andre spesialiserer seg på diakonalt arbeid.

Å dra et skarpt skille mellom diakonalt arbeid og evangelisering er et prinsipp som også kan forsvares med at arbeidet finansieres av offentlige midler. Ettersom statlige penger er sekulære, kan

– vil påvirke menneskers religiøse overbevisninger og praksis. Dette gjelder alt utviklingsarbeid, både sekulært og trosbasert.

– vil påvirke menneskers religiøse overbevisninger og praksis. Dette gjelder alt utviklingsarbeid, både sekulært og trosbasert.

LVF-konsultasjonen om kirker i misjon som ble holdt i Nairobi i 1998, erklærte at «*misjon om-*

*fatter forkynnelse, tjeneste og kamp for rettferdighet».⁴² Denne forståelsen er i samklang med det som ble slått fast i LVFs misjonsdokument fra 1988, *Sammen i Guds misjon*:*

Misjon er helhetlig, og dette må komme til uttrykk gjennom enhet mellom ord og handling i all kirkelig aktivitet. Begge er bærere av Guds betingelsesløse kjærlighet som tar imot mennesker mens de ennå er syndere, og uten hensyn til deres sosiale, rasemessige eller kulturelle bakgrunn. Ord uten handling forfalder ordet, gjør evangeliet abstrakt og fornektet Guds forvandlende kraft i skaperverket og inkarnasjonen. Hvis man unnlater å la vitnesbyrd med ord ledsages av vitnesbyrd med liv, kan det stenge døren for evangeliet. På den annen side står handling uten ord i fare for å forfalle til ren humanisme og konformitet med konteksten, og for å ikke å formidle en hel og full frelse som Guds gave. Vitnesbyrdets troverdighet er i siste instans ikke basert på våre handlinger, som er og blir ufullkomne, men på evangeliet selv.⁴³

Poenget her er ikke bare at ord og handling hører sammen, men at all handling faktisk bærer med seg et vitnesbyrd som krever tolkning. Det er helt naturlig å vente samsvar mellom liv og lære. Diakonal handling kan aldri være taus og bør heller ikke gi seg ut for å være det. Dette betyr at også en ateist eller personer med en annen religion som arbeider ved en diakonal institusjon, for eksempel et sykehus, bidrar til å virkeliggjøre det kirken er kalt til å gjøre. Man bør kunne forvente at alle involverte

er åpne og ærlige både når det gjelder institusjonens kristne identitet og dens verdisett og retningslinjer.

På den ene siden består denne identiteten i tilhørighet til en kirke som forkynner evangeliet. Følgelig kan ikke diakonale tiltak late som om forkynnelse ikke er en side ved kirkens misjon, dens oppdrag i verden. På den annen side bør de ulike dimensjonene ved kirkens misjon holdes sammen på en måte som stadfester særpreget ved hver av dem. Selv om ord og handling ikke kan skille lag, bør de heller ikke blandes slik at det ene reduseres til et redskap for det andre.

Hva dette vil si i praksis, kan variere fra en kontekst til en annen. Profesjonelt diakonalt arbeid krever en kritisk gjennomtekning av disse forholdene med tanke på å styre unna alt misbruk der andres lidelse brukes til å utbre det kristne budskapet. Samtidig må man være seg bevisst både den åndelige dimensjonen ved all lidelse og evangeliets kraft i forvandlings-, forsonings- og myndiggjøringsprosesser.

Til oppsummering kan det formuleres noen generelle prinsipper:

1. Diakonal handling er meningsfull i seg selv. Den trenger ikke rettferdiggjøres av andre hensikter, og bør aldri reduseres til et redskap for andre formål.
2. Diakonal handling må være betingelsesløs. Den kan ikke godta at forutsetningen for å få hjelp er å oppfylle vilkår som for eksempel å delta i religiøs aktivitet.
3. Diakonal handling må respektere hvert enkelt menneskes integritet og frihet til å gi uttrykk for og leve ut sin tro ut fra egen overbevisning og tradisjon.
4. Diakonal handling må sikre at mennesker i sårbare livssituasjoner ikke blir påvirket eller presset til religiøs praksis eller religiøse valg.

⁴² Rapport, s. 20

⁴³ *Together in God's Mission: An LWF Contribution to the Understanding of Mission*. LWF Documentation, Nr. 27, 1988, kap. 4.1.4

5. Diakonal handling må ta på alvor den åndelige dimensjonen ved menneskelivet, og særlig ved menneskelig lidelse. Den må derfor være rede til å bistå mennesker som ber om hjelp, inkludert sjelesorg og veiledning når de ber om dette.

6. Diakonal handling må være i stand til å tolke virkeligheten og sosiale endringsprosesser på en holistisk måte.

7. Diakonal handling må være beredt til å gjøre regnskap for sin trosbaserte identitet.

8. Diakonal handling må ta ansvar for det vitnesbyrdet den gir om kirkens budskap.

Det hører til diakoniens innerste vesen at dens vertikale og horisontale dimensjon ikke kan skilles fra hverandre. Den virkelige testen på diakonal handling består i måten disse to dimensjonene holdes dialektisk sammen på, uten atskillelse og uten sammenblanding. Hvis de holdes atskilt, vil diakonien lett bli sekularisert. Dette betyr at den fortsatt kan gjøre gode og nødvendige handlinger, men nå begrenset til sekulære interesser og målsettinger. Et annet resultat av et slikt skille kan være at diakonien blir åndeliggjort og altfor begrenset av sine teologiske og kirkelige rammer.

Guds Ånd har kraft til å bevege menneskers ånd i retning tro, håp og kjærlighet. Til sjuende og sist er det vår tillit til dette som gir oss frihet til å tjene og stole på Gud og på menneskers evne til å gjøre og følge sine valg med verdighet.

© LWF/J. Schep

10. Diakoni og diapraksis

Diakonal handling har alltid ført folk med ulik kirketilhørighet og tro, og også ateister, sammen i felles arbeid med og for lidende og marginaliserte mennesker. Gjennom slikt felles engasjement for rettferdighet så vel i nærmeste nabolag som i det bredere samfunn, har diakonien bidratt til å overvinne religiøse fordommer og motivert til dialog. Denne sterke tradisjonen med å bygge broer mellom mennesker har gjort diakonien til en av grunnpilarene i den økumeniske bevegelsen. Et viktig eksempel er storbymisjonen som ble startet i Nord-Europa midt på 1800-tallet. Her slo kristne fra ulike kirkesamfunn sine krefter sammen for å støtte og stå sammen med mennesker i nød. Industrialiseringen og urbaniseringen hadde på den tiden ført til store sosiale problemer.

Lignende erfaringer blir gjort når mennesker av ulik tro jobber side om side, og støtter nødhjelpsinnsetning og utviklingsarbeid med sikte på å bedre medmenneskers livskvalitet. I 1988 lanserte den danske teologen Lissi Rasmussen begrepet diapraksis knyttet til tverreligiøst samarbeid:

På bakgrunn av min erfaring i Afrika og Europa ser jeg på dialog som en levende prosess, en måte å leve i ko-eksistens og pro-eksistens på. Derfor vil jeg gjerne introdusere begrepet «diapraksis». Mens dialog betegner en relasjon der det å snakke sammen står sentralt, betegner diapraksis en relasjon der felles praksis er det essensielle.⁴⁴

LVFs dokument *Misjon i kontekst* viser til erfaringer med diapraksis i India, der mennesker fra ulike trostradisjoner møtes til «felles handling i en solidaritet som engasjerer seg i å fremme rettferdighet, skape bedre livskvalitet og lindre menneskelig nød».⁴⁵

I juni 2006 arrangerte LVF en konsultasjon i Medan i Indonesia. Kristne og muslimer møttes for å dele erfaringene med den ødeleggende tsunamien og de konkrete uttrykkene for solidaritet og hjelp på tvers av religiøse skiller i dagene som fulgte. For de fleste av deltakerne var denne konsultasjonen den første muligheten de hadde hatt til å føre en dialog mellom muslimer og kristne om trosspørsmål. Noen av dem syntes det var vanskelig å lytte til det de andre sa. Deres erfaringer med å lide sammen, hjelpe hverandre og bygge en ny fremtid sammen førte likevel til at de fortsatte dialogen.⁴⁶

Slik åpner diakoni – også i form av diapraksis – mennesker for forvandling, myndiggjøring og forsoning. Dette skjer til og med i kontekster med religiøse motsetninger, slik det er tilfellet i mange land i Sør-Asia. I Europa har man gjort erfaringer med å knytte diapraksis til opplæring i medborgerskap (citizenship training) med tanke på å myndiggjøre og utruste ikke minst unge mennesker til å ta aktivt del i samfunnet – fritt, likeverdig og demokratisk.⁴⁷

LVF har støttet sterkt opp om opprettelsen av det tverreligiøse tiltaket Inter-Faith Action for Peace in Africa (IFAPA), som har lagt til rette for møter, samtaler og konsultasjoner på tvers av tro, en rekke steder i Afrika. Målet er å fremme respekt for

hverandres religiøse tradisjoner, men også å utvikle initiativer til felles handling, som for eksempel å sikre tilgang til rent vann.

Diapraksis vitner om det kristne menneskesynet, at alle mennesker har del i Skaperens kall til å elske sin neste og selv være en neste for den som er i nød. Det kan være gode teologiske grunner for å tolke fortellingen om den barmhjertige samaritan (Luk10) som en lignelse om å «elske din neste som deg selv» – og min neste da forstått som en hvilken som helst person, uavhengig av tro. Det faktum at samaritanen var en som sto utenfor og ikke tilhørte trosfellesskapet, støtter dette synet. Det hjelper oss også å se omsorg og kjærlighetshandlinger som noe mer enn det kristne mennesker organiserer og gjør gjennom diakonalt arbeid.

Denne forståelsen bekrefter også betydningen av tro, spiritualitet og religion i utviklingsarbeid. Den uttrykker det faktum at alle religioner har en viktig rolle i å forme menneskers verdisett og den horisonten de tolker virkeligheten mot. Man kan altså ikke ignorere religion i sosiale tiltak og utviklingsarbeid.

Diakoni som diapraksis innebærer en grunnleggende respekt for andre kirkesamfunn, annen tro og andre livssyn. En slik holdning er ikke det samme som å relativisere all religion i den forstand at «enhver blir salig i sin tro», slik folkelig religiøsitet ofte antyder. Det betyr heller ikke at diakonalt arbeid bør forsøke å være «religiøst nøytralt», eller

⁴⁴ Lissi Rasmussen, "From Diapraxis to Dialogue. Christian-Muslim Relations," i Lars Thunberg m. fl. (red.) *Dialogue in Action*, New Dehli: Prajna Publications 1988, s. 282

⁴⁵ *Mission in Context*, s. 52

⁴⁶ *LWF Seminar on Dialogue in Life*, Rapport utgitt av LVFs Avdeling for misjon og utvikling, Genève

⁴⁷ Lissi Rasmussen (red.): *Bridges Instead of Walls. Christian-Muslim Interaction in Denmark, Indonesia and Nigeria*. LVF, Genève 2007, s. 208-209

at ulike uttrykk for det kirken tror og feirer, bør bringes til taushet. Det viktige poenget er diakoniens grunnleggende respekt for den andres verdighet og hans eller hennes måte å være annerledes på – parret med en sterk overbevisning om at Gud har utrustet alle mennesker med evnen til å gjøre gode gjerninger.

Etymologisk betyr respekt (latin: re-spectare) å se en gang til, å fortsette å se forbi og ut over de umiddelbare forestillingene og stereotypiene, å se videre enn førsteinntrykket eller ens egen umiddelbare reaksjon når man blir konfrontert med et annet menneske. En som først ser ut til å være hjelpeløs, kan man – når han eller hun virkelig er blitt sett – se og anerkjenne som et menneske med historie, evner og tro.

Denne respekten for den andre og hennes eller hans integritet – spesielt i situasjoner med lidelse og urettferdighet – utelukker muligheten for å gjøre diakoni til et redskap for evangelisering eller for å rekruttere mennesker som kirke-medlemmer. Det er viktig å slå fast at diakonal handling har betydning i seg selv, etter som den er en så fundamental dimensjon ved kirkens misjon og oppdrag. Respekten for den andre innebærer likevel også å respektere mennesker som fritt velger å nærme seg og ta del i det kirken tror og feirer.

Et annet viktig aspekt ved diakonipraksis er at diakonal virksomhet ikke bør skje i isolasjon, men i godt samarbeid med «andre mennesker av god vilje». Utfordringene og oppgavene strekker seg langt ut over det kirken og diakonien alene er i stand til å gå inn i. Å bygge allianser med andre samarbeidspartnere er å bygge det sivile samfunn og styrke lokalsamfunnet i møte med urettferdighet og menneskelig nød.

Ropet fra en såret jord

Menneske, du som har kunnskap om godt og ondt:
Livet er truet, ta ditt ansvar!

OPPDAG HELHETEN

Jorden er en vev uten sømmer
som ingen har rett til å rive i stykker.

SANS HELLIGHETEN

En hellig duft hviler over alt som er til.
Livet skal verdsettes, vernes og elskes.

GLED DEG OVER SKJØNNHETEN

Skaperverket eier sin egen rikdom.
Ingen ting er bare råvarer.
Jordens gaver skal forvaltes med hengivenhet og takk.

DYRK SAMMENHENGEN

Ditt liv er innfelt i jordens liv.
Alt er gitt deg til låns.
Alt skal du overlate til dem som følger etter.

KJEMP FOR RETTFERDIGHETEN

Moder jord har nok til alles behov,
men ikke til alles grådighet.
Misforholdet mellom fattig og rik
er forakt for menneskeverdet.

LEV I FORSONINGEN

Menneske, du som har makt til å ødelegge jordens vev:
Du er kalt til et liv i forsoning!

Biskop Finn Wagle, Trondheim 2001

11. Retningslinjer for diakonal atferd

Det som teller i diakonalt arbeid, er ikke bare hva du gjør, men også hvordan det blir gjort. Hvilke holdninger skinner igjennom? Hvordan blir de diakonale medarbeidernes oppførsel oppfattet? Dette er en problemstilling folk som jobber med diakoni deler med helse- og sosialarbeidere, og en utfordring internasjonal diakoni har til felles med internasjonal nødhjelp og utviklingshjelp. I møter mellom mektige og avmektige mennesker er det en konstant risiko for at makten blir brukt på uheldige måter, eller blir misbrukt.

I en rekke yrker har man kommet opp med retningslinjer for hvordan man skal opptre (codes of conduct). Disse inneholder vanligvis prinsipper, verdier, standarder eller atferdsregler som en veiledning for de ansatte i en organisasjon, i deres daglige arbeid. Retningslinjene bør bidra til at alle som er involvert i arbeidet, blir godt ivaretatt, og spesielt se til at deres rettigheter respekteres. Et fremragende eksempel er retningslinjene som i 1994 ble vedtatt for Det internasjonale forbundet av Røde Kors- og Røde Halvmåneforeninger og andre frivillige nødhjelpsorganisasjoner. De 10 grunnleggende forpliktelsene lyder:

1. Det humanitære imperativ⁴⁸ går foran alt annet.
2. Hjelp blir gitt uten hensyn til mottakerens rase, tro eller nasjonalitet, og uten forskjellsbehandling av noe slag. Prioritering av hjelp foretas utelukkende på basis av behov.
3. Hjelp vil ikke bli brukt til å fremme et bestemt politisk eller religiøst standpunkt.
4. Vi vil bestrebe oss på ikke å opptre som redskap for statlig utenrikspolitikk.
5. Vi vil respektere kultur og skikker.
6. Vi vil forsøke å bygge katastrofehjelp i samarbeid med lokale krefter.
7. Vi vil involvere de menneskene som får hjelp via nødhjelpsprogrammene, i å organisere og lede arbeidet.
8. Nødhjelp må både møte basale behov og bestrebe seg på å redusere fremtidig sårbarhet for katastrofer.
9. Vi holder oss selv ansvarlige både overfor dem vi søker å hjelpe, og overfor dem vi mottar ressurser fra.
10. I vår informasjon og våre publisitets- og reklameaktiviteter vil vi se og behandle katastrofeofre som mennesker med verdi og verdighet, ikke som objekter det ikke er håp for.⁴⁹

Diakonalt arbeid bør strekke seg etter et tilsvarende kvalitetsnivå og følgelig gi sin tilslutning til slike retningslinjer for atferd. Verdiene som uttrykkes her, deles allerede av et bredt nettverk av diakoniarbeidere over hele verden.

Addis Abeba-konsultasjonen om diakoni diskuterte denne saken og ba også om dialog for å opprette retningslinjer for diakonal atferd. Dette ble konkret knyttet opp mot internasjonalt diakonisamarbeid og hvordan de ulike aktørene bør jobbe sammen. Men det er også relevant for andre typer diakonalt arbeid, både på menighetsplan og i institusjoner. Tanken var ikke å erstatte andre retningslinjer. I stedet ønsket man å legge til perspektiver og veiledning basert på de grunnleggende verdiene som ligger under all diakoni. Slike retningslinjer måtte selvsagt tilpasses den lokale konteksten og lokale forhold.

Addis Abeba-konsultasjonen satte sammen elementer man anså som avgjørende for en felles forståelse av diakoni, og som følgelig bør være styrende for våre retningslinjer for diakonal atferd.

Diakoni, teologisk sett

1. er basert på nåde, og et uttrykk for vår kristne tro
2. har Kristi liv og tjeneste som forbilde
3. er en bevegelse fra Gud gjennom oss for å møte mennesker som lider (fysisk, psykisk, åndelig og sosialt) og er i nød, mennesker Kristus er synlig i
4. forsøker å gjenspeile og vitne om Guds betingelsesløse kjærlighet og omsorg for alt det skapte

⁴⁸ En definisjon som brukes av Norges Røde Kors: Det humanitære imperativ er: å redde enkeltmenneskers liv, lindre nød og sikre menneskelig verdighet uavhengig av rase, kjønn, religion eller politisk tilhørighet.

⁴⁹ Se den engelske teksten på: www.ifrc.org/publicat/conduct

5. er en integrert del av kirkens holistiske oppdrag
6. er klar over sine begrensninger, og bevisst på faren for å skape avhengighet

Diakoniens oppgaver og mål er

1. å verne om menneskelig verdighet
2. å gjenopprette brutte relasjoner og fremme helbredelse og forsoning i samfunnet
3. å vise omsorg for skaperverket
4. å fordømme urettferdighet og ta til orde for fred og rettferdighet i tråd med sitt profesjonelle kall
5. å sørge for hjelp til mennesker i nød
6. å bidra til endring og forvandling for alle involverte

Diakoni i praksis

1. innarbeider barmhjertighet, inkluderende åpenhet, gjensidighet, respekt, ansvarlighet og pålitelighet som grunnleggende verdier
2. uttrykker solidaritet og gjensidig ansvar på tvers av grenser, og søker muligheter for å dele ressurser
3. søker allianser: økumenisk, med mennesker av annen tro og med andre aktører i det sivile samfunn
4. har medvirkning, medvandring og myndiggjøring som sine viktigste metoder
5. er kontekstuell og bruker derfor ulike metoder

Diakoni som begrep bør forbeholdes det kristne mennesker gjør – spontant eller organisert, i form av diakonale initiativer – som medarbeidere i Guds misjon «for the healing of the world».⁵⁰ Men Guds nådige nærvær i verden for fred, rettferdighet og forsoning kan ikke begrenses til det som blir virkeliggjort gjennom diakonale tiltak, eller til det kristne mennesker sier og gjør. Derfor kan diakonien aldri være ekskluderende verken i sin teologiske selvforståelse eller i sin praktiske utfoldelse. Diakonal handling må næres av bekjennelsen til de store dyp av rikdom og visdom og kunnskap hos Gud: «*For fra ham og ved ham og til ham er alle ting. Ham være ære i all evighet!*» (Rom 11,33ff).

⁵⁰ «For the Healing of the World» var tema for LVFs generalforsamling 2003, i Winniepeg, Canada. På norsk ble det gjengitt: «For å lege verdens sår».

Spørsmål til videre refleksjon

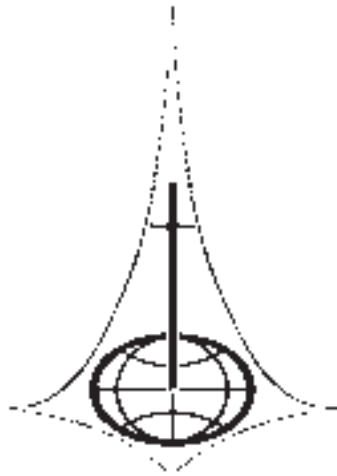
1. Hvordan henger – etter din erfaring – de ulike uttrykkene for diakoni sammen? Hva er styrkene og svakhetene ved forholdet mellom dem? Hvordan oppfatter du fagutdannede folks rolle i det diakonale arbeidet? Hvilken rolle kan/bør diakonen ha i den diakonale tjenesten i kirken?
2. Hva anser du som forkynnelse og funksjon i kirkens oppdrag og misjon? Hva ser du som diakoniens rolle og funksjon i kirkens oppdrag og misjon? Hvordan oppfatter du forholdet mellom forkynnelse og diakoni?
3. Diakonien er kalt til å være profetisk og gi stemme til de marginaliserte. Hvordan oppfatter du dette kallet i din egen kontekst, og kan det følges opp gjennom diakonale tiltak og handlinger?
4. Å bygge nettverk blir pekt på som en viktig metode i det diakonale arbeidet. Hvordan er deres diakonale arbeid knyttet sammen med andre (grupper, organisasjoner, andre kirker, statlige strukturer etc.)?
5. Hvordan blir opplæring i diakoni håndtert i din kirke og din menighet? Hvilke forbedringer trengs, og hvordan kan de settes ut i praksis?

THE LUTHERAN WORLD FEDERATION
– A COMMUNION OF CHURCHES

 DEN NORSKE KYRKJA Stavanger bispedømme	 DEN NORSKE KIRKE Kirkerådet / Mellomkirkelig råd	 Det Norske Diakonforbund	
 Diakonhjemmet	 KIRKENS NØDHJELP actalliance	 misjonsalliansen	 KIRKENS BYMISJON
 fri kirken	 Den norske kirkes nord/sør-informasjor	 Bistandsnemnda	 DIAKONISSEHUSET LOVISENBERG